

**KAMU HARCAMALARI ÇARPANI ÜZERİNE BİR İNCELEME:
TÜRKİYE ÖRNEĞİ**

Eren ERGEN

**Temmuz 2016
DENİZLİ**

**KAMU HARCAMALARI ÇARPANI ÜZERİNE BİR İNCELEME:
TÜRKİYE ÖRNEĞİ**

**Pamukkale Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Yüksek Lisans Tezi
Maliye Anabilim Dalı**

Eren ERGEN

Danışman: Yard. Doç. Dr. Aylin İDİKUT ÖZPENÇE

Temmuz 2016

DENİZLİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ ONAY FORMU

Maliye Anabilim Dalı, Maliye Bilim Dalı öğrencisi Eren ERGEN tarafından Aylin İDİKUT ÖZPENÇE yönetiminde hazırlanan “KAMU HARCAMALARI ÇARPANI ÜZERİNE BİR İNCELEME: TÜRKİYE ÖRNEĞİ” başlıklı tez aşağıdaki jüri üyeleri tarafından 12/07/2016 tarihinde yapılan tez savunma sınavında başarılı bulunmuş ve Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Başkanı

Jüri Üyesi

Jüri Üyesi

Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun 28/07/2016 tarih ve ...14/13.. sayılı kararıyla onaylanmıştır.

Prof. Dr. Kenan COYAN
Müdür

Bu tezin tasarımı hazırlanması yürütülmesi araştırmalarının yapılması ve bulgularının analizlerinde bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini; bu çalışmanın doğrudan birincil ürünü olmayan bulguların, verilerin ve materyallerin bilimsel etiğe uygun olarak kaynak gösterildiğini ve alıntı yapılan çalışmalara atıfta bulunulduğunu beyan ederim.

İmza

Öğrenci Adı Soyadı

Eren ERGEN

ÖNSÖZ

Yüksek lisans eğitimimde ve her konuda bilgi ve deneyimlerini paylaşan, bu tez konusunun belirlenmesinde ve gerçekleşmesinde yardımlarını esirgemeyen ve her zaman desteğini hissettiğim değerli hocam Sayın Aylin İDİKUT ÖZPENÇE'ye,

Yüksek lisans tezimin tamalanması aşamasında değerli deneyimlerini ve önerilerini benimle paylaşan değerli hocalarım Sayın Ekrem KARAYILMAZLAR ve Sayın Zuhâl ERGEN'e,

Yüksek lisans ders ve tez döneminde akademik anlamda bilgi ve tecrübelerini aktaran tüm Maliye Bölümü Hocalarıma,

Tezin hazırlanması sürecinde ve hayatımın her alanında bana gereken sabrı gösteren ve her zaman en büyük desteğim olan, kıymetli eşim Fatmagül ERGEN'e,

Eğitim hayatım süresince hep yanımda olan, maddi ve manevi hiç bir desteği benden esirgemeyen babam Ali ERGEN, annem Birsen ERGEN ve kardeşim Evren ERGEN'e,

Okul hayatım boyunca akademik gelişimime katkı sağlayan tüm hocalarıma ve yakınlarıma sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Bu çalışma hiçbir zaman haklarını ödeyemeyeceğim annem Birsen ERGEN, babam Ali ERGEN, kardeşim Evren ERGEN ve eşim Fatmagül ERGEN'e armağanımdır.

ÖZET

KAMU HARCAMALARI ÇARPANI ÜZERİNE BİR İNCELEME: TÜRKİYE ÖRNEĞİ

ERGEN, Eren

Yüksek Lisans Tezi

Maliye ABD

Tez Danışmanı: Yard. Doç. Dr. Aylin İDİKUT ÖZPENÇE

Temmuz 2016, 83 Sayfa

Maliye politikalarının milli gelir üzerinde ki etkinliği süregelen bir tartışma konusudur. Devletin ekonomide varlığını savunan Keynesyen görüş maliye politikalarının etkinliğini çarpan kavramıyla açıklamaktadır. Keynesyen çarpan katsayısının hesaplanmasında marjinal tüketim eğilimi etkinken, günümüzde yapılan çalışmalarda ise maliye politikalarının etkinliğinin ölçülmesinde yapısal vektör otoregresyon (SVAR) yaklaşımı literatüründe etki-tepki fonksiyonlarından yararlanılmaktadır. Bu çalışmada Türkiye ekonomisi için 1965-2015 yıllarının verileri ile SVAR yaklaşımı kullanılarak oluşturulan modelde maksimum mali çarpan formülü kullanılarak kamu harcamaları çarpanı hesaplanmaktadır. Çalışmanın bulguları milli gelirin arttırılmasında kamu harcaması çarpanının 0.70 birim ile pozitif bir değer aldığını göstermektedir. Bu sonuca göre kamu harcamalarının bir birim artması milli geliri 0.70 birim kadar arttırmaktadır. Bu bulgular ışığında Türkiye’de milli gelirin arttırılması için kamu harcamalarının arttırılması uygun görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Maliye Politikası, Keynesyen İktisadi Düşünce, Mali Çarpan, Yapısal VAR.

ABSTRACT

GOVERNMENT EXPENDİTURE ON A FACTOR ANALYSIS: THE CASE OF TURKEY

ERGEN, Eren

Master Thesis

Department of Public Finance

Thesis Supervisor: Assis. Prof. Dr. Aylin İDİKUT ÖZPENÇE

July 2016, 83 Pages

The activity of the fiscal policies on the national income has been ongoing controversial topic. Keynesian theory which defends that a government has an important presence on the economics, explains the activities of the fiscal policies by the concept of multiplier. Whilst the marginal propensity to consume is effective on the calculation of Keynesian multiplier coefficient, the activities of fiscal policies are calculated by the impulse-response functions explained by the literature of vector Auto Regression (SVAR) methodology. In this research, fiscal multiplier is calculated by peak multiplier formula which constructed by the help of the data from the years from 1965 to 2015 for Turkey economy and SVAR methodology. The findings of this research indicates that the government expenditure gains a positive value on the enhancement of the Gross Domestic Product (GDP). Within this result, a one unit increase on the GDP also increases the government expenditure by 0.70 unit. By this indication, it is seen fit that government expenditure must be increased so that the GDP is enhanced.

Keywords: Fiscal Policy, Keynesian Theory, Fiscal Multiplier, Structural VAR.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	I
ÖZET.....	II
ABSTRACT.....	III
İÇİNDEKİLER.....	IV
KISALTMALAR DİZİNİ.....	VI
TABLolar DİZİNİ.....	VII
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	VIII
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

MALİYE POLİTİKASINA YÖNELİK TEORİK ALTYAPI

1.1.MALİYE POLİTİKASININ TANIMLANMASI.....	5
1.1.1.Maliye Politikasının Araçları.....	7
1.1.1.1.Kamu Harcamaları.....	7
1.1.1.1.1.Cari Harcamalar.....	7
1.1.1.1.2.Yatırım Harcamaları.....	8
1.1.1.1.3.Transfer Harcamaları.....	9
1.1.1.2.Kamu Gelirleri.....	10
1.1.1.2.1.Egemenlik Kriteri.....	10
1.1.1.2.1.Normalite Kriteri.....	11
1.1.2.Maliye Politikasının Amaçları.....	11
1.1.2.1.Ekonomik İstikrarın Sağlanması Amacı Olarak Maliye Politikası.....	12
1.1.2.1.1.Fiyat İstikrarının Sağlanması.....	13
1.1.2.1.2.Tam İstihdamın Sağlanması.....	15
1.1.2.2.Ekonomik Büyüme ve Kalkınmanın Sağlanması Amacı Olarak Maliye Politikası.....	16
1.1.2.2.1.Ekonomik Büyümenin Sağlanması Amacı.....	16
1.1.2.2.2.Ekonomik Kalkınmanın Sağlanması Amacı.....	17
1.1.2.3.Gelir Dağılımında Adaleti Sağlama Amacı Olarak Maliye Politikası.....	17
1.1.2.3.1.Fonksiyonel Gelir Dağılımı.....	18
1.1.2.3.2.Sektörel Gelir Dağılımı.....	19
1.1.2.3.3.Bölgesel Gelir Dağılımı.....	19
1.1.2.3.4.Kişisel Gelir Dağılımı.....	19
1.1.2.4.Ödemeler Bilançosunda Dengenin Sağlanmasına Yönelik Maliye Politikası.....	20
1.2. İKTİSADİ DÜŞÜNCELERİN BAKIŞ AÇISIYLA MALİYE POLİTİKASI TEORİSİ.....	22
1.2.1.Klasik İktisadi Düşünce.....	23
1.2.2.Keynesyen İktisadi Düşünce.....	26
1.2.3.Monetarist İktisadi Düşünce.....	29
1.2.4.Yeni Klasik İktisadi Düşünce.....	31
1.2.5.Yeni Keynesyen İktisadi Düşünce.....	34

İKİNCİ BÖLÜM

KEYNESYEN ÇARPAN TEORİSİ ve KONJONKTÜR DALGALANMALARI

2.1.MALİ ÇARPANIN İNCELENMESİ.....	37
2.1.1.Çarpanın Tarihsel Süreci.....	37
2.1.2.Mali Çarpanın Tanımlanması.....	38
2.2.KEYNESYEN DÜŞÜNCE ve ÇARPAN KAVRAMI.....	41
2.2.1.Keynesyen Çarpan Mekanizmasının Ortaya Çıkışı.....	41
2.2.2.Keynesyen Çarpan Mekanizması.....	43
2.3.KONJONKTÜR DALGALANMALARI TEORİSİ.....	47
2.3.1.Konjontürel Dalgalanma Türleri.....	51
2.3.2.Uluslararası Konjontür Dalgalanmaları Modelleri.....	52

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

LİTERATÜR İNCELEMESİ ve YAPISAL VAR MODELİ

3.1.LİTERATÜR İNCELEMESİ.....	56
3.2.EKONOMETRİK ANALİZ.....	59
3.2.1. Veri Seti.....	59
3.2.2.Ekonometrik Model.....	59
3.3.3.Analiz Sonuçları.....	61
SONUÇ ve ÖNERİLER.....	72
KAYNAKÇA.....	76
ÖZGEÇMİŞ.....	83

Kısaltmalar

Gayri Safi Yurt İçi Hasıla	: GSYİH
Klasik İktisadi Düşünce	: KİD
Monetarist İktisadi Düşünce	: MİD
Yeni Klasik İktisadi Düşünce	: YKİD
Rasyonel Beklentiler Teorisi	: RBT
Yapısal Vektör Otoregresyon	: SVAR
Vektör Otoregresyon	: VAR
Augmented Dickey Fuller	: ADF
Philips-Peron	: PP
Amerika Birleşik Devletleri	: ABD
Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Teşkilatı	: OECD

Tablolar Dizini

Tablo 3.1: Birim Kök Test Sonuçları 1965-2015.....	62
Tablo 3.2: Modülüs Değerleri.....	64
Tablo 3.3: LM Otokorelasyon Testi.....	64
Tablo 3.4: Değişen Varyans Testi.....	65
Tablo 3.5: SVAR Modeli Denkleminin Sonuçları.....	65
Tablo 3.6 (a): SVAR modeli Varyans Ayrıştırması (Vergi Gelirlerinin Kaynakları)...	69
Tablo 3.6 (b): SVAR modeli Varyans Ayrıştırması (Kamu Harcamalarının Kaynakları).....	69
Tablo 3.6 (c): SVAR modeli Varyans Ayrıştırması (Milli Gelirin Kaynakları).....	70

Şekiller Dizini

Şekil 3.1: Ters Kökler Birim Çemberi.....	63
Şekil 3.2: SVAR Modeli Etki-Tepki Fonksiyonları.....	66

GİRİŞ

İnsanlığın var oluşundan bugüne devletin rolü hep tartışma konusu olmaktadır. Yani devlet piyasaya ne oranda ve ne zaman müdahale etmeli sorunsalı tarihin ilk dönemlerinden itibaren dikkat çeken bir sorundur. Devletin varlığı temel olarak iki görüş etrafında ele alınmaktadır. Bu görüşlerden birincisi devleti istemeyen ve zorunlu bir fena olarak gören Klasik ekolken, ikincisi ise devlet müdahalesini savunan Keynesyen teoridir. Bu iki zıt görüş dönem dönem popüler hale gelmekteyken, 1929'da yaşanan kriz ile birlikte durum Keynesyen teorinin lehine dönmüştür.

Maliye politikaları yani devletin ekonomiye müdahalesi 1929'da yaşanan kriz döneminde Keynes ile gündeme gelmiştir. Yaşanıldığı dönem olumlu sonuçlar gösterse de ilerleyen dönemlerde popülerliğini yitiren maliye politikası 2008 yılında Amerika Birleşik Devletleri(ABD)'nde meydana gelen ve dünya genelinde yaşanan krizle birlikte yeniden gündeme gelmiştir. Bu kapsamda Keynesyen teoriler 1929 yılından sonra günümüzde de tekrardan tartışma konusu haline gelmiştir. Ekonomilerin zaman zaman krize girmeleri ve krizden çıkış yolu olarak devletin rolü Keynes ile birlikte tartışılmaya başlanılan konulardandır. Bu çalışma ekonomide çıktının arttırılması yolunda maliye politikalarının etkinliğini araştırmayı amaçlamaktadır.

Ekonomilerin üretim sorunu insanlık tarihinin her safhasında karşılaşılan bir sorunsaldır. Dolayısıyla insanlar zamanın her döneminde ekonominin üretimini arttırmak için çaba harcamaktadır. Ancak ekonomilerin çabaları her zaman yeterli olmamakta ve bunalımlar ortaya çıkmaktadır. Günümüze en yakın olarak yaşanan 2008 krizi ile birlikte Türkiye ekonomisi de dünya ile birlikte üretimde sıkıntılar yaşamıştır. Bu duruma bağlı olarak ekonominin bunalımdan çıkması için maliye politikaları önerilmektedir. Bu çalışma Türkiye için maliye politikalarının Keynesyen etkilerininin doğruluğunu araştırmayı amaçlamaktadır.

Ekonomilerin daralma sürecinde merkez bankaları ve hükümetler çeşitli politikalar uygulamaktadır. Buna göre, belirlenen amaçlara ulaşmak için devlet, elinde bulundurduğu araçları kullanabilir. Devlet, ekonomideki mevcut seyri, uygulayacağı maliye politikaları aracılığıyla etkileyebilir. Piyasa aktörlerinin uygulanan politikalardan olumlu

etkilenmesinin sağlanması, maliye politikası uygulamalarında ön plana çıkmaktadır. Ülkenin kalkınması amacı ancak bu şekilde gerçekleştirilebilir.

Ekonomilerin kalkınması ve ilerlemesi adına devletler, ekonomiye müdahale etmek için vergi oranlarını ve kamu harcamalarını kullanabilir. Çünkü piyasalar her durumda kendiliğinden dengeyi sağlamakta güçlük çekebilir. İşte böyle zamanlarda devlet, maliye politikası uygulamaları ile piyasada dengenin sağlanması yoluna gitmektedir. Devletler kamu harcamalarını kullanarak ekonomiye müdahale etmektedir. Çünkü kamu harcamaları gerçekleştirildiklerinde ekonomi üzerinde yapılan harcamadan daha büyük etkiler yaratmaktadır. Devletin gerçekleştirdiği harcamaların faiz oranlarını yükselterek piyasada dışlama etkisi yaratma riskine rağmen devletin kamu harcamalarını arttırmasının ekonomiyi durgunluktan çıkaracağı yaygın bir görüştür.

Kamu harcamalarının etkinliğini araştırmayı amaçlayan bu çalışmanın birinci bölümünde maliye politikasının tanımlanması uygun bulunmuştur. Maliye politikasının tanımlanmasının ardından maliye politikasının araçları açıklanacaktır. Açıklanan araçlar içerisinde çalışmanın amacı doğrultusunda olduğundan kamu harcamalarının daha detaylı olarak ele alınması gerekmektedir. Ancak harcama kalemlerinin üzerinde kamu gelirlerinin önemli katkısı olduğu unutulmamalıdır. Dolayısıyla çalışmanın ilk bölümünde kamu gelirlerinden de bahsedilecektir.

Maliye politikası araçlarının açıklanmasının ardından maliye politikasının amaçları üzerinde durulacaktır. Buna göre, maliye politikasının amaçları sırasıyla ekonomik istikrarın sağlanması, ekonomik büyüme ve ekonomik kalkınmanın sağlanması, gelir dağılımında adaletin sağlanması ve son olarak ödemeler bilançosunda dengenin sağlanması açıklanacaktır. Bahsedilen amaçların gerçekleştirilmesi ülkenin refah seviyesinin artışı için önem arz etmektedir. Belirtilen amaçlar yaygın olarak tüm dünyada kullanım alanı bulmaktadır.

Birinci bölümün son kısmında maliye politikalarının etkinliği iktisadi düşüncelerin bakış açısıyla ele alınacaktır. İktisadi düşünceler insanlık tarihinin başlarına kadar uzanmasına rağmen maliye politikalarının etkinliği üzerinde önemli olduğu düşünülen beş tane düşünce sisteminin üzerinde yoğunlaşılacaktır.

Bu görüşlerden ilki Klasik İktisadi Düşünce (KİD) olarak adlandırılmaktadır. 17. yüzyılın sonu ve 18. yüzyılın başında, İngiltere ve diğer batı ülkelerinde, iktisadi ve politik farklılaşmaların gerçekleştiği ve sanayi uygulamalarının yüksek hızla geliştiği bir çağa girilmiştir. Özellikle İngiltere’de yaşanan bu dönem, “Sanayi Devrimi” olarak isimlendirilmektedir. Klasik iktisadın kuruluşu, Sanayi Devrimi olarak adlandırılan dönem ile gerçekleşmektedir. KİD, bireylerin özgür olduğunu ve faydalarını en yükseğe çıkarmanın peşinde koştuklarını varsaymaktadır. Paranın sadece değişim amaçlı kullanıldığı, fiyat ve ücretlerin tam esnek olduğu, piyasada tam istihdamın kendiliğinden sağlandığı varsayımları KİD tarafından savunulmaktadır. Bu nedenle para sadece işlem saiki ile talep edildiğinden paranın değeri ekonomide dolaşımda bulunan para miktarı ile belirlenebilir. KİD’in savunucuları, piyasanın daima tam istihdamda işlediğini varsaymaktadır. Ekonomide herhangi bir şok yaşandığında ise fiyat ve ücretlerin tam esnek olmasından dolayı tam istihdam dengesine piyasanın kendiliğinden ulaşacağını savunmaktadırlar. O halde piyasada bir krizin meydana gelmeyeceği anlaşılabilir. Ekonominin daralma ve canlanma trendleri sergilemeyeceği ve sürekli olarak tam istihdam kapasitesinde üretim yapacağı, Klasik İktisadi Düşünce (KİD) tarafından varsayılmaktadır. Dolayısıyla KİD’e göre, ekonomi konjonktürel hareketler sergilememektedir.

1929 yılında meydana gelen ekonomik bunalım KİD’in bu bunalıma çözüm bulamamasına neden olmuş ve Keynesyen devrim piyasalara hakim olmuştur. Keynes’ten sonra Keynes’i destekleyen ve KİD’i destekleyen görüşlerde hakim olmuştur. Bu görüşlere çalışmanın birinci bölümünde yer verilecektir. Ancak bu teoriler içerisinde Keynes önemlidir. Çünkü Keynes’in ekonomi literatürüne kazandırdığı en önemli kavram çarpan mekanizmasıdır. Keynes piyasada ücret ve fiyatların katılığından söz ederek ekonominin konjonktürel dalgalanmalar sergileyeceğini savunmuştur. KİD’in aksine ekonomide oluşan konjonktürel dalgalanmalar ile çarpan kavramının birbirlerine bağlı kavramlar olduğunu savunan Keynes konjonktürün daralma dönemlerinde devlet müdahalesinin şart olduğunu ifade etmiştir. Buna göre, ekonomik bunalım dönemlerinde devlet kamu harcamalarını arttırmak suretiyle ekonominin canlanmasına vesile olmaktadır. Belirtilen canlanmanın temel belirleyicisi ise çarpan mekanizması olarak gösterilmektedir.

Keynesyen iktisadi düşüncenin belirtilen önemine çarpan mekanizması sebep olmaktadır. Bu sebeple çalışmanın ikinci bölümüne Keynesyen çarpan mekanizması ile girilecektir. Ayrıca ikinci bölümde Keynes ile benzer ifadeleri kullanan Kahn'ın geliştirdiği çarpan kavramı da ele alınacaktır.

Keynes çarpan kavramını açıklarken marjinal tüketim eğilimi katsayısında bahsetmiştir. Buna göre, bireyler elde ettikleri gelirin belli bir kısmını tüketime yönlendirmekte ve buradan hareketler marjinal tüketim eğilimi ortaya çıkmaktadır. Ancak çalışmada SVAR yaklaşımı ile kamu harcaması çarpanının hesaplanması amaçlandığından marjinal tüketim eğiliminin hesaplanmasına gerek duyulmamıştır.

Çarpan mekanizması ve Keynes kavramlarının açıklanmasının ardından maliye politikalarını yakından ilgilendirmekte olan mali çarpan tanımlanacaktır. Ancak mali çarpana ekonominin durgunluk yaşadığı dönemlerde ihtiyaç duyulduğu unutulmamalıdır. Ekonominin durgunluk ve refah dönemlerini açıklamak için çalışmanın ikinci bölümünde konjonktür hareketleri üzerinde durulacaktır. Çünkü maliye politikalarına ekonominin krize girdiği dönemlerde ihtiyaç duyulmaktadır. Bu kapsamda ekonominin sergilediği genişleme ve daralma yönündeki hareketlerin anlaşılması önemlidir.

Son olarak üçüncü bölümde Türkiye için maliye politikasının etkinliği ekonometrik bir uygulama ile araştırılacaktır. Çalışmada maliye politikalarının etkinliğinin Türkiye ekonomisinde ki durumunun hesaplanması amaçlanmaktadır. Kamu harcamalarının milli gelir üzerinde etkisinin araştırılmasında SVAR modeli kullanılacaktır ki böylece kamu harcaması çarpanı hesaplanmaya çalışılacaktır. Bu doğrultuda üçüncü bölümde SVAR modelinin metodolojisi açıklanarak Türkiye için bir etkinlik çalışması yapılacaktır.

Modelde Türkiye ekonomisi için belirlenen değişkenler Dünya Bankası'nın veri tabanından elde edilmiştir. Elde edilen verilerin 1965 ile 2015 yılları arasında kapsamakta olup vergi gelirleri, kamu harcamaları ve Gayri Safi Yurt İçi Hasıla (GSYİH) değişkenlerinden oluşmaktadır. SVAR yaklaşımında modelin kurulabilmesi için çeşitli varsayımların sağlanması gerekmektedir. Bu varsayımlarının sağlanmasının ardından etki-tepki fonksiyonları ve varyans ayrıştırma tabloları oluşturulacak ve kamu harcamalarının mali çarpanı hesaplanacaktır. Elde edilen bulgular yorumlanıp Türkiye ekonomisi için çeşitli öneriler geliştirilecektir.

BİRİNCİ BÖLÜM

MALİYE POLİTİKASINA YÖNELİK TEORİK ALTYAPI

Büyük Buhran'a kadar yaşanan dönemde, piyasanın dengeyi herhangi bir müdahaleye gerek duymadan kendi kendisine sağlayabileceği fikri bulunmaktadır. Fakat 1929 yılında dünya genelinde piyasaların büyük bir çöküş yaşaması ile milli gelir dengesinin yeniden sağlanması konusunda güçlük yaşanmış, piyasanın kendi kendine yetemediği görüşü ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla ekonominin canlandırılması için maliye politikasının uygulanmasının, Büyük Buhran'daki mevcut krizin aşılmasında etkili bir çözüm getirebileceği fikri hakim olmuştur. 1929 ile birlikte ekonomide meydana gelen şokların giderilmesinde, kamunun maliye politikası araçlarını kullanmasının gerekliliği ortaya çıkmıştır.

Bu bölümde maliye politikası tanımlanarak, maliye politikasının amaçları ve politika uygulanması için kullanılan araçlara değinilecektir. Klasik Makro İktisat Modeli, Keynesyen Makro İktisat Modeli, Monetarist Makro İktisat Modeli, Yeni Keynesyen Makro İktisat Modeli ve Yeni Klasik Makro İktisat Modelinin bu bölümde açıklanması, maliye politikasının daha iyi anlaşılmasını sağlayabilir.

Bahsedilen iktisadi modellerden, Keynesyen Makro İktisat Modeli çarpan mekanizmasını ele aldığından, Keynesyen Makro İktisat Modeli çarpan mekanizması kısmı ikinci bölümde daha ayrıntılı olarak değerlendirilecektir.

1.1. MALİYE POLİTİKASININ TANIMLANMASI

Siyaset biliminin alt dalı olarak 1960'ların ortasında gündeme gelen maliye politikası geniş anlamda ele alındığında medeniyetin başlangıcına kadar uzanmaktadır. Maliye politikası, toplumu ilgilendiren bir konuyu iyileştirmek adına hükümet tarafından ortaya çıkarılan kararlar ve eylemler olarak tanımlanmaktadır (Cochran and Malone, 2005: 1). Maliye politikası, kamu harcamaları ve vergiler yoluyla piyasaları etkilemektir. Yani devlet, kamu harcamaları ve vergileri kullanarak maliye politikasını uygulamaktadır. Bu durumda, maliye politikası uygulanması devletin varlığı ile ilişkilendirilebilir.

Maliye politikası denildiğinde, hükümetin temel ekonomik ve sosyal amaçları sağlamak için mali araçlarla ekonomiye yaptığı müdahaleler anlaşılmaktadır. Maliye politikası kavramının ortaya çıkışında 1929 yılında yaşanan kriz etkili olmuştur. Piyasanın kendi kendisine yetebileceği düşüncesinin krize neden olması, kamunun müdahale etmesinin gerekliliğini ortaya çıkarmaktadır. Devlet, ekonomiye müdahalesini ise kamu harcaması ve kamu gelirlerini kullanarak yapabilir. Dolayısıyla maliye politikası, kamu otoritesinin mali araçlarla piyasayı yönlendirmesidir (Pehlivan, 2014: 257).

Ekonomi her zaman kendi kendine ilerleyemez ve bu durumda ise kamu müdahalesine ihtiyaç duyulur. Maliye politikalarının uygulanmasında toplam talebi arttırmak için kamu açıklarından farklı olarak vergi oranları veya caydırıcı önlemler ve teşvikler de kullanılabilir (Feldstein, 1982: 1).

Vergi oranlarının azalması ve kamu harcamalarında meydana gelen artışlar, hanehalkı ve iş yaşamının yaptığı harcamaları arttırmaktadır. Böylece ekonomik bunalımdan çıkmak için bir hamle, devlet eliyle gerçekleşmiş olmaktadır. Bahsedilen hamlenin sonrasında; gelir, istihdam ve üretim yüksek seviyelere ulaşmaktadır. Ekonomik bunalımdan çıkış için maliye politikasının kullanılması düşüncesi, 1930'lerde yaşanan Büyük Buhran ile birlikte savunulmakta ve son yıllarda maliye politikası uygulamaları tartışmalara neden olmaktadır (Elmendorf & Furman, 2008: 6). Devletin otoritesini kullanarak maliye politikası uygulaması gerektiği, uygulanacak maliye politikaları ile krizden çıkışın mümkün olabileceği fikrinin desteklendiği bir kriz dönemi olan Büyük Buhran ile gündeme gelmektedir, fakat devletin ekonomiye müdahale etmesi de, bu dönemde tartışma konusu olabilmektedir.

Savaş sonrası dönemi kapsayan ve farklı ülkelerde incelenen maliye politikası uygulamaları için yapılan çalışmalara göre, merkezi planlı ekonomilerde yatırım ve istihdam oranlarının istikrara ulaşması için uygulanan maliye politikaları, piyasa ekonomilerinde maliye politikası uygulanmasından daha kolay gerçekleşmektedir (Chand, 1984: 509). Planlı ekonomiler doğrudan devletin varlığına bağlı olduklarından, maliye politikası uygulanırken kamu otoritesi ekonomiye daha fazla hakim olabilir. Özel sektörün gücü ile ilerleyen ekonomilerde ise devletin ekonomiye müdahalesinin sonuç alması, planlı

ekonomilere göre daha zor gerçekleştirilebilir. Bu nedenle, piyasa ekonomilerinde maliye politikası uygulamak planlı ekonomilere göre daha zor gerçekleştirilebilir.

1.1.1.Maliye Politikasının Araçları

Devlet, amaçları doğrultusunda maliye politikasını uygularken bir takım araçlardan yararlanabilir. Maliye politikası araçları; kamu harcamaları, kamu gelirleri yani vergiler ve borçlanma kalemlerinden oluşmaktadır.

1.1.1.1.Kamu Harcamaları

Dar anlamda ele alındığında, kamu hizmetlerinin bedeli olarak devlet ve diğer kamu tüzel kişilerinin yaptıkları ödemeler kamu giderleri olarak tanımlanmaktadır. Kamu kuruluşlarının bütçelerinden kamu hizmetlerinin doğrudan doğruya maliyetine giren bütün unsurlar kamu gideri dahilinde değerlendirilmektedir. Geniş anlamda kamu giderleri, yalnız devlet ve diğer kamu kuruluşlarının bütçe ödemeleri değil, iktisadi devlet teşekküllerinin harcamaları, sosyal sigorta ödemeleri vergi muafık ve istisnaları ve özel kişilerin kamu kuruluşlarına yardımlarını da içeren bir terimdir (Erginay, 1984: 166).

Wagner Yasası kapsamında iktisadi büyüme ve kamu harcamaları arasındaki ilişki birçok çalışmada test edilmiştir. Wagner Yasası'na göre, kamu harcamaları milli gelirin artan fonksiyonunu ifade etmektedir. Yani ülkenin milli geliri arttığında kamu harcamaları da artmaktadır (Arısoy, 2005: 4). Kamu harcamaları, ortaya koyacağı dışsallık türüne göre farklılık göstermektedir. Eğitim, sağlık, sosyal güvenlik ve alt yapı harcamaları iktisadi büyümeyi pozitif yönde etkilemektedir (Kar ve Taban, 2003: 152-155). Buna göre, devlet kamu harcamalarını kullanarak etkin bir maliye politikası uygulayabilir. Devlet, uyguladığı etkin maliye politikası vasıtası ile iktisadi büyümeye olumlu katkıda bulunabilir.

1.1.1.1.1.Cari Harcamalar

Cari harcamalar, devletin işleyişini gerçekleştirmek için devletin mal ve hizmet satın alması ve tüketimi ile bağlantılı harcamalardır. Cari harcamalar içerisinde, devletin maaş ödemeleri, kira ödemeleri, fatura ödemeleri gibi giderler bulunmaktadır. Bu harcamaların belirgin özelliği her yıl ve her zaman tekrar etmeleri ve faydalarının belirli bir

dönemi kapsamasıdır (Arslan, 2002: 8). Devletin, kamu hizmetlerinin görülmesi için çalıştırdığı kişilere yaptığı ödemeleri, bu uğurda gerçekleştirilen tüketim harcamalarını karşılaması cari harcamalar kapsamında değerlendirilmektedir. Hem devlet personelinin hem de devlet kurumlarının kamusal hizmetlerin gerçekleştirilmesinde katlanılan maliyetler, cari harcamalar olarak kabul edilebilir.

Cari harcamalar, devletin kamu hizmetlerini gerçekleştirmekte kullandığı harcamalar olarak maliye politikası uygulanmasında kullanılabilir. Buna rağmen maliye politikası uygulanmasında kullanılan cari harcamaların arttırılması daha kolay olurken, cari harcamaların azaltılmasında toplumsal baskılar oluşabilir.

Cari harcamalar ekonomide doğrudan toplam talebi arttırmaktadır. Dolayısıyla bu harcamalar genel olarak ekonomik büyümeyi olumlu yönde etkilemektedir. Cari harcamaların arttırılması ekonomik büyüme ve milli hasıyalı arttırmaktadır. Ancak, özellikle kamunun sağladığı istihdam ve ücretler tarafında mevcut politika uygulamaları ise her ülkenin kendine has çeşitli durumlarına bağlıdır (Yüksel ve Songur, 2011: 368).

1.1.1.1.2.Yatırım Harcamaları

Yatırım harcamaları, ekonomide sermaye birikimi sağlama, üretim kapasitesini iyileştirme gibi görevlerin gerçekleştirilmesi için kullanılmaktadır. Yatırım harcamalarının en beligin özelliği genellikle uzun vadeli olmalarıdır. Bunun yanısıra yatırım harcamaları ekonomide milli gelir ve istihdam seviyesini önemli ölçüde etkilemektedir (Arslan, 2002: 8).

Faydası yıllar içerisinde görülen, devletin sermaye birimikini sağlamak için gerçekleştirdiği ve ulaşım, iletişim, enerji gibi altyapı hizmetlerini sağlamada devletin rolünü yansıtan kamu yatırım harcamaları, toplam kamu harcamaları içinde büyük bir pay almaktadır. Yatırım harcamalarının ekonomik büyüme ve milli hasıla artışı üzerinde doğrudan ve dolaylı etkileri bulunmaktadır. Kamu yatırımları ile toplam sosyal sermaye artarak ekonomik büyüme doğrudan etkilenebilir. Kamu yatırımı altyapıyı geliştirerek özel girişimcilerin üretimini teşvik eder ve özel yatırımlar yoluyla ekonomik büyümeyi dolaylı olarak destekler (Yüksel ve Songur, 2011: 369). Ekonomik büyümenin olumlu

etkilenmesinde yatırım harcamalarının üretken alanlar oluşturması gerekmektedir. Üretken alanlar yaratan yatırım harcamaları pozitif dışsallık oluşturarak ekonominin büyümesine hizmet etmektedir (Karaaslan ve Yıldız, 2011: 148).

Maliye politikasının harcama araçlarının en önemlilerinden olan kamu yatırım harcamaları, uygulanması sırasında düzenleme yapılması gerektiğinde zorluklar gösterebilir. Amaçlara uygun olarak kamu yatırımlarının azaltılması veya artırılması gerektiğinde, belirtilen önlemin alınmasında güçlükler yaşanabilir. Yatırımlar planlanarak gerçekleştirildiğinden, kamu yatırım harcamalarına müdahale etmek kolay gerçekleşmeyebilir. Ancak yatırımların hızlarının değiştirilmesi ile kamu yatırım harcamalarının etkileri farklılaşabilmektedir (Erdem, vd., 2013: 424-427).

Yatırım harcamaları, kamunun uzun dönemli olarak gerçekleştirdiği harcamalar olabilir. Yatırım harcamaları uygulaması esneklik yönünden düşük gerçekleşebilir. Çünkü yatırım harcamaları, uzun dönemli olarak planlanmaktadır. Maliye politikası olarak yatırım harcamaları kullanılırken, yatırım harcamalarının gerçekleştirilmesinde harcamalar hızlandırılabilir. Yatırım harcamalarının planlanandan hızlı veya yavaş gerçekleştirilmesi, ekonomi üzerinde farklı etkiler gösterebilir.

1.1.1.1.3. Transfer Harcamaları

Transfer harcamaları, herhangi bir mal ve hizmet karşılığı olmaksızın yapılan harcamalar şeklinde tanımlanmaktadır. Devlet bu tür harcamalarıyla üretim faktörü satın almamaktadır. Transfer harcamalarıyla devletin kendi mal varlığından çıkan para, diğer kişi ve kuruluşların mal varlıklarına intikal etmektedir. Transfer harcamaları içinde; merkezi idarenin diğer kamu kuruluşlarına yaptığı mali yardımlar, devlet iç ve dış borç faizleri, sosyal amaçlar için transferler, iktisadi ve mali politika uygulamaları gereği gibi harcama kalemleri bulunmaktadır (Eker, 1997: 76).

Transfer harcamalarında meydana gelen bir artış, otonom talepte artışa neden olmaktadır. Transfer harcamaları, kişilerin harcanabilir gelirini arttırmakta ve buda tüketimde bir artışa yol açmaktadır. Devlet, tüketimi ve dolayısıyla geliri arttırmak istediğinde, kamu harcamalarını transfer harcamalarına tercih edebilir. Çünkü kamu

harcamaları, otonom talebi uyarırken, transfer harcamaları ilk olarak kişisel gelirden bir artışa yol açmaktadır (Yıldırım, vd., 2014: 168).

1.1.1.2.Kamu Gelirleri

Kamu gelirleri, kamu tüzel kişilerinin kamu hizmetlerini görebilmeleri için elde ettikleri hasılatın toplamı şeklinde tanımlanmaktadır. Geniş anlamda kamu gelirleri denildiğinde, devletin tüm gelir ve tahsilatları anlaşılmalıdır. Dar anlamda kamu gelirleri ise gerçek gelirleri ifade etmektedir. Dar anlamda kamu gelirlerinin en önemli kalemini vergiler oluşturmaktadır (Tuncer, 1969: 33).

Kamu gelirlerini oluşturan vergilerin toplanmasında bireylerin ödeme gücü göz önünde tutulmaktadır. Bireylerin ödeme gücünü ise gelirleri belirlemektedir. Vergilemede genellik ve eşitliğin sağlanabilmesi açısından, gelirin tanımının olabildiğince kapsamlı tutulması, istisna ve muafiyet uygulamalarına yer verilmemesi gerekmektedir (Karayılmazlar ve Güran, 2005: 143).

Devletin kamu gelirleri, egemenlik gücüne ve normalite kriterine göre iki farklı şekilde ele alınabilir. Bu başlık altında kamu gelirleri ilk olarak egemenlik kriterine göre, devamında normalite kriterine göre açıklanacaktır.

1.1.1.2.1.Egemenlik Kriteri

Vergi, devletin egemenlik gücüne dayalı olarak kendi vatandaşlarından zorla aldığı ekonomik değerdir. Vergi, ödenilmesinin zorunlu olması nedeni ile vergileme, mali amaçlara ulaşmada etkili bir araç haline gelmektedir. Ayrıca optimal sosyal dengenin sağlanmasında da vergileme, önemli bir araç olmaktadır (Ulusoy, 2013: 43-44).

Vergiler, artan kamu harcamalarını karşılamada en önemli kamu gelirleridir. Ülke ekonomisini korumak ve geliştirmek için maliye politikası aracı olarak vergi teşvikleri tercih edilebilir. Ekonominin gelişmesini önlemek ve büyüme hızını yavaşlatmak için ise maliye politikası aracı olarak vergilerin arttırılması yoluyla müdahale edilebilir. Vergi çeşitli ekonomik sosyal hayatta ahlaki bazı amaçları yerine getirir. Verginin ekonomik amaçları arasında yatırımları teşvik etmek, üretimi ve tüketimi teşvik etmek veya

kısıtlamak, ödemeler dengesini düzenlemek, tasarrufları teşvik etmek, ekonomide istikrarı sağlamak sayılabilir. Sosyal amaçları olarak da gelir ve servet dağılımını düzenlemek, sosyal güvenliği sağlamak, nüfus politikasına ilişkin amaçlardan söz edilebilir (Eker, 1997: 296-297).

1.1.1.2.1.Normalite Kriteri

Devletin gelirleri olağan veya olağan dışı olarak değerlendirilebilir. Devletin olağan gelirleri normal gelirleri, olağan dışı gelirleri normal olmayan gelirleri olarak sınıflandırılabilir. Yapılan ayırmada devletin geliri elde etmesinin sürekliliği önemlidir. Eğer devlet geliri sürekli olarak elde etmekteyse olağan gelir olarak adlandırılırken, aksine gelir süreklilik göstermemekteyse olağan dışı gelir olarak adlandırılmaktadır. Olağan kamu gelirleri olarak vergiler, olağan dışı kamu gelirleri olarak bağış ve yardımlar gösterilebilir.

Devletin gelirleri, egemenlik hakkına dayalı olabileceği gibi, egemenlik gücüne dayanmadan da elde edebileceği gelirleri olabilir. Kamu otoritesi sadece cebri olarak değil bazen de devletin egemenlik hakkına dayanmaksızın da olabilmektedir. Devletin, emlak ve teşebbüs gelirleri, gerçekleştirdiği ticaretten elde ettiği kazançları ve alınan bağış ve yardımlar gönüllü nitelikteki gelirlerdir (Susam, 2009: 50).

1.1.2.Maliye Politikasının Amaçları

Bir ekonomide uygulanması düşünülen maliye politikasının amaçları ve bu amaçların o ekonomiye uygunluğu; ekonominin ulaşmış olduğu gelişme seviyesine, maliye politikasını yürütenler tarafından belirlenmiş ekonomik hedeflere ve sosyal amaçlara göre değişiklikler göstermektedir. Ulaşılmak istenilen hedefler için en etkin politika araçlarının seçilmesi rasyonel politikaların bir sonucudur. Politika amaçları için en etkin aracın seçilmesi ve bunlardaki bağımsız değişkenlerin etkilenerek amaçlara ulaşılması ve sonucun belirlenmesi şartlarını ilk olarak, sistemli bir şekilde, Hollandalı iktisatçı J. Tinbergen¹ incelemiştir (Özbilen, 1998: 42). Maliye politikası insanların sınırsız olan ihtiyaçlarını

¹ 1969 yılında Nobel Ekonomi Ödülü alan Jan Tinbergen refah ekonomisi üzerinde çalışmıştır. Tinbergen Kuralı' na göre, bir enstürman sadece bir amacın elde edilmesinde kullanılabilir. Örneğin; kısa vadeli faiz oranları fiyat istikrarı için kullanıldığında, diğer hedefi gerçekleştirmek için açık ve net olarak ikinci bir politika aracına gerek duyulmaktadır (Yılmaz, 2011: 4).

karşılamaı amaçlamaktadır. İhtiyaç sorunsalının cevabı aranıldığında, verilen yanıt çok kapsayıcı olabilir. Çalışmada maliye politikası için önemli olabileceği düşünölen, ekonomik istikrar amacı, ekonomik büyüme ve kalkınma amacı, gelir dağılımında adaleti sağlama amacı ve ödemeler bilançosunda dengenin sağlanması amacına yönelik dört kavram açıklanmaya çalışılmaktadır. Anlatılmak istenilen kavramlar makro boyutta ele alınan ve ekonominin tamamını ilgilendirdiği düşünölen amaçları kapsamaktadır.

Maliye politikası uygulanırken çeşitli amaçların göz önünde bulundurulması gerekebilir. Gerçekleştirilecek olan uygulamaları, devlet belirleyeceği hedeflerine ulaşmak için uygulamaktadır. Devletin yaptığı çalışmaların, devlet tarafından belirlenen hedeflere ulaşabilmesi önem arz etmektedir. Uygulamaya koyulan politikalar ise kısa veya uzun dönem için farklı etkilere sahip olabilir. Kısa vade ele alındığında, maliye politikaları kayda değer bir etkide bulunamayabilir. Çünkü kısa dönem göz önüne alındığında ve devletin doğrudan vergileri arttırdığı varsayıldığında, özel tüketim miktarında azalma görölebilir, fakat net ihracat ise artabilir. O halde yurt içi hasılanın değışmeyeceği öne sürölebilir. Uzun vadeli maliye politikaları uygulaması incelendiğinde ise gelir ve harcama uygulamalarının GSYİH üzerinde önemli etkisi bulunmaktadır (Kukk, 2007: 93).

1.1.2.1. Ekonomik İstikrarın Sağlanması Amacı Olarak Maliye Politikası

Bir piyasada, ekonomik istikrarın sağlanması maliye politikası amaçları arasında gösterilmektedir. Maliye politikasının amacı olarak istikrar sorunsalı denildiğinde, tam istihdam ve fiyat istikrarı anlaşılmalıdır. İstikrar amacı ölkelere göre farklılaşabilmektedir. Gelişmiş ölkeler için fiyat istikrarı ön planda olduğu görölrken, gelişmekte olan ölkelerde ise tam istihdama ulaşmak, maliye politikasının istikrar amacı olabilmektedir (Ulusoy, 2013: 25-29). Gelişmiş ölkeler için üretimin artırılması ve büyümenin gerçekleştirilmesi ekonomi içinde bir sorun teşkil etmeyebilir. Gelişmiş ölkeler gerçekleştirdikleri üretim ile belirli bir hasıla düzeyini ortalama olarak gerçekleştirebilirler. Hasılanın ortalamadan saptığı durumlarda ise fiyatlar genel seviyesinin sabit kalabilmesi ihtimali azalabilir. Az gelişmiş ölkelerde ise büyüme sorunsalı o ölkeler için problem yaratabilir. Ekonomik büyümenin sağlanması için piyasada gerçekleşecek üretim büyük rol oynamaktadır. O halde az gelişmiş ve gelişmekte olan ölkeler için maliye politikasının ekonomik istikrarı sağlanması amacı olarak, istihdamın artırılması gerekebilir.

Maliye politikasının amaçlarından olan ekonomik istikrarın sağlanması, piyasa aktörlerinin yatırım kararı vermesinde etkili olabilir. Verilen yatırım kararları ise makro boyutta tüm ekonomiyi etkileyebilir, dolayısıyla milli hasıla üzerinde önemi göz ardı edilmemelidir. Bunun yanısıra fiyat istikrarında dengeden uzaklaşılması yurt dışı piyasalar ile olan rekabet gücünü olumsuz etkileyebilir. Fiyat istikrarının sağlanması amacından uzaklaşıldığı zamanlarda sermaye ve emek piyasalarında etkinliği azalabilir. İstenilmeyen bu durumların yaşanmaması için maliye politikasının önemli amaçlarından birisi, istikrar politikalarının uygulanması olacaktır (Öztürk, 2014: 152-154). Mevcut bir ekonomide piyasa aktörlerinin yatırım kararları üzerinde, ülkenin sergilediği istikrar konusu etkili olmaktadır. Buna göre bir ekonomide kırılganlıkların azlığı, yapılacak yatırımlar ile ters orantıya sahip olabilir. O halde hükümetlerin milli geliri arttırmak için, ekonomilerini istikrarlı bir hale getirmeleri gerekliliği ileri sürülebilir. Piyasada istikrarı sağlarken, maliye politikasının araçlarından faydalanılması gerekebilir. Sonuç olarak istikrarın sağlanabildiği yerlerde, müteşebbislerin de yatırım kararı almaları kolaylaşabilir.

1.1.2.1.1.Fiyat İstikrarının Sağlanması

Ekonomide arz ve talep eğrileri kesiştiklerinde belli bir düzeyde piyasa fiyatı oluşmaktadır. Ortaya çıkan fiyatların üzerine çıkılır veya denge fiyatının altına doğru bir düşüş yaşanılırsa, fiyatlar genel düzeyi değiştirerek bir istikrarsızlığa yol açabilir. Fiyatların dengeden uzaklaşma durumu süreklilik kazandığında ise ekonomi istikrar amacından sapabilir. Bu durumda piyasada enflasyon veya deflasyon olgusu meydana gelebilir². Böylesine istikrarsız durumların gerçekleşmesini önlemek, maliye politikasının amacı olmaktadır. Fiyat istikrarının sağlanabilmesi için fiyatlar genel düzeyinin izlenmesi ve piyasada geçerli olan fiyatlardan sapılması durumunda, piyasaya müdahale edilmesi ihtiyacı ortaya çıkmaktadır. Fiyatların istikrarı, bir ekonomide fiyatlar genel düzeyinin sürekli dalgalanmalardan korunması ile oluşmaktadır. Yani bir piyasa da oluşacak denge fiyatın altında veya üstünde fiyat değişimlerinin olmaması, o ülkede fiyat istikrarının sağlandığını işaret etmektedir. Tam istihdam denildiğinde, bir ülkede var olan üretim faktörlerinin eksiksiz olarak, tamamının kullanılması anlaşılmaktadır. Ekonomistlere göre

² Fiyatlar genel seviyesinde sürekli artış gözlenmesi enflasyon, fiyatlar genel seviyesinde sürekli azalış gözlenmesi deflasyon olarak tanımlanmaktadır.

piyasada her zaman için belirli bir işsizlik oranı var olmaktadır. Friksiyonel ve yapısal nedenlerden kaynaklanan bu işsizlik, yaklaşık olarak yüzde 5 civarında seyretmektedir. (Susam, 2009: 43-44).

Ekonominin dengeden uzaklaşması sonucunda kamu otoritesinin maliye politikası uygulaması ile yaşanan istikrarsızlığın önüne geçmesi istenmektedir. Fiyatların yükselmesi ile mücadele için daraltıcı politikalardan yararlanılması fiyatlar genel seviyesini düşürebilir. Daraltıcı maliye politikası kapsamında, devlet egemenlik hakkına dayalı olarak, vatandaşlarından cebren aldığı vergilerin oranlarını arttırabilir. Böylesine istikrarsız dönemlerde hükümet kamu harcamalarını azaltmayı tercih ederek daraltıcı bir politika uygulamayı seçebilir. Azalan kamusal harcama sonucunda ekonomide var olan toplam talep miktarında bir azalma eğilimi izlenebilir. Ayrıca piyasadaki aktörlerin gelirlerinde de düşüş görülebilir. Nihai olarak, enflasyon için uygulanan maliye politikaları ile istikrarın yeniden sağlanma ihtimali yükselmektedir. Uluslararası Para Fonu, enflasyon ile mücadelede piyasanın katlanacağı maliyetlerin en aza indirilmesi için çeşitli önerilerde bulunmaktadır. Buna göre, devlet uygulamaya koyacağı maliye politikalarını daha önceden vatandaşlarına bildirmeli, uygulamaya koyacağı politikayı uzun süreli olarak inatçı bir şekilde devam ettirmelidir. Buna ek olarak, piyasada fiyatların ve ücretlerin talebe karşı esneklikleri yüksek olmalı ve uygulanan politikanın piyasada saygınlığı olmalıdır (Yıldırım, 2014: 417). Herhangi bir dönemde ekonomide daralma olgusu oluşabilir. Bu durumda piyasada oluşan fiyatlar hızla aşağı yönlü bir hareket sergileyebilir. Fiyatlar genel düzeyinin sürekli olarak düşmesi ise deflasyon olarak adlandırılmaktadır. Piyasada yaşanan deflasyon, ekonomide istikrarsızlık göstergesi olabilir. Maliye politikasının amaçları arasında gösterilen ekonomik istikrarın sağlanması amacının gerçekleşmesi istenilmektedir. Bu doğrultuda, hükümetin genişletici maliye politikası uygulamaları gerekmektedir.

1.1.2.1.2. Tam İstihdamın Sağlanması

Tam istihdamın sağlanması, maliye politikasının amaçlarından olan ekonomik istikrarın sağlanması amacına ulaşmakta diğer bir unsurdur³. Piyasanın tam istihdam noktasında dengeye gelebilmesi, o ülkedeki üretim faktörlerinin tamamının çalıştırılması ile mümkün olabilir. Ekonomide üretime katılmayan ve eksik istihdam yaratan faktörler varsa, maliye politikasının amaçlarına uygun olarak devlet tarafından gerçekleştirilen politikaların yardımı ile tam istihdam dengesi sağlanabilir. Ekonominin canlandırılması, tam istihdam dengesini sağlamak için önemli bir noktadır.

Tam istihdamın sağlanması için fiyat istikrarının sağlanması gerekmektedir. Tam istihdamın sağlanmasından daha önemli olan ise tam istihdamın korunmasıdır (Türk, 1992: 20). Ekonomilerin arzu edilen durumu piyasada tam istihdamın sağlanmasıdır. Tam istihdamın sağlanması kendiliğinden gerçekleşebileceği gibi devletin müdahalesi ile de tam istihdam dengesine ulaşılabilir. Zor olan kısım ise tam istihdamın süreklilik kazandırılmasıdır. Tam istihdamın sağlanması ile ekonomide çeşitli değişimler yaşanmaktadır. Devlet bu değişimlere karşı uygulayacağı politikalar yoluyla tam istihdamın sürekliliğini koruyabilir.

Tam istihdamın sağlandığı bir ekonomide, ücretler artış sergiler. Bu sebeple para arzı artmaktadır. Nakit ücretler katı olduğunda para politikası ile tam istihdam sağlanmaktadır. Aksi hallerde ise maliye politikası tam istihdam sorununu çözebilir (Özbilen, 1998: 44). Piyasa tam istihdam durumunda dengeye ulaştığında ücret artışları nedeniyle enflasyon sorunu yaşanabilir. Böyle durumlarda devlet piyasaya müdahale ederek ekonomide yaşanan olumsuzlukları ortadan kaldırabilir.

Maliye politikası özellikle gelişmekte olan ülkeler için önemli görülmektedir. Çünkü tam istihdamın gerçekleştirilmesi gelişmekte olan ülkelerde bazı yapısal sorunlar nedeniyle üretim kapasitesinden tam olarak yararlanılamamasına yol açmaktadır. Nihai olarak milli gelir artışı zor gerçekleşmektedir (Eker, vd., 2007: 39-40). Az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde eğitim eksikliği ve düşük teknoloji gibi nedenlerden dolayı

³ Üretim faktörleri olarak emek, sermaye, girişimci ve doğal kaynaklar kabul edilmektedir. Ücret emeğin, faiz sermayenin, kar girişimcinin, rant ise doğal kaynakların gelirini oluşturmaktadır (Öztürk, 2014: 316).

ekonomi tam istihdam dengesine ulaşmakta zorlanabilir. Bu durumlarda devlet mevcut problem uygun olarak yapacağı müdahaleleri belirlemelidir.

1.1.2.2.Ekonomik Büyüme ve Kalkınmanın Sağlanması Amacı Olarak Maliye Politikası

Bu başlık altında ekonomik büyüme ve kalkınmanın sağlanması amacı incelenecektir. Maliye politikasının amacı olarak gösterilen ekonomik büyüme ve kalkınma ülkelerin gelişmesi ve refahını arttırmak adına gerekmektedir.

1.1.2.2.1.Ekonomik Büyümenin Sağlanması Amacı

Ekonomik büyüme anlam olarak, kişi başına reel gelirin artmasını ifade etmektedir. Gelirde yaşanan artışlar, uzun vadeli olarak ülkenin üretim kapasitesinin genişlemesini göstermektedir. Ekonomik büyüme makro boyutta arz tarafından belirlenmektedir (Kibritçioğlu, 1998: 208). Dışsal ekonomik büyüme teorisi ve içsel ekonomik büyüme teorisi olmak üzere ekonomik büyümeyi açıklayan başlıca iki model bulunmaktadır. Birincisi, tasarruf ve sermaye birikimini ekonomik büyümenin temel belirleyicisi olarak kabul etmektedir. Uzun dönem ele alındığında ise dışsal büyüme modeli düşünürlerine göre teknolojiye meydana gelen gelişmeler, ekonomik büyümeyi belirlemektedir. İkincisinde ise büyüme, piyasanın içinden gelen faktörler tarafından şekillenmektedir. Fiziki sermaye, beşeri sermaye ile bir araya getirildiğinde anlamlı olmaktadır. Teknolojinin gelişimi ise beşeri sermayenin ilerlemesine bağlı kalmaktadır (Özel, 2012: 70). Her iki teoride de ekonomik büyümenin temel belirleyicisi teknolojik ilerlemedir. Ancak ikinci teoride teknolojiyi geliştirenin insan olduğundan hareketle, ekonomik büyümenin ekonominin içinde var olan üretim faktörlerine bağlı olduğu ileri sürülmektedir.

Ekonomik büyüme yolunda önemli bir unsur olarak beşeri eğitim kabul görmektedir. Beşeri sermayenin eğitimi ölçeğe göre artan getiri sağlamaktadır. Eğitici sistemler, kişilerin bilgi ve becerilerini geliştirmek için kurumsal mekanizmalar olarak gösterilmektedir. Günümüzde gelişmişlik düzeyi ne olursa olsun her ülkenin ekonomik büyümeye giden yolda eğitimini güçlendirmesi gerektiğine inanılmaktadır (Afşar, 2009: 88).

1.1.2.2.Ekonomik Kalkınmanın Sağlanması Amacı

Kalkınma, ekonomik büyümeden farklı anlamlar içermektedir. Ekonomik kalkınma da ülkenin refahı ve gelişmişliği ile alakalı olmasına rağmen kavram olarak ekonomik büyümeyi içine alarak, sosyal içerikli çeşitli değişkenlerin daha iyi duruma gelmesini de ifade etmektedir. O halde ülkenin okuryazarlık durumu, kişi başına düşen beslenme miktarı, yaşam süresi ve sağlık hizmetlerinden faydalanabilmek gibi göstergeler ekonominin kalkınmışlık seviyesini belirlemektedir.

Ekonomik kalkınmanın sağlanmasında, beşeri sermaye büyük bir rol almaktadır. Dolayısıyla üzerine düşmesi gereken politika olarak devlet, beşeri sermayenin daha iyi eğitim alabilmesi uğrunda kamu harcamalarının arttırılmasını sağlayabilir. Kamunun yapacağı harcamalar ile verilen eğitimin kalitesi arttırıldığında, kalifiye iş gücü yetişebilir ve ekonomik büyüme ve kalkınma daha hızlı bir şekilde gerçekleşebilir. Ülkenin kalkınmışlık düzeyi ile vatandaşların eğitim düzeyi arasında doğru orantı bulunmaktadır. Bu sebeple dünya genelinde kalkınmamış ülkelerin gelişmemiş olmalarının nedeni, sermaye ve kaynakların tatmin edici düzeyde bulunmasına rağmen ülkenin eğitim düzeyinin düşük kalmış olmasıdır. Ancak ekonomik kalkınma için eğitilen bireylerin sağlıklı olması da önemli bir faktördür. Buna bağlı olarak sağlık hizmetlerinin maliyetlerinin karşılanması ve ülke vatandaşlarının sağlık güvencesine sahip olması ekonomik kalkınma amacına yönelik önemli bir unsurdur (Öztürk, 2014: 425-426).

1.1.2.3.Gelir Dağılımında Adaleti Sağlama Amacı Olarak Maliye Politikası

Üretimle birlikte ortaya çıkan gelir, üretimi gerçekleştiren birimler tarafından paylaşılmaktadır. Paylaşım bireyler, gruplar, bölgeler veya üretimde kullanılan faktörler arasında gerçekleşmektedir. Buradan hareketle gelir dağılımı, kişisel, fonksiyonel, bölgesel veya sektörel gelir dağılımı olarak ayrılmaktadır. Üretimin gerçekleşmesi ile ortaya çıkan gelirin paylaşımı, adil bir şekilde gerçekleşmelidir (Gögül, 2012: 4-5). Gelir, belli bir dönemde gerçekleşen üretim sonunda elde edilebilir. Ortaya çıkan gelirin nasıl bölüşüleceği, ekonomi bilimini ilgilendirmektedir. Mevcut gelirin, bölüşüm şekli de birey bazında, üretim araçlarına göre ve ülkede var olan bölgelere göre farklı biçimlerde hesaplanabilir, böylece gelir dağılımı daha etkin olarak yorumlanabilir.

Piyasada üretimin gerçekleşmesi ile ortaya çıkan gelir, ekonomik birimler tarafından paylaşılmaktadır. Bu paylaşım, sosyal refahın maksimize edilemediği ve piyasa tarafından gerçekleştirilen '*birincil gelir dağılımıdır*' (Akalın, 1981: 9). Maliye politikasının amacı olarak gelir dağılımını sağlamak konusunda asli görev devlete düşmektedir. Piyasa, gerçekleşen üretimden sağlanan kazancı dağıttıktan sonra ortaya çıkan sonuç adaletten uzak bir bölüşümü işaret ettiğinde, devlet geliri yeniden dağıtmak yoluna gitmelidir. Bu aşamada devlet, gelir dağılımını vergi ve sübvansiyon gibi araçlar kullanarak daha adaletli bir duruma getirebilir. Gerçekleşen yeniden dağıtıma '*ikincil gelir dağılımı*' adı verilmektedir (Kirmanoğlu, 2014: 210). Piyasa, adalet yerine etkinlik yönünde gelişim sergileyebilir. Etkinliğin sağlanması sonucu olarak da ekonomik büyüme gerçekleşebilir. Hasılanın artışı o ülkenin refahını arttırabilir. Fakat artan refahın bölüşümünde ise her zaman gelirin dağılımında adalet sağlanmayabilir. O halde maliye politikası amaçlarından birisi olan gelir dağılımında adaletin sağlanabilmesi ihtimali azalmaktadır. Sonuç olarak etkinliğin sağlandığı fakat adaletten uzaklaşıldığı böyle durumlar karşısında, devletin piyasaya müdahale etmesi, gelir dağılımında adaletin sağlanmasına katkı sağlayabilir.

1.1.2.3.1.Fonksiyonel Gelir Dağılımı

Fonksiyonel gelir dağılımı, gelirin farklı üretim faktörleri arasında nasıl dağıldığını ölçmek için kullanılmaktadır. Belli bir dönemde gerçekleşen üretimin kazancı olan geliri, üretim sürecinde yer alan faktörlerin arasında ne miktarda paylaşıldığının hesaplanması fonksiyonel gelir dağılımının kapsamına girmektedir. Fonksiyonel gelir dağılımı ülkenin gelişmişlik düzeyine ve toplumda ki grupların ekonomik ve siyasal güçleri ile ilişkili olarak farklı şekillerde gerçekleşebilir (Yücel, 2011: 6). Gelir dağılımının üretimde kullanılan unsurların arasında bölüşülmesi, elde edilen kazançların zenginlerin ya da emek arz edenlerin lehine dağılacağına göstergesi olabilir. O dönem içerisinde yaratılan hasıla, sermaye lehine bir dağılımı ortaya koyduğunda, ekonominin dengesi zengin bireylerden yana oluşabilir. Dolayısıyla sermayenin lehine gerçekleşen gelir dağılımı, gelir dağılımında adalet amacından sapılması durumunu ortaya çıkarabilir.

1.1.2.3.2.Sektörel Gelir Dağılımı

Sektörel gelir dağılımı, ülkedeki çeşitli sektörlerin milli gelirden aldıkları oranları göstermektedir. Ekonomide üretimi gerçekleştiren sektörler tarım, hizmetler ve sanayi sektörleridir. Bu oranlar incelendiğinde, hangi sektörün ulusal gelirden ne kadar pay aldığı ve gelir dağılımını devletin nasıl etkilediği izlenmektedir (Karaman ve Özçalık, 2007: 26). Her sektör ekonomiye yaptığı katkı ile doğru orantılı olarak gelirden pay aldığında, adaletli bir dağılımın oluşacağı söylenebilir. Fakat gerçekleşen gelir bölüşümü, her zaman adil bir dağılım ortaya koymayabilir. Buna dayalı olarak, adil bir gelir dağılımı oluşmadığında devletin maliye politikası araçlarını kullanarak gelir dağılımında adaleti sağlaması maliye politikasının amaçları arasındadır.

1.1.2.3.3.Bölgesel Gelir Dağılımı

Bölgesel gelir dağılımı ülkenin çeşitli bölgelerinin milli gelirden ne oranda pay aldıklarını göstermektedir. Bu dağılım incelenerek ülkenin gelişmiş ve az gelişmiş bölgelerinin gelir farklılıkları ortaya konularak, gelir dağılımındaki farklılıkları ortadan kaldırmak için çeşitli teşvik ve önlemler uygulanabilir (Ulusoy, 2013: 309). Ülkede oluşan gelirin, o ülkenin bölgeleri arasında adaletli bir şekilde paylaşılması hedeflenmektedir. Buna rağmen gelir dağılımının bölgeler arasında farklılık gösterdiği durumlar yaşanabilir. Dolayısıyla devlet gelirin bölgeler arasında adaletli dağılmadığı zamanlarda önlem alarak, gelir dağılımında adaletin gerçekleşmesini sağlayabilir.

1.1.2.3.4.Kişisel Gelir Dağılımı

Kişisel gelir dağılımı ülkede yaşayan bireylerin ve hane halklarının milli gelirden aldıkları payı göstermektedir. Bu dağılıma göre bireylerin, geliri nereden veya nasıl elde ettiği değil sadece belirli bir süre boyunca ne kadar gelir elde ettikleri inceleme konusudur. Gelirin dağılımında adaletin olup olmadığı araştırılmak isteniyorsa kişisel gelir dağılımı incelenmelidir. Gelirin adil dağılımından söz edebilmek için, gelir dağılımı sosyal barışı sağlamalı, herkese fırsat eşitliği sunmalı, konjonktürel dalgalanmalara izin vermemelidir (Ulusoy, 2013: 309).

Kişisel gelir dağılımı ülkede yaşayan bireylerin geliri nasıl paylaştığının ve hanelerin sosyoekonomik yapılarının zamanla değişmesinin görülmesi açısından önemli bir gösterge sunabilir (Doğan ve Tek, 2007: 97). Bir ülkede yaşayan kişilerin adil bir gelir elde etmesi, devletin varlık sebeplerinin arasında sayılabilir. Ekonominin büyüklüğü değil, kişilerin o büyüklükten alabildikleri pay hane halklarının gelirinde etkili olabilir. Öyleyse belirli bir dönemde piyasada yaratılan hasıladan, o dönemde üretime katkıda bulunan her bir bireyin mümkün olan en adil şekilde pay alması kişisel gelir dağılımında adaleti sağlayabilir.

1.1.2.4.Ödemeler Bilançosunda Dengenin Sağlanmasına Yönelik Maliye Politikası

Ödemeler bilançosu, bir ülkenin dünyanın diğer ülkeleri ile gerçekleştirdiği ilişkilerinin sonucunu gösteren hesap olarak tanımlanmaktadır. Bir ülkenin dış alemden elde ettiği gelirlerin, diğer ülkelere yaptığı ödemelere eşit olması arzulanan bir durumdur. Aksine gerçekleşen durumda yani bu eşitliğin olmadığı zamanlarda, ödemeler bilançosunda açık ya da fazlalar oluşmaktadır. Ortaya çıkan eşitsizlik, ülkelerin uluslararası ekonomik ve mali itibarının bir göstergesi olarak yorumlanmasının yanısıra gelir, istihdam düzeyi, ekonomik büyüme, enflasyon oranı, döviz kuru ve faiz oranları gibi pek çok değişkeni de etkilemektedir. Dolayısıyla uzun dönemde ödemeler bilançosundaki dengeyi sağlayamayan ülkelerin ekonomi politikalarını gözden geçirmeleri bir zorunluluk olarak görülmektedir. Ödemeler bilançosunun cari işlemler hesabı ve sermaye hareketleri hesabı⁴ olmak üzere iki ana kalemi bulunmaktadır. Diğer kalemlerin⁵ durumu ise bu iki kalemin sonucuna göre şekillenmektedir (Yıldırım, 2014: 73).

Ülkelerin diğer ekonomilerle mal ve hizmet alışverişleri şeklinde iktisadi ilişkilere girişmelerinin temel nedeni, bu ilişkilerin taraflara karşılıklı olarak sağladığı yararda yatmaktadır. Çeşitli ülkelerin aralarında başlatacakları bir alışveriş böyle bir alışverişin olmadığı, ekonomilerin kapalı olduğu duruma kıyasla bütün taraflara fayda sağlayacaktır. Ödemeler bilançosu ise, bir ülke vatandaşlarının diğer ülkelerle belli bir dönem içinde

⁴ Cari işlemler hesabı, ödemeler bilançosunun mal ve hizmet ihraç ve ithali sonucunu göstermektedir. Sermaye hareketleri hesabı ise devletlerin birbirleriyle olan borç alma ve borç vermelerinin hesabını göstermektedir ve genellikle cari işlemler hesabı ile ters yönlü işlemektedir (Uluatam, 1993: 267-268).

⁵ Ayrıntılı bilgi için bakınız; Seyidoğlu, H., (2013). *Uluslararası İktisat*, Güzemcan Yayınları, Geliştirilmiş 18. Baskı, İstanbul.

giriştikleri iktisadi ilişkileri özetleyen bir hesap niteliğindedir. Dış ilişkiler ayrı siyasal egemenliklere ve ayrı milli paralara sahip lkeler arasında gerçekleştiğinden, bir ülkenin demeler bilançosu, yabancı ülkelerin paralarına karşı o ülkenin talebine ya da yabancı para karşılığında yerli para talebine yol açan çok çeşitli işlemleri toplu biçimde gösterir (Uluatam, 1993: 263-267). Döviz olarak adlandırılan yabancı paralar, demeler dengesi ve dış ticaret işlemlerini yüksek oranlarda etkileyebilir. Bu nedenle demeler bilançosunda dengenin sağlanması amacına uygun olarak, döviz piyasalarına devletin müdahale etmesi gerekebilir.

Bir ülkenin iç harcamalarında yaşanılan bir artış, o ülkede kendiliğinden geliri etkilemektedir. İ harcamaları artan ülkenin ulusal geliri kapalı bir ekonomiden daha az artmaktadır. Bunun aksine bahsedilen ülke, başka bir ülkeden mal ithal ettiğinde ise diğer ülkenin ihracat miktarı artacaktır. Dolayısıyla ihracat artışı yaşanılan ülkenin milli geliri de diğer ülkenin talep artışından dolayı yükselecektir. Sonuç olarak demeler bilançosunda denge, ithalatı gerçekleştiren ülke aleyhinde oluşacaktır (Marsh, 1952: 192). Kamu borçlarının varlığı, borçlanma dış ülkelerden sağlanıyorsa, demeler dengesi açısından bazı sonuçlar ortaya koymaktadır. Çünkü büyük miktarlarda gerçekleşen dış borç genellikle borç servisi için gerekli dövizi sağlamak adına dış ticaretin fazla vermesini gerektirmektedir. Bu noktada ticaret fazlası yaratabilmek için ithalat ve ihracat piyasalarına doğrudan fiyat müdahalelerinde bulunurken, ilave olarak amaçlara uygun şekilde bir döviz kuru politikası da uygulamak gerekli olabilir (zbilen, 1998: 282).

Ekonomide mevcut bir yapısal sorun varsa, bozukluğun düzeltilmesi ve dengenin oluşturulması gerekmektedir. Yapısal problemler düzeltildikten sonra dengeyi korumak için döviz kurları üzerinde çeşitli ayarlamaların yapılması gerekmektedir. Meade yaptığı çalışmada Avrupa Birliği'nde serbest ticaret bölgesinde olan ülkeleri incelemiştir. Buna göre, serbest ticaret bölgesinin üyelerinin demeler genel dengesinde kalıcı bir açığı bulunanlar, ülkelerinin para birimlerinde dövize karşı değer düşüşlerine hazır olmalıdırlar sonucuna ulaşmıştır (Meade, 1957: 392). Ülkenin, yurt içi enflasyon oranı kontrol edilemeyebilir, fakat en azından enflasyon oranı orta düzeylerde tutulmalıdır. Böylece yurt içi enflasyon oranlarının kontrol edilmesi ülkenin demeler dengesinin daha iyi duruma getirilmesi için gereklidir (Colanovic, 1982: 143).

Uluslararası finansal sistem, ekonomik ve siyasal ortam, belirli periyotlarda ülkenin ödemeler dengesini belirlerler. Ticaret ve kambiyo işlemleri de ödemeler bilançosu üzerinde farklı etkiler göstermektedir. Sadece dış alem ile gerçekleştirilen ticaret değil aynı zamanda diğer sektörlerde dolaylı olarak ödemeler dengesini doğrudan veya dolaylı yollardan etkilerler (Colanovic, 1982: 127-128).

1980'lerden itibaren Türkiye'nin de aralarında bulunduğu gelişmekte olan ülkelerin dışa dönük sanayileşme politikalarını uygulamaları, ekonomik büyümenin finansmanında gerekli olan üretim faktörlerinin ithalatına bağlı olarak meydana gelen ödemeler bilançosu açıkları açısından mal ve hizmet ihracatı ile yurt içi piyasalara kazandırılan döviz gelirlerinin önemini arttırmaktadır (Değer, 2006: 82). Ödemeler bilançosunda denge sağlanabilmesi açısından ihracat gelirlerinin nispi önemi bulunmaktadır. Aksine ithalatta yaşanan artışlar, ödemeler bilançosunda dengenin sağlanma amacının aleyhinde gerçekleşebilir. O halde ithalatın düşürülmesi ve ihracatın arttırılması, maliye politikası uygulamalarında ulaşılması gerekli hedef olarak saptanabilir.

Faiz oranı ve GSYİH'nın kombinasyon içinde olması için ödemeler dengesinin sıfır olması gerekmektedir. Bu eşitlik ise ödemeler dengesi eğrisi tarafından izlenmektedir. Ödemeler dengesi eğrisinin üst tarafında kalan bölge yüksek ithalat sonucunda ülkenin cari ve sermaye hesaplarından daha yüksek bir cari açık verecektir. Bu doğrultuda cari açığın telafi edilmesinde sermaye hesabı fazlasının faiz oranları vasıtası ile dengelenmesi gerekmektedir. Bu sebeple yüksek GSYİH oranları, yüksek faiz oranları ile ilişkili olmalıdır. Mevcut durum, mal piyasası, para piyasası ve ödemeler dengesi eğrilerinin kesiştiği noktaya ulaşınca kadar devam edecektir (Kulkarni & Erickson, 2001: 99).

1.2. İKTİSADİ DÜŞÜNCELERİN BAKIŞ AÇISIYLA MALİYE POLİTİKASI TEORİSİ

İktisadi düşünürlerin devlete atfettiği görevlere göre şekillenen maliye politikası, ekonomilerde yaşanan konjonktür evrelerine göre şekil almaktadır. Bazı görüşlere göre devlet ekonomiye müdahale etmemelidir ki burada maliye politikası aktif olarak uygulanmamaktayken diğer görüşlere göre ise devlet ekonomi içerisinde bizzat yer almalıdır. Ancak burada vurgulanmadan geçilmemesi gereken ise şudur: Maliye politikası

özellikle de vergi ve harcama politikası devletler var oldukça aktif olarak kullanılacaktır. Önemli olan bu araçların kullanım miktarlar ve etki alanlarıdır. Bu başlık altında bu konular ele alınacak olup Keynesyen İktisadi Düşünce'nin, ikinci bölümde geniş kapsamlı olarak ele alınmasının uygun olduğu düşünüldüğünden, bu bölümde Keynesyen İktisadi Düşünce kısaca özetlenmeye çalışılacaktır.

1.2.1.Klasik İktisadi Düşünce

Sanayi devrimi ve Fransız ihtilalinin yaşanması, Amerika'nın bağımsızlığını ilan etmesi gibi gelişmeler 18. yüzyılda Dünya tarihine damgasını vuran önemli olaylar arasında yer almaktadır. Sanayi devrimi ile buhar makinesinin bulunması gibi tekstil ve ulaşımda bu yeni teknolojinin kullanılması bir devrim niteliği taşımaktadır. Fransız ihtilali orta çağ toplumundan kalan toplumların yerine bireycilik ve özgürlüğü piyasaya sunmuştur. Amerika'nın bağımsızlığı ise merkantilizmin güç kaybetmesini sağlamıştır. Bu olayların gerçekleştiği bir ortamda, Adam Smith'in 1776 yılında yazdığı "Ulusların Zenginliği" eseri ile KİD hakimiyet kurmaya başlamış ve 1873 yılında J.S. Mill'in öldüğü döneme kadar etkilerini sürdürmüştür (Adaçay & İslatince, 2009: 49-50). Fransız Devrimi ile birlikte önemli duruma gelen bireycilik kavramı özgürlüğü ön plana çıkarmıştır. Mikro boyutta bireylerin özgürlüğünün, piyasada makro boyutuyla ele alındığında ekonomide serbestliğe gidileceğinin ipuçlarını vermiştir.

KİD kurucularından olan Adam Smith, liberal politikaları ve piyasa ekonomisinin kendiliğinden çalışmasının üzerinde durmaktadır. Smith, devletin harcamalarını klasik görev olarak tanımlamaktadır. Buna göre savunma, adalet, bayındırlık ve kısmen eğitim hizmetleri devletin yürütmesi gereken görevlerdir. KİD, bırakınız yapsınlar, bırakınız geçsinler düşüncesine uygun olarak çalışmaktadır (Susam, 2009: 9-10). Sanayi Devrimi ile birlikte üretimi artan batı ülkelerinin ekonomilerinde yaşanan sorunsal, batılı devletlerin pazar bulmakta yaşadıkları zorluktur. Üretilen malların satılması, ekonomilerin büyümesi ve gelişmesinde önem arz etmektedir. KİD'e göre, üretilen malların satılması, devlet müdahalesi olmaksızın daha kolay gerçekleşebilir.

KİD'in temelinde ekonomik birimlerin rasyonel davrandıkları varsayımı bulunmaktadır. Hanehalkları tam olarak homo-economicus olarak davranmakta; tüketiciler

faydalarını üreticiler de karlarını maksimize etmeye çalışmaktadırlar. Tam istihdam kendiliğinden yakalanmakta, tam istihdam dengesinden uzaklaşıldığında ise en yakın zamanda ekonomide yeniden tam istihdam seviyesi yine kendiliğinden sağlanmaktadır. Bu durum ise ücret ve fiyatların aşağı ve yukarı yönlü olarak esnek olmasından kaynaklanmaktadır. KİD'in diğer bir varsayımı da paranın nötr olduğudur. Buna göre piyasadaki aktörler nominal değil reel değişkenleri esas alarak maksimizasyoncu davranışlarını gerçekleştirmektedirler. Böylece ekonomide parasal aldanma söz konusu olmamaktadır (Yıldırım, vd., 2014: 119).

Klasik miktar kuramı değer kavramı ile özdeşleşmektedir. Paranın değeri sadece para miktarında gerçekleşen değişmelere göre belli olmaktadır. Para miktarında ki artış paranın değerini düşürmekte ve enflasyona neden olmaktadır. KİD'e göre, ücret ve fiyatların esnek olması, paranın nötr özellik göstermesi, paranın sadece işlem saikiyle talep edilmesi, paranın piyasada dolanım hızının kısa dönemde sabit olması ve piyasanın her zaman tam istihdam dengesinde çalıştığının varsayılması miktar kuramının geçerliliğine ortam hazırlamaktadır (Öztürk, 2014:23).

KİD'in ileri sürdüğü varsayımlar; özgürlük, bireysel mülkiyet, bireysel girişim, özel işletmecilik ve devletin ekonomiye minimum müdahalesidir. Ekonominin uzun dönemli olarak ele alınması gerektiğini varsayan KİD ekonomik büyüme üzerinde yoğunlaşmakta ve konjonktürel hareketleri göz ardı etmektedir. KİD'e göre, devletin görevleri minimal seviyede kalmakta ve devletin etkinlik alanı mülkiyet haklarını korumak, milli güvenliği gerçekleştirmek ve eğitim alanlarının düzenlemesi ile kısıtlandırılmaktadır. Ekonomik birimler, bireysel çıkarı dayalı çalışarak ekonomik birimler arasında çıkar sağlanmaktadır. Doğal öz⁶ çıkar yasasının geçerli olduğu KİD tarafından savunulmaktadır. Paranın yansızlığını savunan KİD, parayı sadece alışverişleri kolaylaştıran bir aracı olarak görmektedir (Bocutoğlu, 2012: 48-49).

Genel olarak devlet harcamalarının az olması istenmektedir. Çünkü devletin harcamaları az olduğunda toplanılmak istenilen vergiler o oranda azalmaktadır. Bu

⁶ Ekonominin doğal durumunda da aynen evrende olduğu gibi denge sağlanmaktadır. Bu nedenle ekonomi tam istihdamda kendiliğinden bir denge sürecine ulaşmaya çalışmaktadır (Küçükcalay, 2011: 212).

kapsamda devlet faaliyetlerinin sahasının dar olması gerekmektedir. Görünmez bir elin⁷ kendiliğinden hem özel hem de kamusal faydanın mümkün olan en iyi biçimde düzenlenmesini sağladığı tabii düzene müdahale edilmemelidir. Tarafsız maliye görüşü KİD'in arzu ettiği bir biçimdir. Denk bütçe, mümkün oldukça sınırlandırılan bir borçlanma ve düşük oranlı vergiler ile sağlanmalıdır. KİD'e göre, hanehalklarının üstünlüğü bulunmaktadır ve hanehalkları kendi faydaları peşinden koşmaktadırlar. Bu nedenle devletin etki alanının küçük olması istenmektedir. Vergi zorunlu bir para aktarımıdır ve devlet bu zorunlu aktarmayı kendi egemenliğine dayanarak gerçekleştirmektedir. Hem devletin yürüttüğü işletmelerden yararlananlar karşılığını öderler hem de istikraz yoluyla kamu harcamalarının doğurduğu yükü devlet, nesiller arasında paylaşmaktadır. Klasik iktisatçılar, kamuya sağlanacak olan gelirler için hanehalklarından elde edilen kazançların, yük dağıtımında benzer durumdaki vatandaşlara eşit muamele edilmesi gerektiğini savunmaktadırlar (Gürsoy, 1975:32-34). En iyi üretimin piyasa tarafından gerçekleştireceğini savunan klasik düşünürlere göre, devletin müdahalesi ne kadar az olursa piyasanın işleyişi o kadar iyileşmektedir. Piyasanın iyi olmasının yolu kaynak tahsisinin etkinliğinden geçebilir. Devletin, ekonominin kaynaklarını vergiler veya borçlanma gibi araçlar ile kullanmadığı durumlarda, piyasa daha güçlü işleyebilir.

Smith'e göre toplumun doğasında var olan bir tamamlama özelliği bulunmaktadır. "Görünmez el" tarafından örgütlenen ve dengelenen değişim süreci doğal bir uyum ve bütünleşme göstermektedir. KİD'e göre, bir ekonomide özgürlük ve kişisel çıkar ekonomik faaliyetleri düzenleyen temel unsurdur. Kişisel fayda aynı zamanda toplumsal yararlar da uygun düşmektedir. KİD özel girişimin hem daha dinamik ve üretken hem de daha verimli olduğunu savunmaktadır. Bireyler piyasada kar maksimizasyonu için emek sarf etmektedir. Aksi takdirde piyasadan çıkmak zorunda kalacaklardır. Çünkü piyasada rekabet çok güçlüdür ve ekonomi doğal dengesinde işlemektedir (Öztürk, 2014: 21). Adam Smith, her vergi yükümlüsünün ödeme gücü ile orantılı olarak kamu giderlerine katılması gerektiğini söylemektedir. Smith'e göre, vergiler piyasada var olan ekonomik birimlerin istedikleri biçimde ve istedikleri miktarda ödeyebilecekleri bir bedel değildir. Ödenecek verginin

⁷ Smith'in iktisadi varsayımlarını dayandırdığı temel özgürlük ve "görünmez el" kavramlarıdır. KİD'in merkezinde, bireysel çıkarlarını takip ederken ülkenin refahını da arttıran kişi bulunmaktadır. A. Smith'e göre bu "görünmez el"dir (Savaş, 2000: 269).

konusu, yeri, zamanı, miktarı kesin ve açık olmalıdır. Ayrıca vergilerin toplanması ile ilgili zamanlama sorunsalı için de Smith, yükümlüler için en uygun dönem hangisi ise o dönemde vergilerin toplanması gerektiğini düşünmektedir. Vergilerin toplanmasında da en ucuz maliyetler ile devlet hazinesine para girişinin en çok olması gerektiğini savunmaktadır (Erdem, vd., 2013: 122).

Ekonomik büyüme konusu KİD tarafından ele alınmaktadır. Klasik ekolün savunucularından David Ricardo'ya göre, homojen özelliğinden dolayı toprak azalan verime sahiptir ve ülke nüfusundaki artışlar ile birlikte üretimde, daha az verimli topraklar kullanılmaktadır. Dolayısıyla hayat standartları düşecek ve nüfusun artışı duracaktır. Malthus ekonomik büyümenin sınırını kıtlığa dayandırmakta, kullanılabilir alanı sabit varsayarak, nüfus artışının sınırlandırılması gereğini vurgulamaktadır (Çetin, 2006: 3). Piyasada var olan esnek ücretlerin ve fiyatların varlığı ekonomide arz ve talep dengesinin gerçekleşmesinde yardım sağlayabilir. Kısa dönemde ortaya çıkan şoklar piyasa dengesini bozduğunda dahi uzun dönem incelendiğinde nihai denge sağlanabilir.

Klasik ekonomistlerden Say'in ortaya koyduğu kanuna göre, merkantilist genel üretim fazlalığı korkusu temelsizdir. Çünkü piyasa aktörleri malları ya kişisel tüketim için ya da diğer malların satın alınması için üretirler. Arz ve talep olgularının birbirleri ile bağları bulunmaktadır. Bu nedendir ki aşırı üretim kaygıları anlamsız hale gelmektedir (Steele, 1998: 487).

1.2.2. Keynesyen İktisadi Düşünce

1936 yılında Keynes, iktisatçıları ve devletleri etkileyen “İstihdam, Faiz ve Paranın Genel Teorisi” adlı kitabında tarafsız devlet anlayışını savunan KİD’i eleştirmiştir. Keynes, işsizlik problemini çözmek için uygulamaya koyulması gereken politika olarak özellikle kamu harcamalarını göstermektedir. Piyasada toplam talepteki yetersizliğin aşılmasında, devlet uygulayacağı vergi ve harcama politikaları ile etkili olmaktadır. Ekonominin daraldığı resesyon zamanlarında telafi edici maliye politikası⁸ vasıtası ile kamu

⁸ Durgunlukla mücadele etmek için, genişletici yönde maliye politikasının kullanılması telafi edici maliye politikası olarak adlandırılmaktadır (Ulusoy, 2013: 224).

harcamalarının arttırılması, piyasanın hareketlenmesini sağlamaktadır. (Giray, 2010: 31-32).

Keynes, temel varsayımları bakımından kendisinden önce var olan iktisat modellerine yakın bir çerçevededir. Tam rekabet koşullarının varlığını, kapitalist sistemi, kişilerin faydalarının peşinden koştuklarını kabul etmektedir. Uzun dönem ele alındığında tam istihdama ulaşılacağını fakat kısa dönemde tam istihdamın mümkün olamayacağını savunmaktadır. Ekonomide konjonktürel dalgalanmalar olsa bile nihai olarak dengeye ulaşılacağını ama klasik ekolün iddia ettiği tam istihdamda değil, “noksan istihdam dengesi”nde piyasanın dengeye geleceğini savunmaktadır. Keynes, kendinden önceki düşünürlerin aksine ekonomiyi toplam talebin oluşturduğunu iddia etmektedir. Ekonomide meydana gelen bir şok sonrasında tam istihdamdan uzaklaşılması ve daralma dönemine girildiğinde çözüm yolu olarak, toplam harcamaların uyarılması gerektiğini savunmaktadır. Harcamaların uyarılması toplam talebi harekete geçirmekle mümkün olacaktır. Keynes toplam talebin uyarılması için yükü devlete vermektedir. Kamu, harcama ve yatırım kalemlerini kullanarak, “çarpan mekanizmasıyla” yeni gelirler yaratmaktadır ve böylece talep yetersizliğini giderebilmektedir (Adaçay & İslatince, 2009: 208-209).

Keynesyen teoriye göre, piyasada fiyatlar para miktarına göre değil, gelir veya diğer bir ifade ile harcama miktarına bağlı bulunmaktadır. Ekonomide üretim ve istihdam hacmi toplam talep düzeyine bağlıdır. Toplam talepteki artış tam istihdam seviyesine ulaşmaya kadar üretim ve istihdam düzeyini arttırmaktadır. Tam istihdam dengesi sağlandıktan sonra toplam talep artmaya devam ederse fiyatlar yükselme trendine sahip olacaktır. Ekonomide var olan istikrarsızlıklara devlet, maliye politikası araçları ile müdahale etmektedir. Piyasada depresyon söz konusu olduğunda kamu otoritesi toplam harcamaları arttırarak ekonomiyi canlandırma devresine geçirecektir. Devletin gerçekleştirdiği bu politikaya “Pump Priming Policy” denilmektedir. Keynes’e göre kamu harcamalarının arttırılması efektif talebi canlandıracaktır. Çarpan ve hızlandırıcı mekanizması, devletin yaptığı harcamalardan daha fazla miktarda gelir artışı yaratmaktadır (Öztürk, 2014: 39-40).

Keynesyen efektif talep teorisine göre, ekonomik sınıflandırma çerçevesinde cari, yatırım ve transfer harcamaları bir ekonomideki toplam kamu harcamalarını oluşturmaktadır. Ancak bu harcamaların toplam talep ve dolayısıyla milli gelir üzerindeki

etkisi birbirinden farklı şekilde ortaya çıkmaktadır. Bunun nedeni cari ve yatırım harcamaları çarpanının aldığı değerle transfer harcamaları çarpanının aldığı değer arasındaki farklılaşmasıdır (Aytaç & Guran, 2010: 132).

Sermayenin marjinal etkinliği, sermaye malının getirisinin sermaye malının orjinal maliyetine oranıdır. Sermaye malının aşınmasını ve açık ve örtük faiz maliyetini dikkate almaksızın, yeni bir yatırımdan beklenen kar oranı sermayenin marjinal etkinliğini ifade etmektedir. Keynes'e göre, sermayenin marjinal etkinliği yatırımların gerçekleştirilmesi adına gerekli olan piyasa faizine eşit olduğu noktaya kadar sürdürülür. Likitide tercihi ile Keynes, bireylerin ellerinde ne amaçlar için para tuttıklarını incelemektedir. Hanehalkları parayı, işlem saiki, ihtiyat güdüsü ve spekülasyon güdüsü ile talep ederler. Buna göre bireyler sırasıyla, günlük ihtiyaçlarını karşılamak için, gelecekte ortaya çıkabilecek olağanüstü durumlar için, faiz oranının yükselmesi, hisse fiyatlarının artması, fiyatlar genel seviyesinin düşmesini beklerken ellerinde para tutarlar (Bocutoğlu, 2012: 257-258).

Ekonomi likitide tuzağındaiken para politikası ne faiz oranını ne de milli geliri etkiler. Likitide tuzağının var olduğu Keynesyen Teoriye göre, para politikasının etkin olmadığı, böyle bir durumda maliye politikasının daha etkin olacağı öne sürülmektedir. Bu durumda, devletin uyguladığı para politikası, faiz ve reel milli gelir düzeyi üzerinde herhangi bir değişikliğe yol açmayacaktır. Tam tersine maliye politikası araçları ile genişletici bir politika uygulanması durumunda, mal piyasasında bir artış oluşacak ve aynı faiz oranında daha yüksek reel milli gelir düzeyine ulaşılabilecektir (Doğan, 2005: 29). Ekonomik birimler piyasada geçerli olan faiz oranına göre ellerinde bulunan gelirlerini harcamak veya tasarruf etmek yoluna gidebilir. Faiz oranlarının düşük olduğu durumlarda bireyler, faizlerin artacağı beklentisiyle gelirlerini harcamak yerine gömülemeyi tercih edebilirler. Keynesyen düşünceye göre, bu tercih, ekonominin likitide tuzağına yol açtığı görülmektedir. Piyasa likitide tuzağına girdiği zamanlarda devlet maliye politikaları ile milli geliri arttırmalıdır.

Keynes ekonomide maliye politikalarının etkinliğini savunmaktadır. Bu sebeple Keynes 1929 bunalımı sırasında krizden çıkış yolu olarak kamu sektörünün hızla büyümesi, kamu tarafından gerçekleştirilecek yatırım ve harcamaların büyük boyutlara ulaşması gerektiğini savunmaktadır (Ergen, 2008: 130).

1.2.3.Monetarist İktisadi Düşünce

Monetarist İktisadi Düşünce (MİD)'nin öncüsü olarak Friedman gösterilmektedir. Friedman'ın yeni kavramlar kullanarak ortaya koyduğu analiz önemli ölçüde geçmişle bağlantı kurmaktadır. Friedman'ın başarıyla gerçekleştirdiği şey, geçmiş dönemde ki düşünürlerin tartıştığı fikirlerini en iyi biçimde anlama, yorumlama ve buradan yola çıkarak daha ileri bir analize ulaşmış olmasıdır. MİD temeli miktar teorisyenleri, Chicago Okulu ve Chicago Okulu dışındaki Amerikalı Miktar Teorisyenleridir. Bunların yanında, Marshall'cı düşünceye sahip olan Friedman'ın, Marshall akımıyla büyümüş olan Keynes'yen düşünce ile etkileşim içinde olması şaşırtıcı değildir (Yay, 2001: 3).

MİD modeli temel olarak üç varsayıma dayanmaktadır. Para arzının genişlemesi nominal milli hasıla'nın başlıca belirleyicisidir, fiyatlar ve ücretler görece esnektir, özel ekonomi istikrarlıdır. Ekonomide yaşanan istikrarsızlık, ancak para arzının düzensiz dalgalanmalarının sonucunda ortaya çıkmaktadır. Para arzında yaşanan genişleme kısa dönemde daha yüksek gelir sağlayabilir. Fakat, uzun dönemde para arzının artması yalnızca enflasyon oranını belirleyecektir. Uyumcu beklentiler varsayımı altında işleyen piyasada artan para arzı beklenen enflasyonu arttıracak, böylece faiz oranları artacaktır. Bu süreç sonucunda ekonomide fiyatlar genel düzeyinin arttığı gözlenecektir (Ulusoy, 2013: 67).

Monetarizm'e göre ekonomik birimler uyumcu beklentiler sergilemektedir. Uyumcu beklentiler varsayımına göre; ekonomi tarafından beklenen enflasyon, geçmiş dönemde gerçekleşen enflasyon oranlarının ortalama değeridir (Pazarlıoğlu & Çevik, 2007: 25). Bu durumda, ekonomide gerçekleşen enflasyon geçmiş dönemde gerçekleşen enflasyon oranlarından etkilmektedir. Geçmiş dönemde gerçekleşen enflasyon oranları, gelecek dönem beklenen enflasyon oranlarını etkilemektedir. Yani ekonomide cari dönemde gerçekleşen enflasyon oranı uyumcu beklentiler sonucunda oluşmaktadır.

MİD modeline göre, Keynesyen Teori'nin belirttiği gibi, para arzında meydana gelen artışlar kısa dönemde faiz oranını düşürebilir. Ancak, uzun dönemde para arzı ile birlikte harcamalar da artacağından fiyatlar genel seviyesi yükselecektir. Bunun yanısıra kişisel gelirlere de artış yaşanacak, gelir ve fiyatların artmasının etkisiyle birlikte faiz oranları da yükselecektir. Yani faiz oranlarını düşürmek için para arzının arttırılması MİD'e

göre enflasyonist baskı yapacaktır. Monetarizm'e göre, devlet fiyat istikrarı amacına ulaşmak için para arzını milli hasılanın büyüme hızına göre ayarlamalıdır.

MİD, piyasanın temel olarak istikrarlı olduğunu varsaymaktadır. Monetaristlere göre, ekonomik istikrarın gerçekleştirilmesi her zaman için sağlanabilecek olan hedeftir. Yanlış uygulanan iktisat politikaları ekonomide meydana gelen bir istikrarsızlığın asıl nedenidir. Piyasa mekanizması içinde meydana gelen istikrarsızlığın giderilmesinde ihtiyari para ve maliye politikalarının uygulanmaması gerektiği savunulmaktadır. Monetaristler para arzı artış miktarının milli gelirden gerçekleşen artış kadar olması gerektiğini öne sürmektedir (Turhan, 1987: 442-443).

MİD, klasik miktar kuramını yeniden yorumlayarak modern miktar kuramını ortaya koymaktadır. MİD, miktar kuramı ile para arzı ve fiyatlar genel düzeyi arasında doğrudan ilişki kurmaktadır. Ekonomideki para miktarının azalması piyasada durgunluk yaratacaktır. Aksine gerçekleşen durumda, parasal genişlemenin aşırı gerçekleşmesi ile enflasyon yaşanacaktır. Friedman miktar kuramının, bir üretim kuramı veya parasal gelir kuramı değil para talebi kuramı olduğunu savunmaktadır. Ulusal paranın değer kaybı yaşaması, dış açıklar, faiz oranlarında yükselmeler gibi sorunlar ortaya çıktığında da faiz oranlarının artması dışlama etkisi ile ülkenin yatırımlarını azaltacaktır (Öztürk, 2014: 75-77).

Bir ülkenin bütçe açıkları borçlanma ile kapatılabilir. O halde borç stokunda bir artış oluşacaktır. Bu durumda devlet, bugünkü vergilendirmeyi gelecek kuşakların üzerine yükleyecektir. Böylelikle toplam talepte bir artış meydana gelecektir. Artan tüketim harcamaları ise tasarrufların düşmesine sebep olacaktır. Ancak, tasarruf ve tüketim arasında yaşanan dengesizlik, faiz oranlarında artışa yol açacaktır. Yüksek reel faizler yatırımlarda dışlama etkisi yaratır ve sermaye stokunun düşmesine neden olur (Erdinç, 2008: 212). Devlet, bütçe açıklarını kapatmak için borçlanmayı tercih edebilir. Borçlanma ile kapatılan bütçe açıkları sonucunda piyasada faiz oranları yükseliş trendi izleyebilir. O halde yükselen faiz oranlarının özel kesimin gerçekleştirmek istediği yatırımların miktarını düşürebilir. Bundan dolayı özel kesim, kamu tarafından piyasadan dışlanabilir, bu durum teoride dışlama etkisi olarak adlandırılmaktadır.

Keynes'e göre, mutlak gelir teorisinde gelir kavramı cari mutlak geliri ifade etmektedir. Milton Friedman sürekli gelir teorisinde, birey tarafından uzun dönemde normal olarak kazanılacağı ümit edilen sürekli gelir olarak anlaşılmaktadır. MİD, insanların tüketimi sadece cari dönemde kazandığı gelirine değil sonraki dönemlerde elde etmeyi umduğu gelire de bağlı olmaktadır. Sürekli gelir, bireyin yaşı, mesleği, sağlığı, eğitimi gibi çeşitli değişkenlerin dikkate alınması ile kişinin planlanan dönem içerisinde elde edeceğini umduğu kazançların ağırlıklı ortalamasıdır (Altunöz, 2014: 1-3). Devletin uygulayacağı politikalar, sürekli gelir hipotezi nedeniyle etkinlikten uzaklaşabilir. Çünkü, hükümetin gerçekleştireceği genişletici veya daraltıcı yöndeki politikalar kısa dönemi kapsamaktadır. Oysa ki Friedman'a göre, kişiler uzun dönemde elde etmeyi bekledikleri gelirlerine göre tüketimlerini gerçekleştirmektedirler. O halde bireyler, devletin ortaya koyduğu kamu politikalarına göre tüketimlerini şekillendirmeyebilirler.

1.2.4.Yeni Klasik İktisadi Düşünce

Yeni Klasik İktisadi Düşünce (YKİD) savunucuları, Monetarist okul içinden yola çıkmış ve pek çok konuda parasalcı yaklaşımdan farklı yöntem ve varsayımlar kullanarak ayrı bir okul oluşturmuşlardır. YKİD günümüz ekonomik sorunlarının ortaya çıkış nedenleri ve çözüm yolları konusunda farklı yaklaşımlar öne sürmüştür. 1970'li yıllarda Friedman'ın başını çektiği MİD'den ayrılan YKİD, Keynesyen İktisadi Düşünce'nin geliştirdiği modelin mikro ekonomik temeller yönünden eksik olmasına katkı eleştiriler geliştirmiştir. YKİD olarak adlandırılmasının nedeni, KİD'in temelini oluşturan piyasaların kendiliğinden dengeye geleceği ilkesini temel hareket felsefesi almasıdır. YKİD'in temel ilkelerinden diğeri ise rasyonel beklentiler teorisidir (RBT). YKİD modeli, KİD'e yakın teoriler üretmektedir. YKİD, bireylerin bilgi konusunda iyi durumda oldukları yani tam bilgiye sahip buldukları, hanehalkları ve firmaların rasyonel bir şekilde davrandıkları ve fiyatlar ve ücretlerin esnek olduğu varsayımında bulunmaktadır (Ulusoy, 2013: 80-81).

RBT; bu teori, 1961 yılında mikro iktisat alanında yapılan bir çalışmada J. Muth⁹ tarafından ileri sürülmüştür. RBT, günümüz dünyasında dinamik, gerçekçi ve bilgiye kolay

⁹ Muth'dan önce düşünürler, gelecekteki fiyatların tahmini için şimdiki ve gelecekteki bazı fiyatların ortalamasını kullanmaktaydı. Bu yöntem makul olduğu için tercih edilmekteydi. Muth ise bireylerin geleceğe

erişebilen hanehalkına dayanmaktadır. İnsanlar hata yapabilir, ancak sistematik olarak hata yapmazlar. Bireyler sürekli olarak aldatılamaz. Gelecekle ilgili rasyonel beklentiler ekonomik karar birimlerinin fayda maksimizasyonu ilkeleri ile uyumlu olarak rasyonel bir şekilde oluşturulur. RBT, bireylerin geleceği kusursuz olarak görecekları anlamına gelmez. RBT, kusursuz tahmini ifade etmemektedir. Gelecekte meydana gelecek ekonomik gelişme ile ilgili olarak, içinde buldukları ekonominin en doğru olduğuna inandıkları bir modeline ihtiyaçları vardır (Bocutoğlu, 2012: 309-310).

Beklentiler konusu, rasyonel beklentilerin öncesinde monetaristler tarafından ele alınmıştır. Monetaristler, bireylerin genel fiyat seviyesindeki değişimleri önceden tahmin etmede Uyumcu Beklentilere sahip olacaklarını savunurlar. Uyumcu Beklentiler Teorisi, gelecekteki fiyat seviyesinin önceki dönem fiyatlarına göre belirleneceğini öne sürmektedir. RBT'ye göre ise bireyler kararlarını alırken daha aktif olarak alacaklar ve uygulanan politikaların beklenen sonuçlarını değiştireceklerdir. RBT ancak, toplumun beklemediği bir anda ve beklemediği şekillerde uygulanması ile kısa süreli olarak uygulanan politikaların etkin olacağını iddia etmektedir (Adaçay & İslatince,2009: 236-239).

Bekleyişler, hem müteşebbislerin yatırım mallarına ne kadar para ayıracıklarını hem de tüketicilerin gelirlerini tüketim-tasarruf arasında ne oranda belirleyeceklerini yönlendirmektedir. Ekonomik birimler, kararlarını verirken geleceğe ait beklentilerine göre hareket etmektedir. Rasyonel bekleyişler teorisi, hükümetin izleyeceği sistematik politika uygulamalarının ya da stratejilerinin bireyler tarafından anlaşılacağını varsaymaktadır. Buna göre; bireyler, enflasyon oranının artış sergilediği dönemlerde Merkez Bankasının her zaman para arzı hedeflerini değiştireceğini, hükümetin genel seçim yıllarında vergi oranlarını düşüreceğini veya yaşanabilecek savaş yıllarında kıtlığın ortaya çıkacağını anlayacaktır. Bireyler devletin uygulayacağı veya uygulamayı düşündüğü politikalara karşı, uyumlu beklentiler teorisinde olduğu gibi pasif değil aksine oldukça aktif bir tutum sergilemektedirler (Özsağır, 2007: 54-55).

Ekonomistlerin büyük bir kısmı KID'in konjonktür dalgalanmalarını açıklayacak yapıya sahip olmadığını ve bu açıklamanın ancak yapışkan fiyatlı bir model ile

ait tahminleriyle, ekonomik teoriden türetilenlerin aynı olacağını kanıtlamak için çalışmıştır. Bu çalışmaları rasyonel beklentiler için temel oluşturmaktadır (Erim, 2011: 223).

yapılabileceğini ileri sürmektedir. Ancak, küçük bir grup ekonomist ise KİD'in varsayımları korunarak konjonktür hareketlerinin açıklanabileceğini savunmaktadır. YKİD modeli içinde ortaya çıkan bu grup, fiyatların kısa dönemde de tam olarak esnek olduğunu savunmaktadır. Konjonktür dalgalanmalarının açıklanmasında ön plana çıkan YKİD modeli ise reel konjonktür teorisidir. Bu teoriye göre; uzun dönemdeki varsayımlar kısa dönemde de birebir geçerlidir. En önemlisi, ekonomi klasik dikotomiye¹⁰ uymaktadır, yani hasıla istihdam gibi reel değişkenler para arzı ve fiyat düzeyi gibi nominal değişkenlerden etkilenmemektedir. Bu teori reel değişkenlerdeki dalgalanmaları maliye politikasındaki ve üretim teknolojisindeki değişimler gibi reel değişimlere bağlamaktadır ve teorinin adındaki reel sözcüğü de buradan gelmektedir. Konjonktürün açıklanmasında nominal değişkenlerin dışlandığını göstermektedir. (Yıldırım, vd., 2014: 336).

Kurala ve duruma uygun politika arasındaki analitik ayrım zaman tutarsızlığı literatüründe tartışılmaktadır. Zaman tutarsızlığı tartışması, Kydland-Prescott, Barro-Gordon ve Calvo tarafından ortaya atılmıştır. Bahsedilen ekonomistler, duruma uygun politikaların piyasalarda istikrarsızlığa sebep olabileceğini bu nedenle, bugünkü ve ilerideki para politikalarının kurala göre belirlenmesi gerektiğini iddia etmektedirler. Zaman tutarsızlığının var olma sebebi ücretlerin ve fiyatların belirlenmesi sürecinde gelecekte izlenecek para politikası ile ilgili beklendiğin belirleyici bir rol oynamasıdır. Politika kararlarının tartışılmasının başlangıç noktası ise, piyasa aktörlerinin beklendiğinin veri olduğunun varsayılmasıdır. Söz konusu beklendiğiler sabitken, politika kararlarını alanlar beklenenden daha genişletici bir para politikası izleyerek üretimi canlandırabileceklerini bilirler. Kişiler ve firmalar ücret ve fiyatlarla ilgili düşüncelerini izlenecek politika konusundaki beklendiğilerini dayandırdıkları için karar alıcıların genişlemeci para politikaları izleme eğiliminde olduklarının farkına varırlar ve onlar da enflasyonla ilgili beklendiğilerini yükseltirler. Nihai olarak ücretler ve fiyatlar yükselmektedir (Kaytancı, 2008: 13).

Optimal kontrol teorisinin dinamik ekonomik sistemlere uygulanmamasının nedeni, optimal politikaların zaman tutarsızlığı ya da dinamik tutarsızlığı problemdir. Zaman tutarsızlığı, piyasa aktörleri para politikası uygulayıcıları tarafından açıklanan kuralın

¹⁰ Klasik iktisatçıların bir varsayımı olarak para bir peçedir ve mal piyasaları üzerinde reel bir etki meydana getirmemektedir. Klasik iktisadın bu varsayımı klasik dikotomi olarak adlandırılmaktadır (Kök & Şimşek, 2012: 10).

izleneceğini beklemediklerinde, politika uygulayıcılarının kuraldan cayma eğilimlerini ifade etmektedir. O halde, gelecek dönemde yapılan yeniden optimizasyon, geçmiş dönemde hesaplanan optimal politikadan farklı bir politikanın optimal olduğunu ortaya çıkarıyorsa, burada zaman tutarsızlığından söz edilecektir (Büyükakın, 2003: 15).

1.2.5.Yeni Keynesyen İktisadi Düşünce

1970'li yıllarda gözden düşen Keynesyen iktisadın değerini yeniden yükseltmek için YKİD tarafından yöneltilen eleştirilere ikna edici cevaplar sağlayacak şekilde Keynesyen modeli tekrardan canlandırmak için uğraşan bir grup ekonomist tarafından Yeni Keynesyen Makro İktisat Modeli düşüncesi ortaya atılmıştır. Yeni Keynesyen ekonomistlerin inceleme alanının mantığını daha açık bir şekilde ortaya koymak için, Yeni Keynesyenlerin eski Keynesyenlerle ve diğer okullarla arasındaki farkı netleştirmek faydalı olacaktır. Genel olarak Keynesyen düşünce üç varsayımı kabul etmektedir. Bazı dönemlerde, cari ücret düzeyinde iş bulamayanların oluşturduğu işsizlik olgusu var olmaktadır. Toplam ekonomik faaliyet düzeyinde belirgin dalgalanmalar olur. Para, çoğu zaman önemlidir, fakat para politikası bazı dönemlerde etkili bir araç olmayabilir. Yeni Keynesyenler, klasik dikotominin geçersizliğini savunmaktadır. Buna göre, Keynesyen ekol için geçerli olan ilkeler kabul edilerek, ya nominal ücret ve fiyatların katılığını ya da eksik bilgi ve piyasa başarısızlığı konuları üzerinde durmaktadırlar (Büyükakın, 2007: 26-27).

Yeni Keynesyen İktisadi Düşünce, ekonomik karar birimlerinin maksimizasyon davranışları ile hareket ettiklerini kabul etmektedir. Yeni Keynesyen İktisadi Düşünce teorisine göre rasyonel beklentiler teorisi her zaman kabul edilmemektedir. Bazı durumlarda uyumlu beklentiler Yeni Keynesyen İktisadi Düşünce tarafından kullanılmaktadır. Yeni Keynesyen İktisadi Düşünce modeli, Keynesyen İktisadi Düşünce gibi piyasaların sürekli olarak dengelenemediğini varsaymaktadır. Yeni Keynesyen İktisadi Düşünce'ye göre, yeni şartlara uyum sağlamada piyasanın ağır kalması, talep ve arz şoklarının ekonominin üretim ve istihdam seviyesi üzerinde önemli reel etkiler yapacağı anlamına gelmektedir. Keynesyen iktisat genel olarak talebe önem vermesi ve konjonktür dalgalanmalarının oluşumunda toplam talepteki değişmelerin etkin rol oynadığını kabul etmesine karşılık, Yeni Keynesyen İktisadi Düşünce hem talep hem de arz önem vermekte,

konjonktür dalgalarının talep şoklarından olduğu kadar arz şoklarından da kaynaklanabileceğini varsaymaktadır. Yeni Keynesyen İktisadi Düşünce, ekonomide yaşanabilecek istikrarsızlık durumunda, istikrarsızlığın ortadan kaldırılması için para ve maliye politikalarına gerek olduğunu söylemektedir (Bocutoğlu, 2012: 327).

Yeni Keynesyen model, iki önemli açıklamada bulunmaktadır. Nominal katılıklar olarak adlandırılan liste maliyetleri, Yeni Keynesyen modelin fiyatların yavaş uyum sağlaması üzerine ortaya koyduğu en önemli açıklamalardan biridir. Liste maliyetleri; yeni katalogların basımı, müşterilere gönderilmesi gibi doğrudan maliyetleri içermektedir. Mankiw¹¹ tarafından geliştirilen model, küçük ve önemsiz gibi görülen fiyat listelerinin değiştirilme maliyetlerinin eksik rekabet koşullarında önemli refah kayıplarına ve konjonktür hareketlerine neden olabileceğini açıklamaya çalışmaktadır. Yeni Keynesyen İktisadi Düşünce'nin diğer önemli varsayımı, reel katılıklar teorisini etkin ücretleri açıklamak için kullanmaktır. Etkin ücret teorisinin temel hareket noktası, yüksek ücretlerin firmalar için sadece bir maliyet unsuru olmamaları, bunun yanında birtakım getirilerinin de bulunduğudır. Çünkü etkin ücretler sayesinde, işçiler iyi beslenerek daha verimli olur, çalışmak için işçilerin motivasyonları artar ve yüksek kalitede işgücünü firmalar bünyelerinde istihdam eder vb. örnekler yoluyla etkin ücretlerin avantajları sıralanabilir. Etkin ücretler ayrıca, reel ücretleri kısa dönemde katı hale getireceği için fiyat katılıklarına, dolayısıyla konjonktür hareketlerinin ortaya çıkmasına neden olurlar (Yıldırım, vd., 2014: 347-351).

1960'lı yıllarda etkin ücret teorisi Yeni Keynesyen makro iktisat modeli tarafından ortaya atılmıştır. Etkin ücretler teorisine göre, işçilerin fiziksel sağlıkları ve üretkenlikleri, işgücüne ödenen ücretler ile pozitif bir ilişkiye sahiptir. Buna göre firmalar, yüksek ücret ödeyerek, işçilerin daha sağlıklı ve daha üretken olmalarını sağlarlar (Kaytancı, 2010: 94). Yeni Keynesyen teoriye göre, nominal talep ve çıktı arasındaki ilişki doğrusal değildir. Menü maliyetleri kanalına dayanan bu teoriye göre, küçük para politikası şokları reel etkilere neden olmakta iken, büyük şoklarda benzer etkiler görülmemektedir. Çünkü ekonomik birimler menü maliyetlerinden etkilenmemek için nominal talepteki küçük

¹¹ Mankiw'e göre; nispi fiyat farklılaşmaları kısa dönemde enflasyona neden olabilir. Fakat fiyat değişimleri maliyetli ise firmalar büyük şoklara tepki vermekteyken küçük şoklara tepki vermemektedir (Yamak ve Kolcu, 2015: 896).

değişmeler karşısında fiyatlarını sabit tutmayı tercih etmektedirler. Böylece, gerçekleşen küçük bir para politikası şoku, firmaların bu davranışı nedeniyle üretim miktarında reel etkilere neden olmaktadır (Ergeç, 2009: 71).

Enflasyon hedeflemesi, para otoritelerine iktisadi birimlerin enflasyonun gelecekteki değeri ile ilgili beklentilerini etkileme olanağı sağlar. Ekonomik aktörlerin enflasyon ile ilgili beklentilerinin şekillenmesinde merkez bankaları önemli bir rol oynamaktadır. Merkez bankalarının amaçları dışında politikalar uygulaması beklenen enflasyonun artmasına neden olmaktadır. Yeni Keynesyen İktisadi Düşünce modelinde uygulanan politikaların, enflasyonun yanısıra üretim miktarı üzerine de etkileri olmaktadır. Gelecek dönem enflasyon oranları, mevcut dönemde gerçekleşen enflasyon oranlarından bağımsız düşünülmemektedir. Böylelikle merkez bankaları uygulayacakları politikalar ile gelecek dönemlerde üretim kayıplarını minimal düzeye indirmektedirler (Aklan & Nargeleçekenler, 2008: 23-24).

İKİNCİ BÖLÜM

KEYNESYEN ÇARPAN TEORİSİ VE KONJONKTÜR TEORİSİ

Keynes ekonominin durgunluktan çıkmasında devlet müdahalesini savunmaktadır. Keynes yapılan müdahale sonunda ekonominin yeniden refaha kavuşacağını savunmaktadır. Başka bir deyişle Keynes'e göre, ekonomide yaşanan dalgalanmaların düzeltilmesi için devlet müdahalesi gerekmektedir. Bu nedenle de Keynesyen konjunktür teorisi, konjunktürel hareketlerin nedeni olarak çarpan mekanizmasının varlığından bahsetmektedir (Yıldırım, vd., 2014: 321). Keynes çarpan mekanizması ve konjunktürel dalgalanmalar arasında bağlantı kurduğundan çalışmada konjunktür dalgalanmaları teorisine yer verilecektir.

2.1. MALİ ÇARPANIN İNCELENMESİ

Bu başlık altında çarpan kavramını teoriye ilk kez kazandıran Kahn ile çarpan kavramını ekonomik anlamda ilk kez kullanan Keynes'in mukayesesi yapılacaktır. Çarpanın tarihsel gelişiminin özetlenmesinin ardından mali çarpan tanımlanacaktır.

2.1.1.Çarpanın Tarihsel Süreci

Çarpan kavramı ilk olarak Kahn tarafından ortaya atılmıştır. Parasal ücretler fiyat artışlarını telafi etmek için arttırılmaktadır. Ekonomide var olan işsizlik fiyatların artışından daha fazla azalmaktadır. Yani ekonomide gerçekleşen yatırımlar işsizlik oranları üzerinde kendisinden daha büyük etki yaratmaktadır (Kahn, 1931: 175).

Yaptığı çalışmada Kahn, çarpanı istihdam yönünden ele almaktadır. İktisat teorisine çarpan kavramını yerleştiren Keynes ise yatırım veya gelir çarpanlarından söz etmektedir. Gelirdeki bir artış sonunda, yatırım tutarı ile bir katsayının çarpımının miktarı kadar ekonomi büyümüş olur. Belirtilen katsayıya ekonomi dilinde çarpan denilmektedir. Çarpan mekanizmasının işlemesi için gelir devresi gerçekleşmelidir. Yani bir kişinin gelirinin başka bir kişinin geliri olmasına kadar geçen zaman önemlidir. Çarpan katsayısı bu zamandan etkilenmektedir (Berberoğlu, 1988: 49-50).

R. F. Kahn, arpan kavramını incelerken işsizlik seviyesi üzerinde durmaktadır. Devletin gerçekleştireceği yatırım harcamaları sayesinde istihdamın artacağını soylemektedir. Kahn'a göre; işçilerin ücretlerinin artması ve işçilerin bu artışı tüketime yönlendirmesi sonucunda toplam arz ve emek talebi artmaktadır. Keynes ise faiz vasıtasıyla gerçekleşen yatırım tasarruf eşitliği yönünden çarpan kavramına yaklaşmaktadır. Düşük faiz oranlarında oluşan yatırım fırsatlarını incelemektedir. Dahası yatırımlar sadece faiz oranlarına değil ayrıca otonom değişkenlere de bağlı gerçekleşmektedir. Ekonomiyi bu yönden ele almasıyla Keynes bir devrim yapmaktadır. Çarpan mekanizmasının milli geliri etkileyeceği Keynes tarafından geliştirilmiş bir teoridir (Klein, 1954: 36-37).

Kahn ve Keynes tarafından tanımlanan çarpan kavramını özetlersek; R. F. Kahn tarafından geliştirilen çarpan kavramına göre yatırım harcamalarında gerçekleşen artış, istihdamın yapılan harcamadan daha fazla genişleyeceğini ifade etmekteyken Keynes ise çarpanı yatırım artışının milli gelir üzerindeki etkisini açıklamak için kullanmaktadır.

2.1.2.Mali arpanın Tanımlanması

Çarpan, otonom yatırımlardaki bir artışın milli gelirden meydana getireceği artışı ifade eden bir katsayıyı ifade etmektedir. Milli ekonomide yapılan yatırımlar; otonom ve uyarılmış yatırımlar olarak ikiye ayrılabilir. Otonom yatırımlar, milli gelirden değişmelerden bağımsız olarak yapılan yatırımlar olduğu halde uyarılmış yatırımlar, milli gelirden değişimlere bağlı olarak yapılan yatırımlardır. Otonom yatırımlara örnek olarak devletin baraj inşası, yol yapımı bataklıkların kurutulması vb. gibi harcamaları verilebilir (Eker, 1997: 89). Devlet kamu harcamalarını otonom yatırımlar üzerinde kullanarak, mali çarpan mekanizması ile birlikte ülkenin milli gelirini daha yüksek seviyelere ulaştırabilir.

Mali çarpanın anlaşılmasında, Keynesyen teorisinin açıklanmasının faydalı olabileceği düşünülmektedir. Keynes'e göre, tüketim bireylerin bugünkü gelirlerinin bir fonksiyonudur. Bireyler tüketimlerini bugün elde ettikleri gelirlerine göre gerçekleştirmektedirler. Bireyler gelirlerinin tamamını tketyebilirler. Keynes'in geliştirmiş olduğu ve "*Temel Psikolojik Yasa*" olarak adlandırılan teoriye göre, insanların gelirleri ortalama olarak artarken; onlar tüketimlerini de gelirleri arttığı için arttıracaktır. Fakat kendi gelirlerinin arttığı lde tüketimlerini arttırmayacaklardır (Stone & Stone,

1938: 2). “*Temel Psikolojik Yasa*”ya göre, bireylerin kullanabilecekleri, harcamak için ellerine geçen gelirden meydana gelen artış, bireylerin tüketimlerini arttırmasına sebep olabilir. Ne var ki tüketimde meydana gelen artış, kişinin gelirinin arttığı miktar kadar artmayabilir. Hanehalkları harcanabilir gelirlerinin tamamını tüketmeyerek, kazançlarının bir kısmını tasarruf etmek isteyebilirler. Böylece bireyler gelirlerinden bir kısmını tüketimden çekebilirler.

Belirli koşullar altında insanlar tüketim harcaması yapma eğilimi sergilemektedir. Fakat genel olarak gelirlerinin belirli bir oranını harcamaktadırlar. Bu kapsamda kamunun gerçekleştireceği yatırım harcamaları, dolaylı olarak tüketim harcamalarının daha fazla olmasına yol açmaktadır. Faiz oranlarına bağlı olarak gelişen yatırımlar çarpan sayısının etkisiyle istihdam üzerinde etki yaratmaktadır. Faiz oranlarının her koşulda sabit kalması, işsizlik oranlarının kontrol edilmesi uğrunda yatırımların ve yatırımlara bağlı olarak çarpan katsayısının olumlu sonuçlar vermesini sağlayabilir (Pigou, 1936: 123).

Çarpan terimi, marjinal tüketim eğilimi ile de tanımlanmaktadır. Keynes’in Genel Teori’deki amacı, çarpanın yatırımda yaşanan belli bir artıştan çok daha büyük bir artışı toplam gelir ve istihdamda meydana getireceğini açıklamaktır (Gayer, 1938: 91). Ekonomide hükümetin yapacağı yatırım harcamalarının ekonomiye katkısı, yapılan kamu harcamasından daha büyük etkiler yaratabilir. Uygulanan maliye politikalarının ekonomi üzerindeki etkileri, yapılan maliye politikası müdahalelerinden daha fazla etki ortaya çıkarabilir.

Kamu harcama çarpanının alacağı değerler çeşitli faktörlerin varlığına göre değişik sonuçlar sergileyebilir. Bu farklı değerleri alabilmesine rağmen mali çarpan, çıktı maliyetlerinin düşük gerçekleştiği büyük ekonomilerde daha yüksek oranlarda etkiye sahip olacaktır. Mali çarpanın değeri, modelin değişkenlerinin değerlerine hassas bir şekilde bağlı olacaktır. Ayrıca kamu harcamaları çarpanı çıktı maliyetlerinin sürdürülebildiği süre ile olumlu bir ilişki içinde ele alınacaktır (Christiano, vd., 2009: 3). Kamu harcaması çarpanının alacağı değerler, dış etkenlere bağlı olarak farklı değerler alabilir. Belirlenen modelde yer alan parametrelerin aldığı değerlerdeki farklılıklara bağlı olarak, çarpanın alabileceği değerler değişebilir.

Keynes çarpanı tanımlarken gelir ve yatırım arasında var olan ilişkiyi kullanmaktadır. Keynesyen teoriye göre çarpan, yatırım ve gelir arasında meydana gelen bir orandır. Çarpanı açıklamak için Keynes'in oluşturduğu fonksiyonu incelediğimiz de, gelirin yatırımlara bağımlı olduğunu görürüz. Fakat çarpan için Keynes'in bize sunduklarında eksik noktalar bulunmaktadır. Bu eksik, yatırımların tek seferliğine ya da sürekli olarak çarpan katsayısının aritmetik değerini belirlediği konusudur (Shaw, 1938: 60). Yatırımlar, ekonomik birimlerin yaptığı harcamalar olarak ifade edilebilir. Herhangi bir yerde ve herhangi bir zaman yapılmak istenilen harcamalar için bir kaynak bulunması gerekebilir. Piyasa aktörleri, yapacakları harcamalar için belirli miktarda gelire ihtiyaç duymaktadırlar. O halde yatırımlar, dolayısıyla harcamalar, gelire bağımlı olarak değişen bir kavram olarak ele alınabilir.

Ekonomide meydana gelen otonom harcamalar milli gelir denge düzeyini arttıracaktır. Gelirde meydana gelen artışlar da otonom harcamalarda gerçekleşen artışların, belirli bir katı olacaktır. Marjinal tüketim eğilimi büyüdükçe, tüketim ile gelir arasındaki ilişkidenden doğan çarpan katsayısının değeri artış gösterecektir. Çarpan mekanizmasında bu ilişkilerin oluşması ise birtakım şartların gerçekleşmesine bağlı olacaktır. Ekonomide elde edilen gelirin harcanmasını engelleyen, harcanabilir gelirin tasarrufa dönüşmesi engellenmeli veya en düşük seviyeye indirilmelidir. Üretimi arttırmak için ekonomide yetecek düzeyde atıl kapasite ve iş gücü bulunmalıdır. Üretime yönelecek olan ham maddenin sağlanmasında da zorluk yaşanmamalıdır. Üretimin artırılması ve işgücünün istihdamının sağlanması için yeterli ve atıl sermaye ile toprak mevcut olmalıdır (Yıldırım, vd., 2014:157-158).

Dışa açık bir ekonomide, yurt dışından uyarılan ihracat, yurt içinde üretilen mallar için sergilenen bir taleptir. Dolayısıyla ihracatta gerçekleşen dalgalanmalar da yurt içi tüketim talebindeki dalgalanmalar gibi yatırım harcamalarını ve milli geliri etkileyecektir (Alkin, 1963: 265). Dışa açık bir ekonominin gerçekleştirdiği dış ticaret o ülkedeki yatırımları etkileyebilmektedir. Dış alemden ülkenin yurt içi üretimine yönelen talebin değişmesi sonunda ülke ekonomisinde daha büyük değişme yaşanabilir. Ülkenin gerçekleştirdiği dış ticaretin, ülkenin iç ekonomisinde var olan talebe benzer olarak, yurt içinde milli gelir üzerinde kendisinden daha büyük değişimler gerçekleştirebilmektedir.

Maliye politikası uygulanarak milli gelir üzerinde ortaya çıkan etkinin büyüklüğünü, mali çarpanın değeri belirleyecektir. Maliye politikasında kullanılan farklı araçlar, milli gelir üzerinde birbirlerinden farklı sonuçlara neden olacaktır. Buna göre otonom yatırımlar, kamu harcamaları, dolaylı veya dolaysız vergiler ve transfer harcamaları gibi çeşitli araçlar, piyasa dengesini marjinal tüketim eğiliminin alacağı değere göre, farklı oranlarda milli geliri değiştireceklerdir (Susam, 2009: 58-60).

Yatırımlarda bir artış meydana geldiğinde, firmaların ek harcamaları, toplam harcamaları artacak ve buna bağlı olarak ülkenin reel milli hasılası artabilecektir. Böylelikle insanların harcanabilir gelirlerinde artış görülecektir. Vergilerin olmadığı durum varsayılırsa, reel milli hasıla ve harcanabilir gelir aynı oranda artacaktır. Harcanabilir gelirin artması ise tüketim miktarını arttıracaktır. Yatırımlarda başlangıçtaki artış toplam harcamaları, tüketim harcamalarına neden olduğundan daha büyük bir artışla yükseltecektir. Dolayısıyla otonom harcamalardaki bir artışın sonucu olarak toplam harcamalardaki artışın boyutu çarpan tarafından belirlenecektir (Parasız, 1997: 92).

2.2.KEYNESYEN DÜŞÜNCE ve ÇARPAN KAVRAMI

Keynesyen İktisadi Düşünce ilk bölümde ele alınmıştır. Bu bölümde Keynesyen teorinin çarpan mekanizması incelenecektir. Bu bağlamda öncelikle çarpanın ortaya çıkışı anlatılacak sonrasında ise Keynesyen çarpan mekanizması açıklanacaktır.

2.2.1.Keynesyen Çarpan Mekanizmasının Ortaya Çıkışı

1929 yılında yaşanan Büyük Buhran ile beraber İngiltere’de ortaya çıkan sürekli işsizlik, Keynes’in ilgisini çekmiştir. Bu kapsamda Keynes tarafından kaleme alınan “*Genel İstihdam, Faiz ve Para Teorisi*” adlı kitap büyük anlamlar içermektedir. Büyük bir krizden yeni çıkan ve 1931 yılında devalüasyon yaşanan İngiltere’de yüksek oranlı işsizlik hakimdir. Aynı dönemde ABD ve Almanya gibi ülkelerde büyük bir durgunluk yaşanmaktadır. Buna istinaden Keynes krizden çıkış için birtakım teoriler ileri sürmüştür. Para miktarı faiz oranlarını, faiz oranları yatırımları, yatırımlar geliri ve son olarak gelir de istihdamı belirlemektedir (Özgüven, 1992: 217). Bu kapsamda, Keynes özellikle Amerikan ekonomisinde gerçekleşen yatırımlarda ortaya çıkan dalgalanmalar üzerinde durmaktadır.

Ticari gelirlerden elde edilen veriler yoluyla Amerikan ekonomisinde gerçekleşen yatırımları incelemektedir. Yatırım ve gelirlerin birlikte arttığını savunmaktadır (Keynes, 1936: 546).

Ekonominin işleyişini anlamak üzere çalışan Keynes ekonominin eşitsiz, zaman zaman büyüyen zaman zaman da durgunlaşan, işleyişinin seyrinin nedenini araştırmıştır. Bu sebeple yayınladığı “*Treatise on Money*”¹² adlı kitabında ekonominin bazen refaha boğulmasının bazende krizle yavaşlamasının nedenleri üzerinde durmuştur (Heilbroner, 2008: 228).

Keynes, toplam arz ve toplam talep kavramlarını ele alarak bunlar hakkında ortaya yeni görüşler ortaya atmaktadır. Yaşadığı dönemde geçerli olan Say Kanunu’nu destekleyen ekonomistler hakkında şüphe duyduğunu dile getirmektedir. Her arzın kendi talebini yarattığını savunan ekonomistlere kuşkulu yaklaşan Keynes, bu düşünürlerin Say Kanunu’nu zımnen varsaydıklarının farkında olmadıklarını iddia etmektedir. Dolayısıyla çarpan kavramı Say Kanunu nedeniyle gözden kaçmaktadır (Keynes, 1937: 223).

Say Kanunu ve KİD varsayımlarına karşı geliştirdiği düşünceler ile Keynes iktisatta devrim gerçekleştirmiştir. İngiliz kamu hayatında etkin bir gücünün olmasının yanısıra ortaya koyduğu ortodoks olmayan ekonomik düşünceleriyle de mevcut ekonomi uygulamalarını devrim niteliğinde etkilemiştir. Keynes ekonominin eksik istidamda da dengeye ulaşabileceğini söylemektedir. Bu yönüyle Say Kanunu’nun işlerliğini kaybettirmiştir. Keynes’in iktisadi sisteme getirdiği yenilik esas olarak paraya dayalı gerçekçi analiz ve yeni kavramları öne sürmesidir. Keynes’in yeniliklerinden birisi de çarpan mekanizmasıdır. Keynes, kamu harcamaları kullanılarak bireylerin çalışacağını ve firmaların kazanç sağlayacağını ifade etmektedir. Daha da önemlisi marjinal tüketim eğilimine bağlı olarak çarpan etkisinden bahsetmektedir. Keynes’e göre çarpan, yatırımda küçük bir artışın tam istihdama yol açacağını ifade eden bir kavramdır (Erim, 2011: 185 189). Keynes “*The General Theory*” eserinde, yatırımların artmasının gelir ve istihdamı arttıracığını göstermektedir. Bu doğrultuda çarpan kavramını marjinal tüketim eğilimi açısından ele almaktadır (Gayer, 1938: 91).

¹² 1930 yılında John Maynard KEYNES tarafından yazılmıştır.

Büyük Buhran'ın yaşandığı dönemlerde işsizliğin önlenememesi durgunluğu şiddetlendirmiş ve istihdamın artışı için uygulanan KİD politikaları bir çözüm getirememiştir. Hatta yatırımların artması için olağanüstü seviyelerde gerçekleşen düşük faiz oranları da yeterli gelirin olmamasından dolayı yatırımları özendirilememiştir. Keynes'e göre bu durumda geriye tek bir yol kalmaktadır. Bu yol ise devletin kamu yatırım harcamalarını, kamu borçlanmasını ve kamu harcamalarını yükseltmesidir. KİD'in aksine kamunun bütçesi açık bile verebilmelidir. Bu müdahalenin sonucunda özel kesimin tasarrufları, devlet tarafından kamu harcamaları yolu ile piyasada harcanarak eksik istihdamdan uzaklaşabilme şansını doğurmaktadır (Galbraith, 2004: 214-215).

Uygulanan daraltıcı maliye politikalarına, Keynesyen ekonomistler tarafından eleştiri getirilebilmektedir. Çünkü sıkı maliye politikaları ekonomide var olan talebi azaltacak, düşük talep ise ekonominin büyüme oranlarını negatif etkileyecektir. Kamunun uyguladığı daraltıcı maliye politikaları borçlanma yoluyla ekonomik büyümeyi azaltarak milli gelire negatif yönde yük oluşturmaktadır (Göktan, 2008: 432).

2.1.2. Keynesyen Çarpan Mekanizması

Milli gelir dengesini tüketim ve yatırım harcamaları belirlemektedir. Kısa dönem ele alındığında tüketim harcamaları sabit kabul edilmektedir. Yatırım harcamalarının yoğunluğunu arttırmak veya azaltmak da mümkündür. Tasarrufların üzerinde gerçekleşen yatırım harcamaları milli geliri pozitif yönde etkilemektedir. Tasarruf oranlarının altında gerçekleşen yatırım ise milli gelirden azalışa neden olmaktadır. O halde yatırım amacıyla harcanan paralar güçlü para olarak nitelendirilmektedir. Yani devletin gerçekleştirdiği kamu yatırım harcamaları kendinden daha büyük ölçüde milli gelir artışı sağlamaktadır. Bahsedilen büyüklüğün ölçülmesi ise çarpan katsayısını ifade etmektedir. Milli gelirden ortaya gelen etkinin, bu artışı meydana getiren ek yatırım oranına çarpan denilmektedir (Köklü, 1973: 87).

Marjinal tüketim eğilimi, reel gelirden gerçekleşen artışın kendisinden daha düşük düzeyde tüketim harcaması gerçekleştireceğini ifade etmektedir. Gelir büyüdükçe marjinal tüketim eğilimi azalmaktadır. Artan gelir tasarruf ile pozitif yönlü hareket etmektedir. Yatırımdaki artış geliri, gelir tüketimi, tüketim de istihdam talebini ve istihdam gelirini

arttırmaktadır. Devletin efektif talebi canlandırması, otonom yatırımları arttırması ile mümkün olabilir. Otonom yatırımlarda ki artışın milli gelire yansımaları Keynes çarpan olarak ifade etmektedir. Çarpan mekanizması sayesinde, otonom yatırımlardan daha büyük seviyede milli gelir artmaktadır. Fakat ekonomide mevcut sızıntılar nedeni ile milli gelir artışı sonsuza dek sürmemektedir (Bayraktar, 2012: 250).

Keynesyen İktisadi Düşünce istikrarsızlıkla mücadelede maliye politikası araçlarının kullanılmasını önermektedir. KİD böyle bir durumda özel sektörün dışlanabileceğini düşünmektedir. Keynes ise bu durumun her zaman yaşanmayacağını savunmaktadır. Eğer ekonomi likitide tuzağına yakalanmışsa faiz oranları maliye politikasından hiç etkilenmeyecektir, böylelikle özel sektör yatırımları dışlanmayacaktır. Keynes ekonominin gidişatına göre bazen özel sektörün dışlanabileceğini kabul etmektedir. Fakat devlet müdahalesinin ortaya çıkartacağı pozitif durum, özel sektörün dışlanmasında yaşanan negatif durumdan daha üstün olabilir (Eker, vd., 2007: 65). Keynesyen çarpan kavramı milli gelir artışı yönünden önem arz etmektedir. Otonom harcama olarak yatırımların artması, milli hasılanın artmasını sağlamaktadır. Ancak süreç burada bitmemektedir. Çünkü milli gelirde yaşanan artış, otonom harcamalarda gerçekleşen artıştan daha büyük olmaktadır. Örneğin belli bir alan için gerçekleştirilen yatırım harcamaları, o sektörde çalışan işçilerin ücretlerini arttırmaktadır. Geliri artan işçiler ise tüketim harcamalarını arttırmaktadır. Böylece devam eden sürecin sonunda ise milli gelirde artış yaşanmaktadır.

Keynes'e göre ülkeler çarpan mekanizması ile tam istihdama ulaşılabilir. Ancak çarpan mekanizmasının işleminde ülkenin ekonomik yapısı ön plana çıkmaktadır. Almanya için transfer harcamalarında yaşanan problemi açıklamak amacıyla kaleme aldığı "*The German Transfer Problem*" makalesinde Keynes, ülkelerin ekonomik yapılarının komşu ülkelerin ekonomik yapılarına bağlı olduğunu ifade etmektedir. Buna bağlı olarak, ülke ekonomisinin ihracat miktarı ve doğrudan yabancı yatırımları komşu ülkenin ekonomik yapısından etkilenebilir (Keynes, 1929: 6).

Keynesyen çarpan mekanizmasında, yeni paranın harcanmasının yaratacağı büyüme etkisi bulunmaktadır. Yani yeni para, harcandığında piyasada bulunan atıl kaynaklar ile beraber, piyasada gerçekleştirilen harcamadan daha büyük bir gelir artışına

neden olmaktadır. Öte yandan harcamalar gerçekleşirken oluşan sızıntılar göz ardı edilmemelidir. Çarpan etkisi ile meydana gelen gelir artışı belli bir süre sonra harcama akımında meydana gelecek sızıntılar sebebiyle giderek azalmaktadır. Ayrıca zaman ilerledikçe yaşanan gelir artışı tamamen ortadan kalkmaktadır. Çarpan etkisi ile birlikte yaşanacak gelir artışı için belli bir zaman gerektirmektedir. Fakat Keynes çarpan mekanizmasının dinamik yönüyle ilgilenmemektedir. Yani, ekonomide oluşacak yeni denge gelir seviyesi herhangi bir gecikme yaşanmadan gerçekleşmektedir (Vural, 2000: 762). Keynesyen İktisadi Düşünce karşılaştırmalı statik bir yapıya sahiptir. Buna göre, iki denge durumu bulunmaktadır ve Keynes bir durumdan diğerine geçerken yaşanan zaman ve olaylarla ilgilenmemektedir. Yani devletin müdahalesi ile mevcut dengeden yeni dengeye geçiş incelenmektedir. Diğer bir ifade ile başlangıçta denge ne idi devlet müdahalesinden sonra denge ne oldu sorusu araştırılmaktadır (Özbilen, 1998: 141).

Keynesyen İktisadi Düşünce'nin piyasaya devletin müdahale etmesi gerektiğini savunması ile çarpan mekanizması arasında yakından bir ilişki bulunmaktadır. Keynes ekonominin eksik istihdamda olduğunu varsaymaktadır. Eksik istihdam durumunda çarpan mekanizması etkin olacağından devlet ekonomiye müdahale etmelidir. Böylece devletin gerçekleştirdiği toplam talebi arttırıcı müdahaleler, çarpan katsayısı kadar ekonomide hasıla artışı sağlayabilir. Ancak çarpan mekanizması tam istihdam dengesine ulaşıncaya kadar etkili olmaktadır. Tam istihdam dengesi sağlandıktan sonra devletin yapacağı toplam talebi arttırıcı müdahaleler fiyatları arttırabilir. Buradan hareketle çarpan mekanizmasının ekonomide mevcut istihdam düzeyi ile ilgili olduğu anlaşılmaktadır (Bilgili, 2014: 138).

Keynes'e göre, ekonominin durgunluğa girmesinin asıl nedeni efektif talepteki yetersizlikte gizlenmektedir. O halde durgunluk dönemlerinde devlet telafi edici maliye politikalarını uygulamaya koyarak efektif talepteki yetersizliği gidermelidir. Bu durumda üretim teknolojisini veri kabul edersek; istihdam düzeyini, emeğin marjinal verimini ve reel ücretleri belirleyen unsur efektif talep olarak karşımıza çıkmaktadır. Keynesyen İktisadi Düşünce otonom yatırımların arttırılmasının efektif talebi arttıracağını savunmaktadır. Böylece milli gelir ve istihdam düzeylerinin iyileşmesi sağlanabilir. Bu iyileşme, çarpan mekanizmasının çalışması ile gerçekleştirilen harcamalardan daha yüksek bir milli hasıla artışı olarak sonuçlanmaktadır. Yani tüketim ve yatırıma olan talep efektif talebi, efektif

talep üretim seviyesini, o da istihdamın genel seviyesini belirlemektedir (Küçükkalay, 2011: 331-332).

1929'da meydana gelen bunalım döneminde işsizlik yüksek oranlara ulaşmıştır. Keynes işsizliğin artmasını talep yetersizliğine bağlamaktadır. Ayrıca ücretlerin aşağı yönlü esnek olmayışı ekonomiyi tam istihdam dengesinden uzaklaştırmaktadır. Bu kapsamda devletin ekonomiye müdahale etmesi gerektiği görüşü Keynes tarafından savunulmaktadır. Devlet talep yetersizliğine bağımlı olarak ortaya çıkan istihdam sorunu ile baş edebilmek için kamu harcamalarını kullanmaktadır. Devletin uygulayacağı politikalar sonucunda artan kamu harcamalarına bağlı olarak, çarpan mekanizması yoluyla milli gelir yaratılarak istihdam, yatırım ve tüketim düzeylerinde olumlu yönde değişim yaşanacağı görüşü savunulmaktadır. Bunun yanısıra Keynes durgunluğun yaşandığı dönemlerde devletin açık bütçe politikası uygulayabileceğini ifade etmektedir (Gedik, 2008: 249-250). Genişletici bir politika olarak bütçe açığı vermeyi göze alan devlet, kamu harcamalarını arttırarak vergileri azaltabilir veya denk vergi harcaması uygulayabilir. Mukayeseli statik analizde fiyatlar veri iken parasal ücretler veya fiyatlar etkilenmeden gelir düzeyi artmaktadır (Akyüz, 1984: 107).

Maliye politikası araçlarından olan kamu harcamaları, reel ve transfer harcamaları olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Yapılan harcamalar karşılığında devletin mal yada hizmet elde edip etmemesi, kamu harcamasının türünü belirlemektedir. Devlet gerçekleştirdiği kamu harcaması sonucunda bir mal veya hizmet satın almışsa, gerçek bir kamu harcaması yapılmışsa, toplam talep yapılan harcama kadar artmaktadır. Aksine devlet gerçekleşen kamu harcamaları sonunda bir mal veya hizmet almamışsa, transfer yoluyla ekonomik birimlere satın alma gücü aktarılmışsa, toplam talep içinde devletin doğrudan etkisi bulunmamaktadır. Transfer harcamalarıyla devlet toplam talebe doğrudan değil dolaylı olarak katkıda bulunmaktadır. Bunun bir sonucu olarak devletin gerçekleştirdiği kamu harcamalarının türüne göre çarpan katsayısı değişmektedir. Dolayısıyla milli gelirden yaşanan artış miktarı da farklılaşmaktadır. Sonuç olarak devlet yaptığı müdahale için transfer harcamalarını kullandığında çarpan katsayısı gerçek harcamalara göre daha düşük gerçekleşmektedir (Uluatam, 1993: 240-241).

Keynesyen İktisadi Düşünce tarafından ele alınan çarpan mekanizmasının işlemesi için birkaç varsayım bulunmaktadır. Bu doğrultuda çarpan mekanizmasının reel olarak işlemesi toplam arz esnekliğinin yeterince yüksek olmasına bağlı olmaktadır. Toplam arz eğrisinin esnekliğinin yüksek olması sonucunda ücret ve fiyatların katı olduğu durumda gelir ve istihdamda reel değişimler yaşanabilir. Keynesyen İktisadi Düşünce'nin çarpan mekanizması ele alınırken faiz oranlarının sabit olduğu veya faiz oranları değişse bile toplam talebin bu durumdan etkilenmediği varsayılmaktadır. Böylece çarpan mekanizması işlerken para piyasası ve faiz oranları nedeniyle ortaya çıkabilecek etkiler analiz dışında tutulmaktadır. Çarpan katsayısını belirlemede kullanılan marjinal tüketim eğilimi katsayılarının sabit olduğu modelde varsayılmaktadır. Çünkü çarpan modelinde doğrusal fonksiyonlar kullanılmaktadır. Son varsayım olarak, çarpan modelinde iki ayrı denge durumu karşılaştırılmaktadır. Yani Keynesyen İktisadi Düşünce'nin çarpan modelinde mukayeseli statik analiz bulunmaktadır (Güran, 1999: 138-142).

Keynesyen iktisadi düşünce içerisinde çarpan katsayısının hesaplanmasında marjinal tüketim eğilimi kullanılmaktadır. Ancak günümüzde ekonominin yapısında meydana gelen değişimler, teknolojik ilerlemeler vb. olayların gerçekleşmesi mali çarpanın farklı şekillerde hesaplanmasının önünü açmaktadır. Literatürde meydana gelen gelişmeler ışığında bu çalışmada da mali çarpanın hesaplanmasında ampirik bir yöntem olan SVAR yaklaşımı kullanılacaktır. SVAR yaklaşımı ile mali çarpan hesaplayan bir çok çalışma bulunmaktadır. Buna rağmen marjinal tüketim eğiliminin çalışmada yer almasının nedeni Keynes'in çarpan mekanizmasının işleyişini literatüre kazandırmasıdır.

2.3.KONJONKTÜR DALGALANMALARI TEORİSİ

Konjonktür dalgalanmaları, bir piyasada sürekli olarak yaşanan hareketleri ifade etmektedir. İktisadi istatistikler bu dalgalanmaları tespit ve teyit etmektedir. Üretim milli gelir ve istihdam düzeyi sürekli olarak zikzaklar çizmektedir. Ekonomik hayatın bu hareketleri bir devre içinde incelenebilir. Buna göre konjonktür dalgalanmaları, refah dönemi ile başlamaktadır. Refah dönemini daralma, çöküntü ve canlanma aşamalarından geçen konjonktür dalgaları nihai olarak refah dönemine dönmektedir. Bunun yanısıra konjonktür dalgalanmalarının en önemli özellikleri belirli bir şekil sergilemeden oluşmalarıdır (Türk, 1992: 132). Konjonktür dalgalanmaları, piyasada eş anlı olarak ve

sürekli gösteren salınımlardan oluşmaktadır ve konjunktür dalgalanmalarının değişimleri farklı düzenlerde gerçekleşmektedir.

Konjunktür dalgalanmaları modelleri, matematiksel bir takım işlemlere dayanmaktadır. Bahsedilen matematiksel çalışmalar, ekonomide ortaya çıkan şokların uluslararası geçişi ve makroekonomik boyutta meydana gelen değişkenlerin birbirleri ile olan ilişkisini ele almaktadır. Yatırım, tüketim ve kamu harcamaları gibi makro düzeyde değerlendirilen değişkenler birbirleri ile senkronize halde hareket edebilmektedir. İş döngüleri, devresel hareket olarak da nitelendirilen konjunktür dalgalanmaları teorisine göre, istihdam ve üretim arasındaki ilişki ekonomik büyümeyi farklı boyutlarda etkileyebilmektedir. Ülkeler emek arzını emek talebi ile buluşturarak gerçekleştirdikleri istihdam sayesinde, ortaya koyulan üretim ile hasıllarını arttırmayı hedeflemektedirler. Konjunktür dalgalanmaları sebebiyle konjunktürel işsizlik görülebilir. Daha çok gelişmiş ülkelerin sorunu olan konjunktürel işsizlikte, refah dönemleri sırasında girişimcilerin daha çok yatırım gerçekleştirerek üretimi arttırmaları neticesinde toplam arzın toplam talepten fazla olmasından dolayı ekonomide bir durgunluk meydana gelmektedir. Ancak bu durgunluk geçici olmaktadır. Konjunktürel işsizliğin en kötü yaşandığı dönem 1929 yılı olarak görülmektedir (Pekin, 1988: 105). Bu kapsamda ekonomide her zaman istenilen büyümenin sağlanamayacağı savunulmaktadır. Bu sebepten dolayı hükümetler durgunluk zamanlarında kamu harcamalarını arttırarak arzu edilen ekonomik gelişimi gerçekleştirebilirler. Artan kamu harcamaları da istihdam ve üretimi arttırabilir. Sonuç olarak, hükümetler istenilen büyümeyi gerçekleştirme şansına ulaşabilir.

Ekonomilerin periyodik olarak karşı karşıya kaldıkları krizler konjunktür hareketlerinin bir sonucu olmaktadır. Düzenli olarak gerçekleşen bu hareketlerin sebebi ise; yatırımların sadece üreten değil aynı zamanda üretilen kavramlar olmasıdır. Ekonomik sistemlerde üretimin teşvik edilmesi her koşulda istenilen bir durumdur. İstenilen üretimin gerçekleşmesinde ise yatırımlar ön plandadır. Yatırım harcamaları ülke refahının kaynağını oluşturmaktadır. Fakat aynı zamanda sermaye ekipmanlarına ek olmaktadır ve eski nesil ekipmanlar ile rekabet içinde gelişmektedir. Son dönemlerde ise ekonomiler içerisinde krizlerin oluşumu yatırımların bu trajedisinden dolayı ortaya çıkmaktadır (Kalecki, 1937: 95-96).

Konjonktürel dalgalanmalar aslında nicel olarak ölçülen kavramdır. Dalgalanmanın süresi, uzunluğu, dönemleri gibi sadece ölçülebilir değişkenler dalgalanmaların tüm özelliklerini tasavvur edebilmektedir (Kuznets, 1940: 266). Konjonktür dalgalanmaları, reel milli hasıla ve diğer makro ekonomik değişkenlerle ölçülen ekonomik faaliyetlerdeki dönemsel ancak düzensiz iniş ve çıkışlardır. Bir konjonktür dalgalanması bir saat pandülü gibi düzenli, öngörülebilir veya tekrarlayan bir olgu değildir. Konjonktür dalgalanmasının zamanlaması rassaldır ve büyük ölçüde öngörülemez. Konjonktür dalgalanmasında dört evre bulunmaktadır. Canlanma, genişleme, doruk ve resesyon dönemleri konjonktür hareketlerinin dört evresi olarak gerçekleşmektedir (Parasız, 1997: 238-240).

Konjonktür dalgalanmaları üzerine, Kondratieff ve Stolper İngiltere ekonomisi için mal fiyatları ve ücret serileri gibi değişkenlerin uzun dönemli değişimini inceleyen çalışmalarında ortalama 55 yıl kadar süren hareketleri incelemektedirler. İngiltere için edinilen veriler ile 1700'lü yılların sonundan başlanılarak Dünya genelinde üç adet uzun dönemli dalgalanmadan söz edilmektedir. Schumpeter'e göre piyasada meydana gelen konjonktür hareketlerinin temelini yenilik ve icatlar oluşturmaktadır. Üretim gerçekleştirilirken kullanılan yeni teknolojilerin döngüleri ortaya çıkarttığı savunulmaktadır (Karadayı, 2013: 108-109). Schumpeter (1935) konjonktür dalgalanmalarının sürelerini üç gruba ayırmaktadır. 45 ile 60 yıl arasında meydana gelen döngüler Kondratieff, dokuz ile on yıl arasında Juglar ve kırk ayın içerisinde gerçekleşen devreler ise Kitchen dalgalanmalarıdır (Schumpeter, 1935: 167). Kondratieff ve Stolper (1935) yaptıkları çalışmada, 1789 ve 1849 yılları arasını incelemiştir. Buna göre ilk uzun dönemli periyot 1789'dan 1814'e kadar süren yükseliş dönemi 25 yıl sürmüştür. Ekonominin bu yükselişini takip eden düşüş 1814 yılında başlamış olup 1849 yılına kadar devam etmiştir. Bu yüzden konjonktürel dalgalanma toplamda 60 yıl içinde döngüsünü tamamlamıştır. İkinci dalgalanma devresi 1873 yılına kadar süren 24 yılı kapsamaktadır. 1873'ten itibaren düşüşe geçen ekonomi yaşanan savaşlar nedeniyle tüm dünya genelinde aynı tarihte başlamamıştır. Fakat yapılan çalışma sonucunda 23 yılı kapsayan bir periyot boyunca ekonominin küçüldüğü saptanmıştır. Bu durumda 47 yıllık bir dalgalanma gerçekleşmiştir (Kondratieff ve Stolper, 1935: 106). Konjonktür dalgalanmalarının döngü şeklinde meydana gelmektedir. Literatürde ise bu döngülerin ne sıklıkta gerçekleşeceği tartışma konusudur. Konjonktür dalgalanmaları teorisinde, refah döneminin başlangıcı, durgunluk

ve daralma süreci ve depresyonun yaşanmasının ardından gerçekleşen canlanma hareketlerinin ne kadar sürede gerçekleştiği konularında ortak bir fikir üzerinde uzlaşılammamaktadır.

Konjunktür dalgalanması teorisi kapalı ve açık ekonomilerde farklı değerlendirilmektedir. Açık ekonomiyi ele aldığımızda, kapalı ekonomiye göre farkın dış borçlar, dış ticaret fazlaları ve dış ticaret açıkları olduğu görülmektedir. Dış ticaret dengesi, yerli üretimin ve yurt içi talebin ölçülmesidir ve ulusun dış ticaret sonucu oluşan dengesi, konjunktür dalgalanmasının yaşandığı dönem boyunca değişiklik göstermektedir. Dış ticaret dengesinin sergilediği konjunktürel trend iki olguya bağımlı olarak farklılaşmaktadır. Uluslararası piyasalar kullanılarak, tüketimin düzeltilmesi ve uluslararası sermayenin mevcut yatırımlara hareket kazandırması faktörlerine bağılı olarak dış ticaret dengesi değişmektedir. Ayrıca bu olgular tasarruf ve yatırım oranları arasındaki ilişkiyi de yansıtmaktadır. İki oran arasında gerçekleşen korelasyon kapalı ekonomilerde oldukça yüksek gerçekleşirken, açık ekonomilerde ise ülkelerin borç verme ve borçlanma miktarlarına bağılı olarak ilişkinin düzeyi düşebilir. Açık ekonomiler açısından incelendiğinde ülkeler arası korelasyon bize çeşitli ipuçları vermektedir. Bunlar arasında belirgin olarak göze çarpan ise çıktı oranlarındaki dalgalanmalar şeklinde gösterilebilir. Ülkeler arasında üretimdeki riskin paylaşılması için uluslararası tüketim dalgalanmaları arasında yüksek korelasyon bulunmalıdır (Backus, vd., 1992: 746).

Kapalı ekonomiler için konjunktür dalgalanmaları teorisi alanında yapılan çalışmaların çeşitli sonuçları ortaya çıkardığı görülmektedir. Yatırım ve tüketim miktarlarının konjunktür dalgalanmaları konusunda ülkeler arasında benzer niteliksel özellikler sergilediği görülmektedir. Bu özellikleri açıklamak için kullanılan bazı görüşler tartışılmaktadır. Ülkeler arasında, gerçekleştirilen üretim arasında pozitif ilişki bulunmaktadır. Tüketim incelendiğinde ise yine pozitif bir ilişkinin varlığı söz konusudur. Fakat üretim için gerçekleşen korelasyondan daha düşük düzeyler bulunmaktadır. Ticaret dengeleri ise dönemsel olarak dengeleyici hareketler oluşturmaktadır (Stockman, 1990: 134).

Maliye politikasının istikrarsızlıkla mücadelede etkin olabilmesi ancak istikrarsızlığa ilişkin nedenlerin doğru teşhis ve tahmin edilmesine bağılıdır. Ekonominin

içinde bulunduğu konjonktür maliye politikası müdahalelerini gerektirmiyor olabilir. Böyle bir durumda uygulanacak maliye politikası yarardan çok zarar getirecektir. Bunu önlemek için uzun süren bir ön çalışma gerekir. Çünkü konjonktürün giderilmesine yönelik ani bir karar istikrarsızlık unsurlarını daha da güçlendirilebilir. Konjonktüre uygun bir teşhisin yapılabilmesi için sağlıklı ve devamlı istatistiki verilerin toplanması bir zorunluluktur (Eker, 1997: 318).

2.3.1.Konjonktürel Dalgalanma Türleri

Konjonktürel dalgalanmalar şiddetleri bakımından üç farklı şekilde görülebilir. Konjonktürel dalgalanmalar, kısa süreli konjonktürel dalgalanmalar, büyük hareketler ve düzenli veya kalıcı hareketler olarak farklı şiddetlerde gerçekleşmektedir. Nispeten kısa süreli konjonktürel dalgalanmalar orta şiddetli olabilir. Büyük konjonktürel hareketlerde ise ekonomik durum daha kötüye gitmektedir. Büyük dalgalanmalara şiddetli ve uzun bunalım dönemleri eşlik etmektedir. Kalıcı konjonktürel hareketler ekonominin altında yatan köklü değişikliklerden kaynaklanabilir (Gordon, 1939: 106).

Konjonktürel dalgalanma türleri beş grupta ele alınmaktadır. Bu türler; devresel, mevsimlik, tesadüfi, trend ve kısmi konjonktürel dalgalanma şeklinde sıralanmaktadır. Devresel dalgalanmalar ortalama olarak 8 yıl sürmektedir. Devresel dalgalanmaların uzunlukları ülkeden ülkeye değişiklik göstermektedir. Bahsedilen uzunluklarda, refah ve çöküntü dönemleri devreler halinde birbirini takip etmektedir. Doğal ve sosyal olaylardan kaynaklı dalgalanmalar mevsimsel dalgalanmalar olarak adlandırılmaktadır. Tarımsal üretim ve turizm gibi sektörler mevsimsel dalgalanmaları etkilemektedir. Yaz tatili, bayram tatili ve öğretim dönemi gibi sosyal olgular da mevsimsel dalgalanmalara yol açabilmektedir. Mevsimsel ve devresel dalgalanmaların bir düzen içerisinde gerçekleşmesinin aksine herhangi bir düzene dayanmadan ve beklenmeyen dönemde gerçekleşen dalgalanmalar tesadüfi dalgalanmalardır. Piyasada 20-30 yıl arası dönemde oluşan dalgalanmalara trend dalgalanmaları denilmektedir. Son olarak 18-20 ay gibi uzunluklar sergileyen ve belirli bir sektörü veya bölgeyi etkileyen dalgalanmalar da kısmi dalgalanmalar olarak nitelendirilmektedir (Unay, 1996: 48-52).

2.3.2.Uluslararası Konjonktür Dalgalanmaları Modelleri

Konjonktür dalgalanmaları teorisi, Keynesyen modelin uyarlanmış hali olarak tanımlanabilir. Ekonomik hareketlerin daha iyi anlaşılması için makroekonomik araştırmaların sayısının arttığı görülmektedir. Mükemmel bir şekilde işleyen dinamik ekonomik sistemin karakteristik özelliklerinin anlaşılması açısından konjonktür dalgalanmalarının incelenmesi gerekmektedir (Plosser, 1989: 52). Uluslararası konjonktür dalgalanmaları modellerini açıklayan bir çalışmada, Mendoza'nın uyguladığı duyarlılık analizine göre ülkenin büyüklüğünün, çağdaş ticaret hadlerinin aralarındaki ilişkilerin ve üretim şoklarının, dış ticarete konu olan ve dış ticaret içinde yer almayan malların tüketimindeki ikame esnekliği değişkenlerinin uygulanan modelde önemli rol oynadığı görülmektedir. Şokların kovaryans ve otokorelasyon yapıları önemlidir. Çünkü eksik rekabet piyasalarında ülkeye has olarak ortaya çıkan şoklardan kaynaklanan optimum tasarruf kararlarını etkilemektedir. Ticari ve ticari olmayan esnekliklerin ikamesinin önemli etkileri vardır. Çünkü gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde gayri safi olarak gerçekleştirilen üretimin ortaya koyduğu kriter parametreler olarak anılan modelde yer almaktadır. Modelde, ekonomilerde çapraz fiyat farklılıklarının ve çapraz harcamaların etkileri gösterilmektedir. Buna karşılık uygulanan modelde işgücü arzı riskten kaçınmak için daha az öneme sahiptir (Mendoza, 1995: 134-135).

ABD ve OECD'den seçilmiş beş ülke için yapılan bir çalışmada konjonktür dalgalanmaları için çeşitli değişkenlerin göreceli etkileri bulunmaktadır. Üretimde gerçekleşen şoklar konjonktür dalgalanmaları üzerinde büyük ölçüde etkili olmaktadır. Yapılan çalışmada arz şoklarının uluslararası konjonktür dalgalanmalarının üzerinde çok önemli etkileri saptanmıştır. Üretimde ortaya çıkan şoklar ayrı ayrı ele alındığında, dünya genelinde bir şok olsa bile, her ülkenin kendi konjonktür dalgalanmalarını etkileyen birincil kaynak o ülkede var olan üretimde meydana gelen şoklar olmaktadır (Ahmed, vd., 1993: 357-358). Ekonomik hareketler, üretimde meydana gelen şoklar tarafından şekillenebilir. Dünya genelinde her ülkenin üretim şokları birbirlerini etkilemektedir. Üretim arzında ortaya çıkan şoklar, öncelikle o ülkenin iç dinamiklerinin ekonomik döngüsü üzerinde şok yaratabilir.

Konjonktür dalgalanmaları farklı iktisadi ekoller tarafından değişik biçimlerde yorumlanmaktadır. Genel kabul gören konu döngünün başlaması için bir şok gerektiğidir. Klasik iktisatçıların, ekonominin tam istihdamda dengede olduğunu ve ücretler ile fiyatların aşağı ve yukarı yönlü esnek olduğunu kabul etmeleri sebebi ile, herhangi bir şokun ortaya çıkışı engellenmektedir. Bu nedenledir ki, klasik görüşün hakim olduğu yıllarda konjonktür dalgalanmaları konusu gündeme alınmamaktadır. Konjonktürel bir dalga, şokun oluşması ile uyarılır ve ekonomiyi etkisi altına alarak yayılır. Buna göre, dalgalanmalar iki aşamadan oluşmaktadır. Keynesyen iktisadın ortaya çıkışı olarak kabul edilen 1929 Büyük Buhranı yaşandığında, konjonktür dalgalanmaları önemli bir konu haline gelmiştir. Keynes, piyasada ki toplam talebin azalmasını uyarım mekanizması olarak kabul etmektedir. Toplam talepte yaşanan azalışlar, ücret ve fiyatların esnek olmayışından dolayı üretim azalması döngünün nedeni olarak kabul edilmektedir (Yıldırım, vd., 2014: 318-320). Klasik iktisat düşünürleri, piyasanın tam istihdamda işlediğinin kabul etmektedir. Tam istihdamdan sapmalar olması durumunda ise görünmez bir el fiyatları ve üretim miktarını yeniden olması gereken yere taşımaktadır. Böyle bir durumda devletin ekonomiye müdahale etmesine gerek kalmamaktadır. Devletin piyasada bulunmadığı durumlarda, dengeden uzaklaşmanın yaşanmayacağı, KİD tarafından ileri sürülmektedir. O halde ekonominin ne canlanacağı ne de durgunluk devresine gireceği bir döngünün gerçekleşmesi ihtimali azalmaktadır. Dolayısıyla konjonktür dalgalanmaları teorisi, KİD'in uzağında yer almaktadır. Keynesyen teori ele alındığında, ücretlerin ve fiyatların katı olduğunun varsayılması konjonktür dalgalanmaları teorisinin temelini oluşturmaktadır.

Neoklasik iktisada göre sermaye miktarının artması konjonktür dalgalanmalarının belirleyicisi olarak düşünülmektedir. Dinamik etkiler ekonomik döngülerin başlangıç noktasıdır. Uluslararası konjonktür dalgalanmalarının genel nedenlerinin aksine neoklasik görüş dışarıdan kaynaklı tepkilerin döngüleri oluşturduğunu söylemektedir. Kamu tercihleri, ticaret hadleri ve parasal değişkenler modele dahil edilmektedir. Böylece teknoloji ve üretimde verimlilik şokları analizi ile sınırlı kalmak zorunluluğu ortadan kalkacaktır (Plosser, 1989: 71).

Ekonomi belirli ritimler ile dalgalanmaktadır. 19 y.y. başlarına kadar tarımsal üretimin sergilediği hareketlere göre belirlenen konjonktürel dalgalanmalar, günümüz

ekonomisinde ise ekonominin içinde var olan yapısal nedenlerden kaynaklanmaktadır. Bu nedendir ki konjonktür dalgalanmaları teorisinin açıklanması için farklı modeller mevcuttur. Konjonktür dalgalanmalarının açıklanmasında var olan farklılıkların nedeni olarak, oluşan her yeni krizin temelini ayrı ayrı ortamlarda oluşmaları gösterilmektedir. Ekonomide var olan bir durgunluk, kendinden önce meydana gelen durgunluktan farklı sebeplerle ortaya çıkabilmektedir. Dolayısıyla her yeni depresyonun açıklanmasında yeni modellerin geliştirilmesinin önü açılmaktadır (Yılmaz, vd., 2005: 94-95).

Konjonktür dalgalanmaları farklı trendler sergileyebilmektedir. Bir ekonomi, uluslararası boyutta ortaya çıkan bir şoktan etkilendiği zaman konjonktür dalgalanmaları başlayabilir. Konjonktür dalgalanmalarının incelenmesinden farklı olarak konjonktür dalgalanmalarının dönüm noktaları da önem arz etmektedir. Döngünün aşağı veya yukarı yöneldiği noktalar hareketin dönüm noktalarını ifade etmektedir. Ekonomide herhangi bir şok gerçekleşmeden de ekonomi refah döneminden resesyona dönemine geçebilmektedir. Eğilimin değişmesi her zaman için ekonomide yaşanan bir krize bağlı olmayabilir. Türkiye için gerçekleştirilen bir çalışmada, imalat sanayi kapasite kullanım oranlarının ve merkez bankasının yabancı para rezervlerinin azalmasının, konjonktürün trendini durgunluk dönemine sürükleyerek, döngünün aşağı yönlü dönüm hareketi sergilemesi olasılığını arttırmaktadır (Karabulut, 2005: 8). Kamu otoritesi için konjonktürel dalgalanmaların uyarım nedenleri kadar, dalgalanmaların eğiliminin değiştiği noktaların araştırılması da önem taşımaktadır. Öyle ki, trendin aşağı ya da yukarı yönlü harekete geçebileceğinin önceden bilinmesi durumunda, hükümet ekonomi gidişatının etkin yönetiminde uygulamaya koyacağı maliye politikaları ile başarılı olacaktır.

Konjonktürel dalgalanmalar, gelecekteki beklentileri olumlu veya olumsuz olarak etkilemektedir. Kişisel gelir vergisinin konjonktürel genişleme üzerindeki etkisi, kurumlar vergisine göre fazla olacağından durgunlukla mücadelede kişisel gelir vergisi daha etkili olmaktadır. Kişisel gelir vergisinin esnekliğinin kurumlar vergisinden yüksek olması nedeniyle durgunlukla mücadelede daha etkin olduğu söylenebilir. Kurumlar vergisindeki bir indirimin yatırım harcamalarını artırma özelliği yetersiz kalmaktadır. Girişimcilerin yatırım yapmama nedeni konjonktürel daralma ve talep yetersizliğine bağlı olarak açıklanmaktadır. Bu nedenle gelecekteki kar beklentileri olumsuz olarak karşımıza

çıkabilecektir. Ödedikleri vergiler indirilse bile yatırım yapmaktan kaçınabileceklerdir. Dolayısıyla konjonktürel canlanmaya katkı yapacak vergi yapısı oluşturulması fayda sağlayabilir. Uygulanacak olan vergi sisteminin kamu harcama politikalarıyla desteklenmesi gerektiği unutulmamalıdır (Ulusoy, 2013: 230).

Gelişme yolunda olan ülkeler arasında bulunan Türkiye ekonomisi yapısı itibarı ile kırılgan bir seyir izlemektedir. Türkiye ekonomisi hem iç hem de dış şoklara karşı zayıf bir yapıya sahiptir. Dolayısıyla ekonomik krizlere Türkiye ekonomisinde sık rastlanmaktadır. Ortaya çıkan krizler sonucunda ekonomi daralmakta ve işsizlik oranları artmaktadır. Sonrasında ise ekonomi yeniden canlanma trendine girmekte ve istihdam oranları yükselmektedir. Tarihsel süreçte Türkiye ekonomisinin sergilediği konjonktür dalgalanmaları ilgi çekicidir. Önemli olan ise durgunluk yaşayan ekonominin bu durgunluktan nasıl kurtulabileceği sorunsalıdır.

Bu çalışmanın amacı konjonktürel dalgalanmalar altında Türkiye ekonomisi daralma sürecine girdiği zaman, ekonominin küçülmesinin durdurulması ve yeniden GSYİH'nın büyüme gösterebilmesinde maliye politikalarının etkinliğini araştırmaktır. Bu kapsamda üçüncü bölümde SVAR yaklaşımı kullanılarak kamu harcaması çarpanı hesaplanacaktır. Böylelikle kamu harcamalarının etkinliği hesaplanarak devletin uygulaması gereken politikalar hakkında öneriler getirilecektir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

LİTERATÜR İNCELEMESİ ve BİR UYGULAMA

3.1.LİTERATÜR İNCELEMESİ

Keynes ile birlikte gündeme gelen çarpan kavramı, maliye politikası uygulamalarında geniş alan bulmaktadır. Maliye politikasının etkinliğinin ölçülmesinde genellikle yapısal vektör otoregresyon (SVAR) yaklaşımının kullanıldığı görülmektedir. Gerçekleştirilen çalışmalar genel olarak tek ülkeyi ele almaktadır.

Maliye politikaları üzerinde SVAR uygulamalarının öncüsü olarak Blanchard ve Perotti'nin 2002 yılında ABD'yi incelediği çalışma bulunmaktadır. Adı geçen çalışmada, kamu harcamaları ve vergiler üzerinde uygulanan bir birimlik pozitif şokun sırasıyla üretim, tüketim ve yatırım oranları üzerindeki etkileri araştırılmaktadır. Çalışmada deterministik trend durumunda vergi oranlarında meydana gelen bir birimlik artışın, üretim düzeyini 0.78 birim düzeyinde azalttığı bulunmuştur. Stokastik trend dikkate alındığında ise vergilerde meydana gelen bir birimlik artışın, üretim miktarını 1.33 birim azalttığı saptanmıştır. Kamu harcamalarını deterministik süreç ile inceleyen çalışma bir birimlik kamu harcamaları artışının, üretim miktarında 1.29 birim artışa yol açtığı sonucuna ulaşmıştır. Stokastik süreç dikkate alındığında ise kamu harcamalarının üretim miktarını 0.90 arttırdığı bulunmuştur. Blanchard ve Perotti yaptıkları çalışmada ulaştıkları çarpan değerleri ile Keynesyen düşüncüyü teyit etmektedir.

Kuttner ve Posen'in (2002) Japonya için yaptığı ve 1976 ile 1999 yıllarını kapsayan çalışmada maliye politikasının etkinliğini SVAR yöntemiyle analiz etmektedir. Kamu harcamaları çarpanını hesaplamayı amaçlayan çalışmada çarpan değer, 2.0 olarak saptanmıştır. Yani devletin kamu harcamalarını bir birim arttırması nihayetinde çıktı düzeyinde 2 birimlik artışın yaşandığı sonucuna ulaşılmıştır. Vergi çarpanı için ise vergi oranlarında bir birim artış gerçekleştiğinde çıktı oranlarının 2.5 birim azaldığı saptanmıştır. Bulgular Keynesyen teoriyi destekleyen niteliktedir.

Kuttner ve Posen'in çalışmasına benzer şekilde literatürde karşımıza çıkan ve Canzoneri vd. (2002) tarafından SVAR yöntemi kullanılarak gerçekleştirilen çalışmada

ABD verileri incelenmiştir. Kamu harcamaları çarpanını 1.05 ve vergi çarpanını -0.8 olarak hesaplayan çalışma, maliye politikasının doğrusal olduğunu desteklemektedir. Başka bir ifadeyle Canzoneri'nin bulguları kamu harcamalarının milli gelir üzerinde etkili olduğunu göstermektedir.

Ilzetzki vd. (2013) yaptıkları çalışmada kapalı ekonomi olarak 28 ülkeyi ve açık ekonomi olarak 16 ülkeyi ele almaktadır. Kapalı ekonomilerin hem etki çarpanlarının hem de uzun dönem çarpanlarının açık ekonomilere göre daha yüksek olduğu hesaplanmaktadır. Kapalı ekonomilerin uzun dönem çarpanı olarak 1.1 bulunan çalışmada açık ekonomilerin çarpanı -0.46 şeklinde ifade edilmektedir. Bu yönüyle çalışmada kapalı ekonomilerde Keynesyen etkiler gözlenmesine rağmen açık ekonomilerde Keynesyen teorinin aksi sonuçlara ulaşılmaktadır.

Fragetta ve Melina (2010) tarafından yapılan çalışmada maliye politikasının etkinliği araştırılmış olup kamu harcaması çarpanı 1.75 birim olarak hesaplanmaktadır. Amerika için 1955 ve 2006 yıllarını kapsayan çalışma maliye politikalarının Keynesyen teorilerine uygun sonuçlar sergilemektedir.

SVAR yaklaşımını uygulayan Baum vd. (2012) kamu harcamaları çarpanı değerini G-7 ülkeleri için hesaplamaktadır. Çalışmada ulaşılan sonuçlar Kanada dışında ki ülkeler için Keynesyen teoriyi desteklemektedir. ABD için hesaplanan çarpan değeri çalışılan ülkeler içinde en yüksek değeri almaktadır. GSYİH artmasına yönelik hesaplanan çarpan değeri ABD için 1.8 birim olarak hesaplanmaktadır. Benzer şekilde Fransa'nın kamu harcamaları çarpanı 1.7 bulunmaktadır.

Dünya genelinde özellikle gelişmiş ülkeler için gerçekleştirilen ve SVAR yaklaşımını kullanan çalışmalarda kamu harcamaları çarpanı için çeşitli değerler hesaplanmaktadır. Türkiye için SVAR yaklaşımını kullanarak kamu harcaması çarpanını hesaplayan çalışma olarak Çebi (2015) bulunmaktadır. Türkiye için yapılan bu çalışmada 2001'den itibaren veriler çeyreklik olarak alınmış olup SVAR yaklaşımı kullanılmaktadır. Türkiye ekonomisinin yaşadığı büyük bir krizin sonrasını inceleyen çalışmada kamu harcamaları çarpanı 1.5 olarak hesaplanmaktadır. Bulunan sonuç Keynesyen teorinin varsayımlarını destekler niteliktedir.

Maliye politikalarının etkinliğini araştıran bir başka çalışmada Güney Kore ekonomisinin 1979 ve 2004 yıllarını kapsayan yıllar için Hur (2005) tarafından SVAR yöntemi kullanılmaktadır. Hur'un ulaştığı sonuçlara göre, kamu harcamalarının bir birim artış sergilemesi milli hasılanın 0.4 birim kadar artmasına sebep olmaktadır. Hur'un bulduğu kamu harcamaları çarpan değeri Keynesyen iktisadi düşünceye uygun gerçekleşmemektedir. Bu durumda Güney Kore için maliye politikalarının etkin olmadığı sonucuna ulaşılmaktadır.

Avusturya için gerçekleştirilen bir çalışmada Badinger (2006) SVAR yaklaşımını kullanmış ve maliye politikasının doğrusal etkilerini destekler nitelikte sonuçlara ulaşmıştır. Kamu harcamalarının bir birimlik artışının çıktı oranları üzerinde 0.82 birimlik artış sağladığını ve vergi çarpanının ise -0.6 olduğunu saptamıştır. Bu durumda devlet kamu harcamalarını kullanarak milli gelir üzerinde genişletici bir etki yaratmaktadır. Dolayısıyla maliye politikasının etkinliği Avusturya için geçerlidir.

SVAR yaklaşımının kullanıldığı diğer bir alışma Almanya için gerçekleşmektedir. Hepke-Falk vd.'nin (2006) gerçekleştirdikleri çalışmada kamu harcamaları çarpanı olarak pozitif sonuca ulaşmıştır. eyrek dönemlik verilerin kullanıldığı çalışmada kamu harcamaları çarpanı yaklaşık olarak 0.6 olarak hesaplanmıştır. Dolayısıyla maliye politikasının etkinliğini destekleme konusunda zayıf bulgulara ulaşılmıştır. Bu kapsamda milli gelirin arttırılmasında Almanya'nın kamu harcamalarını maliye politikası olarak kullanması akıllıca bir uygulama olmamaktadır.

Hur'un bulduğu sonuçlara benzer şekilde sonuçlara ulaşan ve SVAR yöntemini kullanan başka bir çalışmada Cerda vd. (2006) tarafından şili için gerçekleştirilmiştir. Çalışmada kamu harcamalarının negatif çarpan değerine sahip olduğu saptanırken bu yönüyle çalışmada şili ekonomisinin doğrusal olmayan maliye politikası etkilerine sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Dolayısıyla şili ekonomisi Ricardocu teoriyi destekler niteliktedir.

3.2.EKONOMETRİK ANALİZ

3.2.1.Verİ Setİ

Çalışmada Türkiye için kamu harcaması çarpanı değerinin hesaplanmasında 1965 ve 2015 yıllarını kapsayan veriler kullanılmaktadır. Son zamanlarda kamu harcamaları ve vergilerin makroekonomik önemini vurgulamayı amaçlayan argümanlar maliye politikasının rolü üzerinde ki çeşitli tartışmaların temelini oluşturmaktadır. Söz konusu argümanlar üç kategoride ekonometrik analize konu olmaktadır. Birincisinde bütçe açığında ki azalmaların makroekonomik etkisi, ikincisinde maliye politikaları değişkenlerinin sürdürülebilirliği (kendine özgü bölgesel şoklara karşı vergi ve transfer harcamalarının bileşimi) ve son olarak makroekonomik değişkenler üzerinde ihtiyari maliye politikalarının dinamik etkilerini araştıran ve Blanchard ve Perotti'nin (2002) çalışmasını temel alan araştırmalardır (Fatas ve Mihov, 2001: 2). Bu kapsamda hesaplanan çarpanın alacağı değer yoluyla uygulanması gereken maliye politikasının belirlenmesi amaçlanmaktadır.

Çalışmada kullanılacak veriler Dünya Bankasının veri tabanından elde edilmiştir. Modelde kamu harcamaları, milli hasıla ve vergi gelirleri kullanılmaktadır. Buna ek olarak çalışmada kolaylık olması açısından kamu harcamaları (S_t), GSYİH (G_t) ve vergi gelirleri (T_t) harfleri ile simgelenmektedir.

3.2.2.Ekonometrik Model

Vektör otoregresyon (VAR) modeli, verilerin içinde bulunduğu kalıpların karakteristiklerini bulmayı amaçlayarak Sims tarafından üretilmiştir. Ekonomi hakkında var olan hipotezleri yapısal çerçevede ayırt etmekte sınırlandırılmayan VAR daha az açıklayıcıdır. Bu sebeple ekonomide var olan yapısal gelişmeler SVAR yaklaşımıyla incelenmektedir. Böylece SVAR ile birlikte bulunan sonuçların yorumlanması mümkün olmaktadır.

$$Y_t = \sum_{i=0}^{\ell} \beta_i Y_{t-i} + Au_t \quad (1.1)$$

u_t : Yapısal farklılıkları simgelemektedir.

Y_t : Yapısal takip tarafından yönetilen dinamik davranışları ifade etmektedir. (n x 1 boyutlu matris)

β_i : Ekonomik yayılma mekanizmasını göstermektedir.

A_t : Stokastik bileşenleri temsil etmektedir. (n x n boyutunda tekil olmayan matristen oluşmakta olup, köşegen dışı değişkenleri de isteğe bağlı olarak içerebilir).

Büyük bilinmeyen parametreler sorun oluşturmaktadır ve bunun için ise $i > 0$ olmak şartı ile (maksimum gecikme sayısı belirlenmeli) model belirlenmelidir. Bu durumda Y_t indirgenmiş formu yeniden alınmaktadır.

$$Y_t = \sum_{i=1}^{\ell} C_i Y_{t-i} + y_t \quad (1.2)$$

$C_i = (I - \beta_0)^{-1} \beta_i$ ve y_t hata terimlerinin ilişkisiz serilerini oluşturmaktadır.

$$y_t = \beta y_t + Au_t \quad (1.3)$$

β_0 'ın yerine basitliği sağlamak için β yazılmaktadır. y_t 'ler sınırlandırılmamış eşitlik olan (1.2) numaralı denklemde görülmekte olup yapısal model (1.3) numaralı denklemde tamamen tahmin edilmektedir.

$$u_t u_t' = A^{-1}(I - \beta)y_t y_t'(I - \beta)'(A^{-1})' \quad (1.4)$$

y 'nin kovaryans matris örneği;

$$M = \frac{1}{T} \sum_t y_t y_t' \quad \text{şeklinde ifade edilmektedir.}$$

$$\hat{\Sigma} = \hat{A}^{-1}(I - \hat{\beta})M(I - \hat{\beta})'(\hat{A}^{-1})' \quad (1.5)$$

Bu aşamadan itibaren gerekli veriler elde edilerek SVAR tahmini yapılmaktadır. Yapılacak tahminde $\hat{\Gamma} = (\hat{A}, \hat{\beta}, \hat{\Sigma})$ şeklinde bireysel parametreler tanımlanmaktadır. Tahminin yapılmasında $\hat{\Gamma}$ parametresinin sıfır değeri almaması gerekmektedir. SVAR modelinin gerçekleştirilmesi için genel olarak iki koşulu sağlamalıdır. Birincisi belirlenen parametreler, belirlenen kısıt sayısını aşmamalıdır. Bu kapsamda belirlenecek kısıt sayısı için $[n(n + 1)]/2$ formülü kullanılmaktadır. İkinci olarak matris oluşturulurken verilerin sıralaması ile ilgilidir. Belirlenen kısıtlar altında elde edilen verilerin sıralaması yapılmaktadır (Bernanke, 1986: 1-12).

SVAR modeli kısa dönem için oluşturulan kısıt matrisinin gösterimi aşağıdaki şekildedir.

$$\begin{bmatrix} S_t \\ G_t \\ T_t \end{bmatrix} = \begin{bmatrix} 1 & C_1 & C_3 \\ 0 & 1 & 0 \\ 0 & C_2 & 1 \end{bmatrix} \begin{bmatrix} S_t \\ G_t \\ T_t \end{bmatrix} + \begin{bmatrix} C_4 & 0 & 0 \\ 0 & C_5 & 0 \\ 0 & 0 & C_6 \end{bmatrix} \begin{bmatrix} \varepsilon_t^S \\ \varepsilon_t^G \\ \varepsilon_t^T \end{bmatrix} \quad (1.6)$$

3.2.3. Analiz Sonuçları

SVAR analizi uygulamasında çeşitli kriterler yerine getirilmelidir. Çalışmada belirlenen üç değişkenin durağanlıkları birim kök sınaması ile test edilmektedir. Gecikme uzunluğu belirlenerek istikrar koşulu, otokorelasyonun olmaması ve değişen varyansın bulunmaması varsayımları sağlanmalıdır. Belirtilen varsayımların sağlanmasının ardından çalışmaya uygun kısıtlar değişkenler üzerinde uygulanmaktadır. Son olarak etki-tepki fonksiyonları ve varyans ayrıştırması aşamaları takip edilerek SVAR yönteminin sonuçları yorumlanmaktadır.

Cerda vd.'nin (2006) Şili için gerçekleştirdiği uygulamada olduğu gibi bu çalışma için de seçilen değişkenlerin logaritması alınmıştır. Dolayısıyla çalışmanın bundan sonraki kısımlarında kamu harcamaları (ls), GSYİH (lg) ve vergi gelirleri (lt) ile ifade edilecektir. Modelde değişkenlerin kısıtları Cerda vd. kurduğu model ile benzeşmektedir. Çalışmanın amacı GSYİH üzerinde dışsal ve beklenmedik maliye politikalarının etkisini ölçmektir. Bu uğurda model üzerinde uygulanan kısıtlar uygun gecikme sayısı belirlenen SVAR modelinin denkleminin kurulma aşamasında açıklanacaktır.

LS: Kamu Harcamalarının Logaritmasını,

LG: GSYİH'nın Logaritmasını,

LT: Vergi Gelirlerinin Logaritmasını ifade etmektedir.

SVAR yönteminin aşamalarına uygun olarak modele dahil edilen üç değişkenin Augmented Dickey Fuller (ADF) ve Philips-Peron (PP) birim kök testlerinin durağanlıkları Tablo 3.1'de yer almaktadır.

Tablo 3.1: Birim Kök Test Sonuçları, 1965-2015

	Log(Kamu Harcamaları)		Log (GSYİH)		Log (Vergi Gelirleri)	
	Kritik Değerler	Test Değerleri	Kritik Değerler	Test Değerleri	Kritik Değerler	Test Değerleri
ADF	%1 -3.56	0.86	%1 -3.56	0.76	%1 -3.56	0.63
	%5 -2.92		%5 -2.92		%5 -2.92	
PP	%1 -3.56	0.85	%1 -3.56	0.76	%1 -3.56	0.64
	%5 -2.92		%5 -2.92		%5 -2.92	
	D Log (Kamu Harcamaları)		D Log (GSYİH)		D Log (Vergi Gelirleri)	
ADF	%1 -3.57	-5.26**	%1 -3.57	-7.04**	%1	-6.18**
	%5 -2.92		%5 -2.92		%5	
PP	%1 -3.57	-5.27**	%1 -3.57	-7.04**	%1	-6.18**
	%5 -2.92		%5 -2.92		%5	

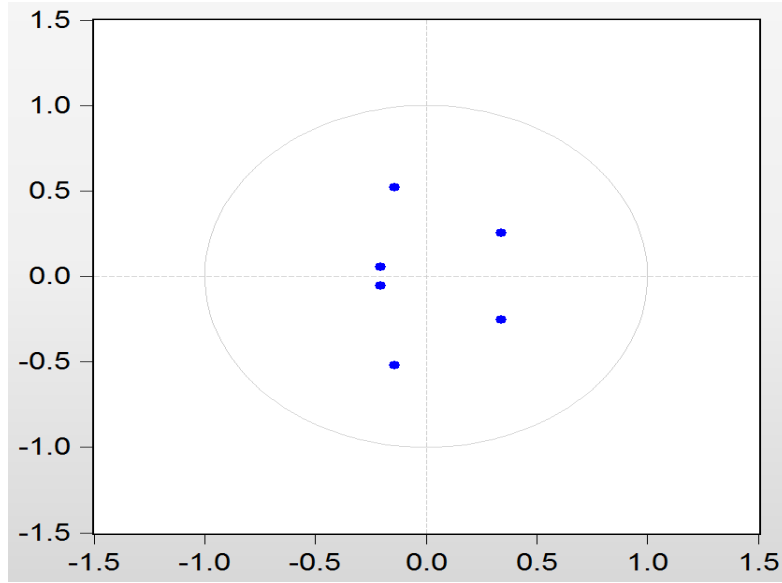
*%1 Güven Aralığında Anlamlılık

**%5 Güven Aralığında Anlamlılık

Tablo 3.1 içinde modelde kullanılan değişkenlerin durağanlık test sonuçları yer almaktadır. Tablo 3.1’de değişkenler için %1 ve %5 güven aralıklarında kritik değerleri verilmektedir. Buna ek olarak Tablo 3.1’de değişkenlerin test değerleri görülmektedir. Tablo 3.1’de yer alan ADF ve PP birim kök test sonuçlarına göre logaritması alınan değişkenlerin tamamı birinci farklarında durağan olmaktadır. Bu durumda SVAR analizine devam ederken değişkenlerin birinci farkları kullanılacaktır.

SVAR modellerinde istikrar koşulunun sağlanması gerekmektedir. Bunun için değişkenlerin kökleri sınanmaktadır. Belirtilen sınama için ters köklerin incelenmesi gerekmektedir. Modelde istikrar koşulunu test eden ters kökler birim çemberi Şekil 3.1’de görüldüğü gibidir.

Şekil 3.1: Ters Kökler Birim Çemberi

Ters kökler birim çemberi incelendiğinde ters köklerin tamamının çemberin içinde yer aldığı görülmektedir. Bu durumda modelin istikrar koşulu sağlanmaktadır. Buna rağmen istikrar koşulunun güvenilirliğini arttırmak için hesaplanan modulus değerleri Tablo 3.2’de görülmektedir.

Tablo 3.2: Modülüs Değerleri

MODÜLÜS
0.537401
0.537401
0.425383
0.425383
0.213238
0.213238

Tablo 3.2’ de görülen modülüs değerleri belirlenen uygun gecikme uzunluğu (2) ve durağanlık durumunda istikrar koşulunu destekler niteliktedir. Hesaplanan değerlerin tamamı 1 değerinden küçük gerçekleşerek modelin istikrarlı olduğunu göstermektedir.

SVAR modelinin diğer bir varsayımı olan otokorelasyon sonuçları Tablo 3.3’de yer almaktadır.

Tablo 3.3: LM Otokorelasyon Testi

Gecikme	1	2	3	4	5	6
LM İstatistiği	6.251253	7.066283	9.208192	16.68523	15.68227	5.426210
Olasılık	0.7145	0.6302	0.4183	0.0539	0.0738	0.7954

Tablo 3.3 modelde otokorelasyon sorunu için hesaplanan değerleri kapsamakta olup elde edilen değerlere göre model otokorelasyon içermemektedir. Bu durumda SVAR yöntemine devam ederken değişen varyans sorunu araştırılacaktır. Değişen varyans için bulunan sonuçlar ise Tablo 3.4’ te yer almaktadır.

Tablo 3.4: Değişen Varyans Testi

White Heteroskedasticity Test (No Cross Terms)		
Ki-Kare	df	Olasılık
46.43872	72	0.9917
White Heteroskedasticity Test (With Cross Terms)		
Ki-Kare	df	Olasılık
131.0450	162	0.9645

Yapılan testlerin sonucunda sırasıyla, SVAR modelinin varsayımlarını sağlayan modelin sonuçları Şekil 3.2’de, etki-tepki fonksiyonları Şekil 3.3’te ve varyans ayrıştırmaları sonuçları ise Tablo 3.5’te görülmektedir.

Tablo 3.5: SVAR Modeli Denkleminin Sonuçları

Model: $Ae = Bu$ where $E[uu'] = I$
Restriction Type: short-run pattern matrix

A =

1	C(1)	C(3)
0	1	0
0	C(2)	1

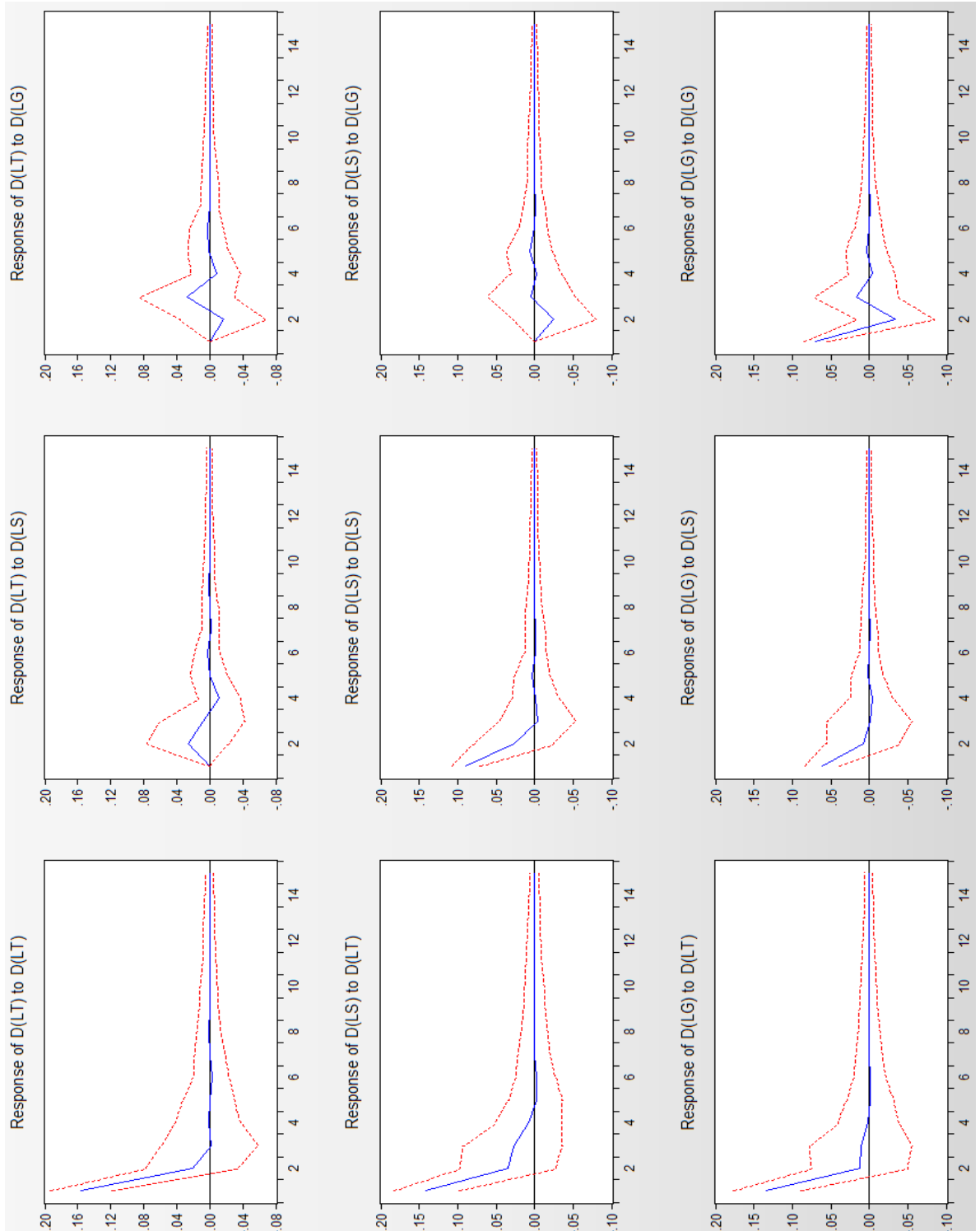
B =

C(4)	0	0
0	C(5)	0
0	0	C(6)

	Coefficient	Std. Error	z-Statistic	Prob.
C(1)	-0.517627	0.155810	-3.322161	0.0009
C(2)	-0.873041	0.063116	-13.83229	0.0000
C(3)	-0.314061	0.159572	-1.968153	0.0491
C(4)	0.080612	0.008227	9.797959	0.0000
C(5)	0.166748	0.017019	9.797959	0.0000
C(6)	0.072916	0.007442	9.797959	0.0000
Log likelihood	128.2089			
Estimated A matrix:				
1.000000	-0.517627	-0.314061		
0.000000	1.000000	0.000000		
0.000000	-0.873041	1.000000		
Estimated B matrix:				
0.080612	0.000000	0.000000		
0.000000	0.166748	0.000000		
0.000000	0.000000	0.072916		

Tablo 3.5 SVAR modelinin denklem sonuçlarını ifade etmektedir. Uygulanan kısıtlar neticesinde elde edilen sonuçlar Tablo 3.5’de görüldüğü gibidir. Ulaşılan denklem sonuçları yoluyla etki-tepki fonksiyonlarının elde edilmesi gerekmektedir. Cholesky ayrıştması kullanılarak elde edilen etki-tepki fonksiyonları Şekil 3.2’de yer almaktadır.

Şekil 3.2: SVAR Modeli Etki-Tepki Fonksiyonları

SVAR modeli uygulamalarının yorumlanması gereken en önemli çıktısı etki-tepki fonksiyonlarıdır. Çünkü araştırılan değişkenlerin bir şoka karşı verdikleri tepkilerin yönü ve uzunluğu bu fonksiyonların elde edilmesiyle ortaya çıkmaktadır. Çalışmada kamu harcamalarında meydana gelen bir şokun milli gelir düzeyi üzerinde nasıl bir tepki yaratacağı araştırılmaktadır. Bu sorunsalın cevabı ise Şekil 3.2'nin son satırında gizlenmektedir. Belirtilen satır ele alındığında milli gelirden meydana gelen bir şokun yine milli gelirin kendisi üzerinde yaklaşık olarak 1.5 dönem boyunca pozitif bir tepki yarattığı görülmektedir. Benzer şekilde vergi gelirlerinde ortaya çıkan bir şok sonrasında milli gelir 2 döneme yakın bir zaman boyunca pozitif fakat azalan tepki yaratmaktadır, buna rağmen milli gelir üzerinde gerçekleşen bir şokun vergiler üzerinde oluşturduğu tepki ise anlamsız olarak yorumlanmaktadır. Model oluşturulurken getirilen kısıtlar bu durumun nedenidir. Şekil 3.2 incelendiği zaman kamu harcamalarında bir şok meydana gelmesi sonucunda milli gelir üzerinde yaklaşık 2 dönem boyunca pozitif olmasına rağmen azalan bir seyir izleyen tepki 2. dönemden itibaren kendiliğinden ortadan kalkmaktadır. Başka bir deyişle maliye politikası uygulaması olarak kamu harcamaları arttırıldığında devlet milli gelir üzerinde 2 yıla yakın bir süre boyunca pozitif etki sağlamaktadır. Ancak görülen pozitif tepki azalan trende sahiptir. Bu yönüyle ele alındığında kamu harcamaları yoluyla devletin uygulayacağı genişletici maliye politikaları milli geliri arttırmaktadır. Ancak model kurulurken oluşturulan kısıtlar neticesinde milli gelir tarafından kaynaklanan şokun kamu harcamaları üzerinde oluşturacağı tepki anlamsız çıkmaktadır.

Kamu harcamalarının milli gelir üzerinde var olan maksimum etkisi ilk dönemde gerçekleşirken, ikinci dönemden itibaren etki anlamsız bölgeye düşmektedir. Milli gelirin kendisi üzerinde etkisi iniş çıkışlar sergilemekle birlikte anlamlı bölgeye düşen ve maksimum etkinin izlendiği dönem ilk yıl olarak görülmektedir.

Kamu harcamalarının mali çarpanı GSYİH üzerinde gözlenen bir oranın dışsal değişken olan kamu harcamaları veya vergi gelirleri ile arasında oluşan oran olarak hesaplanmaktadır. Literatürde çarpan için üç farklı değer hesaplanmaktadır. Bunlardan ilki etki çarpanı, ikincisi maksimum çarpan ve sonuncusu ise kümülatif çarpandır (Spilimbergo

vd., 2009: 2). Bunlardan yaygın olarak kullanılan değer maksimum çarpan değeridir ve Őu Şekilde hesaplanmaktadır:

$$Kamu\ Harcaması\ arpanı_{max} = \left(\frac{\Delta G_{t+i}}{\Delta S_t} \right)$$

ΔG : Milli geliri,

ΔS : Kamu harcamalarını ifade etmektedir.

Formülde yer alan t indisi çalışmada yıllık veriler kullanıldığından bir yılı ifade etmektedir. Verilen formül kamu harcamalarında meydana gelen bir Şoka GSYİH tarafından verilen tepkinin ilişkisini ifade etmektedir (Batini, vd., 2014: 1).

Batini vd. (2014) ve Splimbergo vd. (2009) tarafından oluşturulan formüle göre SVAR modelinden elde edilen kamu harcaması çarpanının değeri 0.70 olarak hesaplanmaktadır. Bu durumda kamu harcamaların meydana gelen 1 birimlik artış milli geliri 0.70 birim kadar etkilemektedir. Bir başka deyişle hükümetin gerçekleştireceği kamu harcamaları artışı, artışın meydana geldiği andan itibaren bir dönem boyunca milli gelir üzerinde 0.70 birim kadar etki yaratmaktadır. Buna rağmen milli gelirden yaşanılan artış 2 dönem sonra anlamlılığını yitirerek yorumlanamamaktadır. Öte yandan devletin gerçekleştirdiği kamu harcamaları artışının milli gelir üzerinde ki etkisi 5 dönem sonrasında kendiliğinden ortadan kalkmaktadır.

SVAR modelinde varyans ayrıştırması değişkenlerin kendileri ve diğer değişkenler üzerinde ki etkilerinin kaynaklarının görülmesi açısından önemlidir. Varyans ayrıştırması yoluyla elde edilen verilere göre değişkenin kaynağının ne kadarının hangi değişken tarafından sağlandığı saptanmaktadır. Yapılan test sonucunda modelde yer alan değişkenler üzerinde dışsal veya içsel değişken olup olmadığının yorumları yapılmaktadır. Bu kapsamda SVAR modelinin varyans ayrıştırmaları Tablo 3.6'da grldği gibidir. Ayrıca daha kolay anlaşılması açısından varyans ayrıştırmaları Tablo 3.6'da üç ayrı panel halinde ifade edilmektedir.

Tablo 3.6 (a): SVAR Modeli Varyans Ayrıştırması

Varyans Dönemleri	D (LT)		
	D (LT)	D (LS)	D (LG)
1	100.00	0.00	0.00
2	96.32	2.64	1.03
3	93.32	2.83	3.83
4	92.63	3.33	4.03
5	92.62	3.33	4.04
6	92.58	3.34	4.06
7	92.58	3.35	4.06
8	92.58	3.35	4.06
9	92.58	3.35	4.06
10	92.58	3.35	4.06

Tablo3.6 (b): SVAR Modeli Varyans Ayrıştırması

Varyans Dönemleri	D (LS)		
	D (LT)	D (LS)	D (LG)
1	71.28	28.71	0.00
2	69.17	28.64	2.17
3	69.83	27.99	2.17
4	69.87	27.93	2.19
5	69.76	27.91	2.31
6	69.76	27.91	2.31
7	69.76	27.91	2.32
8	69.76	27.91	2.32
9	69.76	27.91	2.32
10	69.76	27.91	2.32

Tablo 3.6 (c): SVAR Modeli Varyans Ayrıştırması

Varyans Dönemleri	D (LG)		
	D (LT)	D (LS)	D (LG)
1	67.31	14.12	18.55
2	64.57	13.64	21.77
3	64.14	13.46	22.38
4	64.08	13.50	22.41
5	64.05	13.49	22.44
6	64.05	13.49	22.44
7	64.05	13.49	22.44
8	64.05	13.49	22.44
9	64.05	13.49	22.44
10	64.05	13.49	22.44

Varyans ayrıştırmaları değerlendirildiğinde sadece vergi gelirleri değişkeninin neredeyse tamamının kendisinden kaynaklandığı sonucuna ulaşılmaktadır. Bu sonuca göre vergi gelirlerinin modelde dışsal bir değişken olduğu anlaşılmaktadır. Milli gelir ve kamu harcamaları değişkenleri analizinde değişkenlerin kaynaklarının yaklaşık %25 oranında kendilerinden meydana geldiği görülmektedir. Buna rağmen vergi gelirlerinden kaynaklanan kısmın yaklaşık olarak %65-70 arasında değişmesi modelin içsel değişkenlerinin kamu harcamaları ve milli gelir değişkenlerinden oluştuğunun göstergesidir. Başka bir ifade ile vergi gelirleri kamu harcamaları ve milli gelir üzerinde oldukça etkili olmaktadır. Ayrıca model oluşturulurken koyulan teorik kısıtlara uygun olarak vergi gelirlerinin kaynağını diğer değişkenler etkilememektedir. Benzer şekilde kamu harcamalarının kaynağı olarak milli gelirin etkisinin önemsenmeyecek oranda düşük olduğu görülmektedir.

Tablo 3.6'nın (c) panelinde milli gelirin kaynakları görülmektedir. Buna göre, milli gelirin kaynaklarından birisi olan kamu harcamalarının araştırılan dönemler boyunca sabit bir etkiye sahip olduğu Tablo 3.5 (c)'den anlaşılmaktadır. Milli gelirin kaynaklarının

gösterildiği Tablo 3.6 (c) panelinde vergi gelirleri milli gelir kaynaklarının yaklaşık olarak %65'ini sağlamaktayken kamu harcamaları ise, milli gelirin yaklaşık olarak %14'üne kaynak sağlamaktadır.

SONUÇ ve ÖNERİLER

Ekonomide devletin büyüklüğünün ne kadar olması gerektiği sorunsalı çağlar boyunca süregelmektedir. Günümüzde üzerinde bir fikir birliği sağlanamayan konu hakkında çeşitli görüşler bulunmaktadır. Bu görüşlerden birisi özellikle 18 yüzyılda hüküm süren KİD'dir. KİD'e göre devletin görevlerinin minimal düzeyde tutulması gerekmektedir. Benzer şekilde monetarizm ve YKİD'de devletin ekonomiye müdahale etmemesi gerektiğini savunurken Keynesyen iktisadi düşünce ise, devletin piyasada aktif rol alması gerektiğini savunmaktadır. Bu kapsamda özellikle 2008 dünya finansal krizi ile birlikte devletin büyüklüğü yeniden tartışma konusu olmuştur.

2008 krizi ile birlikte gündeme gelen devletin büyüklüğü konusu maliye politikalarını yakından ilgilendirmektedir. Bu nedenle bu çalışmanın amacı maliye politikalarının etkinliğinin ölçülmesidir. Belirtilen amaca uygun olarak Türkiye ekonomisi için SVAR yaklaşımı ile kamu harcaması çarpanı hesaplanmıştır.

SVAR modeli Bernanke (1986) tarafından geliştirilmiştir. SVAR modelinin uygulanmasında çeşitli varsayımların yerine getirilmesi gerekmektedir. SVAR modelinin kurulmasında gereken varsayımlar üçüncü bölümde belirtilmiş olup varsayımların testleri yine aynı bölümde ayrıntılı bir şekilde açıklanmaktadır. Buna göre, SVAR modelinin varsayımlarından bir tanesi verilerin birim kök içermemesi gerektiğidir. Bunun için ADF ve PP testleri yaygın olarak kullanılmaktadır. Çalışmada kullanılan verilere uygulanan ADF ve PP testlerine göre verilerin birinci farklarında durağan oldukları bulunmuş ve modelin kurulmasında değişkenlerin birinci farkları kullanılmıştır. SVAR modelinin kurulmasında gecikme sayısı önem arz etmektedir. Modelin uygun gecikme sayısı 2 olarak belirlenmiştir. Çünkü SVAR modelinin varsayımlarından olan ve istikrar koşulunu test eden ters kökler birim çemberi ile değişkenlerin otokorelasyon içerip içermediğini test eden LM otokorelasyon testinin yanı sıra değişkenlerin değişen varyansa sahip olup olmadığını test eden White testinin uygun sonuçları 2 gecikmeli modelde sağlanmaktadır.

Belirtilen testlerin sonuçları üçüncü bölümde mevcuttur. Tablo 3.1 ADF ve PP testlerinin sonuçlarını göstermektedir. Test sonuçlarına göre logaritması alınan değişkenlerin tamamı her iki test içinde birinci farklarında durağanlaşmaktadır. Modelin

istikrar varsayımını test eden ters kökler birim çemberi Şekil 3.1’de görüldüğü gibidir. Ters köklerin tamamı birim çember içinde yer aldığından modelde istikrar koşulu sağlanmaktadır. Tablo 3.2 ise modülüs değerlerini ifade etmekte olup ters kökler birim çemberinin sonuçlarını desteklemektedir. Böylelikle istikrar koşulunu sağlayan modelin otokorelasyon sorunu içerip içermediği ise LM otokorelasyon testi ile sınanmış ve sonuçlar Tablo 3.3’de belirtilmiştir. Tablo 3.3’e göre modelin otokorelasyon içermediği görülmektedir. Otokorelasyon sorunu 6 gecikmeye kadar test edilmiş olup %5 anlam düzeyinde otokorelasyon sorununa rastlanmamıştır. SVAR modelinin varsayımlarının sonucusu olan değişen varyans problemi White testi ile sınanarak elde edilen sonuçlara Tablo 3.4’de yer verilmiştir. White testi ile ulaşılan sonuçlar modelin değişen varyans içermediğini göstermektedir. Böylece SVAR modelinin varsayımları test edilmiş ve ulaşılan sonuçlar varsayımların sağlandığını raporlamıştır.

SVAR modelinin varsayımlarının geçerliliği test edildikten sonra değişkenler arasında ki kısıtların belirlenerek uygun kısıt matrisleri oluşturulmaktadır. Bu noktada çalışmada Cerda vd. (2006) çalışmasının kısıtları ile SVAR modeli kurulmuştur. Modelin sonuçlarına ulaşmak için etki-tepki fonksiyonları ve varyans ayrıştırma tabloları elde edilmiştir.

Varsayımları yerine getirilen modelden elde edilen etki-tepki fonksiyonlarına göre Keynesyen teoriyi destekler nitelikte bulgular elde edilmiştir. Etki-tepki fonksiyonları %5 güven aralığı için geçerlidir. Şekil 3.2 Cholesky ayrıştırması yoluyla elde edilen etki-tepki fonksiyonlarını ifade etmektedir. Buna göre, kırmızı ile gösterilen kesikli çizgiler güven aralıkları ifade ederken mavi ile gösterilen çizgi ise herhangi bir değişkenden gelen şoka karşı o değişkenin verdiği tepkinin şiddetini göstermektedir. Fonksiyonların yorumlanmasında kırmızı çizgiler önemlidir çünkü güven aralıklarını ifade etmektedir. Daha açık bir ifadeyle kırmızı çizgilerin 0 eksenini içermediği noktalar anlamlı olarak yorumlanabilirken, kırmızı çizgilerin 0 eksenini içerdiği alanlarda ise tepkiler yorumlanamamaktadır. Bu kapsamda Şekil 3.2 incelendiğinde şeklin son satırının ikinci sütununda kamu harcamalarında meydana gelen bir şokun milli geliri yaklaşık 1.5 dönem boyunca pozitif olarak etkilediği görülmektedir. Buna göre, kamu harcamalarında meydana gelen bir şok milli gelir üzerinde yaklaşık 1.5 dönem boyunca pozitif bir etki yaratmaktadır

ancak oluşan pozitif etkinin dönem ilerledikçe azaldığı görülmektedir. Yine de kısa dönem ele alındığında kamu harcamalarında ki etkiye milli gelir pozitif tepki vermektedir.

Çalışmanın amacı Tükriye ekonomisi için mali çarpan değerini hesaplanmasıdır. Bu amaca ulaşmakta ise, oluşturulan SVAR modelinden elde edilen etki-tepki fonksiyonları kullanılmaktadır. Belirtmek gerekir ki mali çarpanın bulunmasında farklı yollar bulunmaktadır. Ancak çalışmada bu yollardan yaygın olarak kullanılan ve maksimum mali çarpan olarak adlandırılan yöntem kullanılmıştır. Maksimum mali çarpan formülü kullanılarak etki-tepki fonksiyonlarından elde edilen mali çarpan 0.70 olarak hesaplanmıştır. Modelde hesaplanan çarpan değeri Keynesyen esintiler barındırmaktadır. Buna göre devletin gerçekleştireceği bir birimlik kamu harcaması milli geliri 0.70 birim etkilemektedir. Ancak oluşan etki kısa dönem için geçerli olup uzun döneme doğru gidildikçe kamu harcamalarının milli gelir üzerinde ki etkisi azalmaktadır.

Kısa dönemde kamu otoritesinin ekonomiye yapacağı müdahale sonucunda, piyasada meydana gelebilecek sonuçların değeri uzun vadede ortaya çıkan sonuçtan daha büyük olabilecektir. Kamu harcamaları ile ekonomiye yapılan müdahalenin etkisi, kısa dönem için mali çarpan değerini daha büyük oranda etkileyebilir.

Sonuç olarak SVAR modelinden elde edilen bulgular Keynesyen teoride olduğu gibi kısa dönemde maliye politikasının etkinliğini doğrulamaktadır. Ayrıca pozitif değer alan mali çarpan Keynesyen teoriye uygun bir şekilde gerçekleşmektedir. Türkiye ekonomisi için devlet, milli gelirin arttırılmasında maliye politikalarını kullanmalıdır. Uygulanan maliye politikalarının ekonomiyi harekete geçirme olasılığı, mali çarpanının değerine bağlı olarak değişmektedir. O halde devletin uygulaması gereken politikalar için;

- Ekonominin büyüme oranlarında olumsuzluk yaşadığı dönemlerde devlet kamu harcamalarını arttırmalıdır,
- Maliye politikasının etkinliğinin arttırılması için kamu harcama çarpanının değeri yükseltilmelidir. Bu konuda devlet kayıt dışı ekonomiyi engellemelidir,
- GSYİH'ya göre AR&GE harcamalarının oranları Avrupa Birliği 28 ülkesi ve OECD üye ülkelerinin ortalamaları yaklaşık %2 iken, Türkiye'de bu oranın

%1'in altında kalması üretimde yüksek teknolojilerin kullanılması yönünde olumsuz bir durumdur. Bu nedenle kamu harcamaları AR&GE faaliyetleri gibi verimliliği yüksek alanlara kanalize edilmelidir,

- Altyapı harcamaları incelendiğinde demiryolu için harcanılan miktarlarda İngiltere yaklaşık olarak Türkiye'den 8 kat fazla, ABD ise yaklaşık olarak 11 kat fazla harcama gerçekleştirmiştir. Kara yolu için gerçekleştirilen harcamalar ele alındığında Türkiye'ye göre İngiltere yaklaşık 2 kat, ABD ise yaklaşık 15 kat daha fazla yatırım gerçekleştirmiştir. Milli gelirin artması için gerekli olan üretimin gerçekleşmesinde avantaj sağlanması açısından altyapı harcamaları önem arz etmektedir. O halde Türkiye'de kamu harcamaları altyapıyı güçlendirecek nitelikte ayarlanmalıdır,
- Eğitim alanında öğrenci başına harcanan miktarlar incelendiğinde OECD ortalamasının yaklaşık 14 bin dolar olmasına karşılık Türkiye'de bu miktarın 8 bin dolar seviyelerinde olması beşeri sermayenin verimli yetişememesine yol açmaktadır. Dolayısıyla beşeri sermayenin iyileştirilmesi üretimde verimliliği arttıracığından kamu harcamalarının bileşiminde eğitim gibi alanların payı arttırılmalıdır,
- Sermaye hasıla katsayısının yükseltilmesi üretimin kalitesini arttırmaktadır. Dolayısıyla devlet sermayenin kalitesini arttırılmasında yeni teknolojilerin kullanılmasının sağlanması için kamu harcamalarının kapsamını belirlemelidir,
- Dış kaynaklar geliştirmekte olan ülkelerin üretimlerini olumlu yönde etkilemektedir. Bu kapsamda doğrudan yabancı yatırımların GSYİH'ya oranı incelendiğinde OECD ülkeleri ortalaması yaklaşık %3 iken Türkiye için bu oranın %1 seviyelerinde kaldığı görülmektedir. O halde doğrudan yabancı yatırımların arttırılması uğrunda devlet ekonomik, siyasi ve jeopolitik risklerin düşürülmesi için kamu harcamalarını ayarlamalıdır şeklinde öneriler getirilebilir.

KAYNAKÇA

- Adaçay, F. R. & İslatince, H., (2009). *İktisadi Düşünceler Tarihi*, Star Ajans, Ekin Basım Yayın Dağıtım, Bursa.
- Afşar, M., (2009). “Türkiye’de Eğitim Yatırımları ve Ekonomik Büyüme İlişkisi”, *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Vol. 9, No.1, 85-98.
- Ahmed, S., Ickes, B. W., Wang, P., & Yoo, B. S. (1993). “International Business Cycles.” *The American Economic Review*, 335-359.
- Akalın, G., (1981). *Kamu Ekonomisi*, Ankara Üniversitesi Basımevi, 2. Basım, Ankara.
- Aklan, N., A., & Nargeleçeken, M., (2008). “Taylor Kuralı: Türkiye Üzerine Bir Değerlendirme”, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 63(2), 21-41.
- Akyüz, Y., (1984). *Fiyat Mekanizması ve Makro ekonomik Dengesizlikler*, Maya Matbaacılık, Yurt Yayınevi, Ankara.
- Alkin, E., (1963). “İki Taraflı Bir Sistemde Çarpan ve Hızlandırmanın Birlikte İşlemeleri”, *İktisat Fakültesi Mecmuası*, 23(3-4).
- Altunöz, U., (2014). “Tüketim Fonksiyonu ve Türkiye İçin Gelir-Tüketim İlişkisinin Ampirik Analizi”, International Conference on Euroasin Economies.
- Arısoy, İ., (2005). “Türkiye’de Kamu Harcamaları ve Ekonomik Büyüme İlişkisi (1950-2003)” (No. 2005/15). *Discussion Paper, Turkish Economic Association*.
- Arslan, A., (2002). “Kamu Harcamalarında Verimlilik, Etkinlik ve Denetim”, *Maliye Dergisi*, 140, 1-14.
- Aytaç, D., & Guran, M. C., (2010). “Kamu Harcamalarının Bileşimi Ekonomik Büyüme Etkileri mi? Türkiye Ekonomisi İçin Bir Analiz”, *Sosyo Ekonomi*, 13(13).
- Badinger, H., (2006). “Fiscal Shocks, Output Dynamics and Macroeconomic Stability: An Empirical Assessment for Austria (1983-2002)”, *Empirica*, 33, 267-284.
- Backus, D. K., Kehoe, P. J., & Kydland, F. E. (1992). “International Real Business Cycles”, *Journal of Political Economy*, 745-775.
- Baum, A., Poplawski-Ribeiro, M., and Weber, A., (2012). “Fiscal Multipliers and The State of Economy”, *IMF Working Paper*, WP/12/286.
- Bayraktar, C., (2012). “Keynes ve Refah Devleti”, *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 10, S. 2, 247-261.
- Batini, N., Eyraud, L., and Weber, A., (2014). “A Simple Method to Compute Fiscal Multipliers”, *IMF Working Paper*, WP. 14/93.
- Berberoğlu, N. C., (1988). *Makro Ekonomik Analiz*, Bassan Matbaası, Ankara.
- Bernanke, B. S., (1986). “Alternative Explanations of the Money-Income Correlation”, *Econometric Reserch Program Research Memorandum*, No. 321.
- Bilgili, Y., (2014). *İktisat Okulları*, Güven Mücellit ve Matbaacılık, İkinci Sayfa, 11. Baskı, İstanbul.

- Blanchard, O. J., and Perotti, R. (2002). "An Empirical Characterization of The Dynamic Effects of Changes in Government Spending and Taxes on Output", *Quarterly Journal of Economics*, 117:1329–68.
- Bocutoğlu, E., (2012). *İktisadi Düşünceler Tarihi*, Tarcan Matbaası, Murathan Yayınevi, Ankara.
- Büyükakın, T., (2003). "Enflasyonist Güdüler ve Güvenilirlik Problemi", *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(2), 11-24.
- Büyükakın, T., (2007). "Yeni Keynesyen İktisat m, Yeni Neo-Klasik Sentez mi?", *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü* 13(1), 22-36.
- Canzoneri, M., Cumby, R., ve D,ba, B., (2002) "Should the European Central Bank and the Federal Reserve be Concerned About Fiscal Policy?", *Rethinking Stabilization Policy, FRB Kansas City Symposium Proceedings*.
- Cerda, R., A., Gonzales, H. and Lagos, L., F., (2006) "Is Fiscal Policy Effective? Evidence for an Emerging Economy: Chile 1833-2000", *Applied Economics Letters*, 13, 575-580.
- Chand, S. K., (1984). "A Keynesian Fiscal Policy and New Classical Macroeconomics", *Journal of Post Keynesian Economics*, 509-522
- Christiano, L., Eichenbaum, M. & Rebelo, S. (2009). "When Is The Government Spending Multiplier Large?" (No. w15394) *National Bureau of Economic Reseach*.
- Cochran, C. L., and Malone, E. F., (2005). *Public Policy: Perspective and Choices*, Lynne Rienner, 3. Edition, Boulder, USA.
- Colanovic, B., (1982). "Balance of Paymets Policy", *Eastern European Economics*, Vol. 20, No. ¾, *The Functioning of the Yugoslav Economy, Part II*, 120-143.
- Çebi, C., (2015). "Government Spending Multiplier in Turkey", *Central Bank Republic of Turkey, Working Paper, No 15/15*.
- Çetin, M., (2006). "Teori ve Uygulamada Bölgesel Sürdürülebilir Kalkınma", *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt. 7, Sayı. 1*.
- Değer, M., K., (2006). "Turizme ve İhracata Dayalı Büyüme: 1980-2005 Türkiye Deneyimi", *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 20(2).
- Doğan, C. ve Tek, M., (2007). "Türkiye’de Gelir Dağılımının Toplanma Oranı Yöntemiyle Analizi", *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, Güz, Cilt:3, Sayı:2*, 3:93-119.
- Doğan, Ç., (2005). "Para Politikasının Etkinliği: Türkiye Açısından Bir Değerlendirmesi", *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 10(1).
- Eker, A., (1997). *Kamu Maliyesi*, Anadolu Matbaacılık, İzmir.
- Eker, A., Altay, A., ve Sakal, M., (2007). *Maliye Politikası*, Birleşik Matbaacılık, İzmir.
- Elmendorf, D.W. and Furman, J. (2008). "If, When, How: A Primer on Fiscal Stimulus", *The Broking Institution*, January, 1-30.
- Erdem, M., Şenyüz, D. ve Tatlıoğlu, İ., (2013). *Kamu Maliyesi*, Ekin Basın Yayın Dağıtım, 11. Baskı, Bursa.

- Erdoğan, Z., (2008). “İkiz Açıklar Hipotezinin Türkiye’de 1950-2005 Yılları Arasında Eş Bütünleşme Analizi ve Granger Nedensellik Testi ile İncelenmesi”, *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(1), 209-222.
- Ergeç, E., H., (2009). “Para Politikası Şoklarının Asimetrik Etkileri”, *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(2).
- Ergen, Z., (2008). “Kamu Kesimi Yatırım Projelerinin Değerlendirilmesinde Fayda-Maliyet Analizi Tekniği ve Türkiye’de Uygulanabilirliği”, *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C. 17, S. 2, 115-132.
- Erginay, A., (1984). *Kamu Maliyesi*, Turhan Kitabevi Yayınları, Olgaç Matbaası, 10. Baskı, Ankara.
- Erim, N., (2011). *İktisadi Düşünce Tarihi*, Umuttepe Kitabevi, Umuttepe Yayınları, 2. Baskı, Kocaeli.
- Fatas, A., and Mihov, I., (2001). “The Effects of Fiscal Policy on Consumption and Employment: Theory and Evidence”, *CEPR Discussion Paper No. 2760*.
- Feldstein, M., (1980). “Government Deficits and Aggregate Demand”, *Journal of Monetary Economics* 9, 1 (1982): 1-20.
- Fragetta, M., ve Melina, G., (2010). “The Effects of Fiscal Shocks in SVAR models: A Graphical Modelling Approach”, *Birkbeck Working Papers in Economics and Finance*.
- Gabraith, J., K., (2004). *İktisat Tarihi*, Pelin Ofset, Dost Kitabevi, 1. Baskı, Çeviren; Günay, M., Ankara.
- Gayer, Arthur D., (1938). “Fiscal Policies”. *The American Economic Review*, Vol. 28, No.1, *Supplement, Paper and Proceedings of the Fiftieth Annual Meeting of the American Economic Association (Mar., 1938)*, pp. 90-112.
- Gedik, M. A., (2008). “Kamu Açıklarına İlişkin Maliye Politikası Uyarlamaları ve İktisadi Etkileri”, *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C. 17, S. 1, 245-268.
- Giray, F., (2010). *Maliye Tarihi*, Ezgi Yayınları, Güven Mücellit Matbaacılık, 3. Baskı, Bursa.
- Gordon, R., A., (1939). “Fiscal Policy as a Factor in Stability”, *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, Vol. 206, *Government Expansion in the Economic Sphere*, 106-113.
- Gögül, P. K., (2012) “Düşük Gelirli Bireylerin Gelir Dağılımı ve Yoksulluk Sorununa Yönelik Kamu Politikası Algısı : Diyarbakır Örneği”, Basılmamış Doktora Tezi, *İstanbul Üniversitesi SBE*.
- Göktaş, A., (2008). “Türkiye’de Mali Sürdürülebilirlik Üzerine Ampirik Bir Çalışma”, *Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, 15(2), 425-445.
- Güran, N., (1999). *Makro Ekonomik Analiz*, Anadolu Matbaacılık, 2. Baskı, İzmir.
- Gürsoy, B., (1967). *Kamu Maliyesi*, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Sevinç Matbaası, Ankara.

- Heilbroner, R. L., (2008). *İktisat Düşünürleri*, Pelin Ofset, Dost Kitabevi, 2. Baskı, İngilizceden Çeviren; Tartanoğlu, A., Ankara.
- Hepke-Falk, K., H., Tenhofen, J. Ve Wolff, G., B., (2006). “The Macroeconomic Effects of Exogenous Fiscal Policy Shocks in Germany: A Disaggregated SVAR Analysis”, *Deutsche Bundesbank, Discussion Paper Series 1: Economic Studies*.
- Hur, S., K., (2005). “Measuring the Effectiveness of Fiscal Policy in Korea”, *East Asia Seminar on Economics*, 16, 63-93.
- Ilzetzki, E., Mendoza, E., G., and Vegh, C., A., (2013). “How Big (Small?) Are Fiscal Multipliers”, *Journal of Monetary Economics*, 60, 239-254.
- Kahn, R., F., (1931). “The Relation of Home Investment to Unemployment”, *The Economic Journal*, Vol. 41, No. 162, 173-198.
- Kalecki, M., (1937). “A Theory of the Business Cycle”, *The Review of Economic Studies*, Vol. 4, No. 2, 77-97.
- Kar, M. ve Taban, S., (2003). “Kamu Harcama Çeşitlerinin Ekonomik Büyüme Üzerine Etkileri”, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 58-3.
- Karaaslan, A. ve Yıldız, F., (2011). “Telekomünikasyon Sektöründe Regülasyon ve Özelleştirmenin Etkileri: OECD Ülkeleri Üzerine Ampirik Bir Çalışma”, *Yönetim ve Ekonomi: Celal Bayar Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 18(2), 1-21.
- Karabulut, G., (2005). “Konjonktürün Dönüm Noktalarının Tahmini İçin Bir Probit Modeli: Türkiye Örneği”, *Dokuz Eylül Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, 2(20), 1-9.
- Karadayı, B. (2013). “Türkiye Konjonktür Dalgalanmaları ve Rejim Değişimi Analizi”, *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 9(19), 107-119.
- Karaman, B. ve Özçalık, M., (2007). “Türkiye’de Gelir Dağılımı Eşitsizliğinin Bir Sonucu: Çocuk İşgücü”, *Yönetim ve Ekonomi* Cilt:14, Sayı:1, 25-41.
- Karayılmazlar, E. ve Güran, M., C., (2005). “Gelir Vergisinde Tarife Yapısı: Adalet ve Etkinlik Temelli Teorik Tartışmalar Çerçevesinde Karşılaştırmalı Bir Analiz”, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, C.60, S. 2, 141-169.
- Kaytancı, B., G., (2008). “Para Politikası Kurallarının Teorik Analizi: Bazı Basit Kuralların İncelenmesi”, *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, 3(1), 11-25.
- Kaytancı, U., B., (2010). “Etkin Ücret Teorisi ve Türkiye İmalat Sanayii Üzerine Uygulama”, *Ekonomik Yaklaşım*, 21(76), 93-118.
- Keynes, J., M., (1929). “The German Transfer Problem”, *The Economic Journal*, Vol. 39, No. 153, 1-7.
- Keynes, J., M., (1936). “Fluctuations in Net Investment in the United States”, *The Economic Journal*, Vol. 46, No. 183, 540-547.
- Keynes, J., M., (1937). “The General Theory of Employment”, *The Quarterly Journal of Economics*, Vol. 51, No. 2, 209-223.

- Kibritçioğu, A., (1998). “İktisadi Büyümenin Belirleyicileri ve Yeni Büyüme Modellerinde Beşeri Sermayenin Yeri”, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 53(01).
- Kirmanoğlu, H., (2014). *Kamu Ekonomisi Analizi*, Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., 5.Baskı, İstanbul.
- Klein, L. R., (1954). *The Keynesian Revolution*, The Macmillan Company, New York.
- Kondratieff, N., D., ve Stolper, F., (1935). “The Long Waves in Economic Life”, *The Review of Economics and Statistics*, Vol. 17, No. 6, 105-115.
- Kök, R. ve Şimşek, N., (2012). “İktisat Biliminin Paradoksal Yapısı Üzerine”, *Türkiye Ekonomi Kurumu, Tartışma Metni*, 2012/101.
- Köklü, A., (1973). *Makro İktisat*, Sevinç Matbaası, Ankara.
- Kukk, K., (2007). “Fiscal Policy Effects on Economic Growth: Short Run vs Long Run”, *Working Paper 167, School of Economics and Business Administration, Tallinn University of Technology*.
- Kulkarni, K. G., & Erickson, E. L., (2001). “Twin Deficit Revisited: Evidence From India, Pakistan and Mexico”, *Journal of Applied Business Research (JABR)*, 17(2).
- Kuttner, K., N. ve Posen, A., S., (2002) “Fiscal Policy Effectiveness in Japan”, *Journal of the Japanese and International Economies*, 16, 536-558.
- Kuznets, S., (1940). “Schumpeter’s Business Cycles”, *The American Economic Review*, Vol. 30, No. 2, Part 1, 257-271.
- Küçükkalay, A. M., (2011). *İktisadi Düşünce Tarihi*, Kahraman Neşriyat Ofset, Beta Yayınları, 3. Baskı, İstanbul.
- Meade, J. E., (1957). “The Balance of Payments Problems of a European Free Trade Area”, *The Economic Journal*, Vol.67, No. 267, 379-396.
- Marsh, D. B. (1952). “Review, The Balance of Payments by J. E. Meade”, *The American Economic Review*, Vol.42, No.1, 191-195
- Mendoza, E. G., (1995). “The Terms of Trade, The Real Exchange Rate and Economic Fluctuations”, *International Economic Review*, 101-137.
- Özbilen, Ş., (1998). *Maliye Politikası*, Ceylan Ofset, Ezgi Kitabevi Yayınları, Bursa.
- Özel, H. A., (2012). “Ekonomik Büyümenin Teorik Temelleri”, *Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt: 2, Sayı: 1, ss. 63-72, Bahar 2012.
- Özgüven, A., (1992). *İktisadi Düşünceler-Doktrinler ve Teoriler*, Fakülteler Matbaası, Filiz Kitabevi, İstanbul.
- Özsağır, A., (2007). “Ekonomide Güven Faktörü”, *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 20(20).
- Öztürk, N. (2014). *Maliye Politikası*, Ekin Basım Yayın Dağıtım, Güncellenmiş 2. baskı, Bursa.

- Parasız, İ., (1997). *Modern Makro Ekonominin Temelleri*, Ceylan Ofset, Ezgi Kitabevi Yayınları, 1. Baskı, Bursa.
- Pazarlıoğlu, M., V., & Çevik, E., İ., (2007). “Ratchet Model: 1939-2005 Dönemi Türkiye Uygulaması”, *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C.9, S.1, 17-34.
- Pehlivan, O., (2014). *Kamu Maliyesi*, Celepler Matbaacılık, Trabzon.
- Pekin, T., (1988). *Makro Ekonomi*, Bilgehan Basımevi, 2. Baskı, İzmir.
- Pigou, A., C., (1936). “Mr. J . M. Keynes’ General Theory of Employment, Interest and Money”, *Economica, New Series*, Vol.3, No. 10, 115-132.
- Plosser, C. I., (1989). “Understanding Real Business Cycles”, *Journal of Economic Perspectives*, 3:3, pp. 51-77.
- Savaş, V., (2000). *İktisatın Tarihi*, Pano Ofset, Siyasal Kitabevi, 4. Baskı, Ankara.
- Schumpeter, J., A., (1935). “A Theorist’s Comment on the Current Business Cycle”, *Journal of the American Statistical Association*, Vol. 30, No. 189, 167-168.
- Shaw, E. S., (1938). “A Note on The Multiplier”, *The Review of Economic Studies*, 6(1), 60-64.
- Sipilimbergo, A., Symansky, S. and Schindler, M., (2009). “Fiscal Multipliers”, *IMF Staff Position Note*, SPN. 9/11.
- Steele, G. R., (1998). “The Money Economy: Mercantilism, Classical Economics and Keynes’ General Theory”, *The American Journal of Economics and Sociology*, Vol. 57, No. 4, pp. 485-498.
- Stockman, A. C. (1990). “International Transmission and Real Business Cycle Models”, *The American Economic Review*, 134-138.
- Stone, R. and Stone, W.M., (1938). “The Marginal Propensity to Consume and The Multiplier: A Statistical Investigation”, *The Review of Economic Studies*, Vol. 6, No.1 (Oct., 1938), pp. 1-24
- Susam, N. (2009). *Türkiye’de Uygulanan Maliye Politikaları*, Derin Yayınları, Eren Ofset, İstanbul.
- Tuncer, S., (1969). *Kamu Maliyesi*, Eskişehir İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Yayınları, Yalkın Ofset Matbaası, İstanbul.
- Turhan, S., (1987). “Stagflasyon ve Maliye Politikası”, *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, c. 43.
- Türk, İ., (1992). *Maliye Politikası*, Adalet Matbaacılık, Turhan Kitabevi, Gözden Geçirilmiş 9. Baskı, Ankara.
- Uluatam, Ö., (1993). *Makro İktisat*, Savaş Kitap ve Yayınevi, Savaş Yayınları, Genişletilmiş 7. Baskı, Ankara.
- Ulusoy, A. (2013). *Maliye Politikası*, Celepler Matbaacılık, Derya Kitabevi, 7. Baskı, Trabzon.

- Unay, C., (1996). *Ekonomik Konjomktür*, Motif Ofset, Ekin Kitabevi, Yenilenmiş 5. Baskı, Bursa.
- Vural, S., (2000). *İktisatın Tarihi*, Pano Ofset, Siyasal Kitabevi, 4. Baskı, Ankara.
- Yamak, N. ve Kolcu, F., (2015). “Enflasyon-Nispi Fiyat Değişkenliği İlişkisi: Türkiye Örneği”, *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 1 (3), 892-911.
- Yay, G., G., (2001). “Chicago Okulu: Milton Friedman ve Monetarizm”, *II. Uluslararası Liberal İktisatçılar Kongresi’nde Sunulan Makale, Liberal Düşünce Topluluğu Dergisi*, (24).
- Yıldırım, K., Karaman, D. ve Taşdemir, M., (2014). *Makro Ekonomi*, Seçkin Yayıncılık, Sözkese Matbaacılık, 12. Baskı, Ankara.
- Yılmaz, D., (2011). “Yaşanan Finansal Krizler Çerçevesinde Merkez Bankası Hakkındaki Görüşlerimiz Nasıl Etkilendi”, *Türkiye Ekonomi Kurumui Tartışma Metni*, 2011/9.
- Yılmaz, Ö., Kızıltan, A. ve Kaya, V., (2005). “İktisadi Kriz Kuramları, Finansal Küreselleşme ve Para Krizleri”, *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Ocak-Haziran 2005, ss.77-96.
- Yücel, D., (2011). “*Gelir Dağılımı Teorileri ve Politikaları : Türkiye’de Gelir Dağılımı-Yoksulluk Sorunu*”, Basılmamış Doktora Tezi, *İstanbul Üniversitesi SBE*.
- Yüksel, C. ve Songur, M., (2011). “Kamu Harcamalarının Bileşenleri ile Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişki, Ampirik Bir Analiz (1980-2010)”, *Maliye Dergisi*, 161, 365-378.
- World data bank, (02.06.2016), <http://databank.worldbank.org/data/reports.aspx?source=world-development-indicators#>

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı : Eren ERGEN

Doğum Tarihi- Yeri : 05.09.1990 / ESKİŞEHİR

Telefon : 0 258 296 28 03

Faks : 0 258 296 26 26

Adres : Pamukkale Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Maliye
Bölümü, Denizli.

E-mail : eergen@pau.edu.tr

Yabancı Dil : İngilizce

Eğitim

Lisans : Anadolu Üniversitesi, İİBF, İktisat Bölümü (2009-2013)